

Değerli Kubbealtı Dostları

Yeni bir sayı ile yine karşınızdayız. Mecmuamızın bir bölümünü, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı (Kubbealtı Cemiyeti)'mizin kuruluşu-nun 40. yılı münâsebetiyle kaleme alınmış yazılara ayırdık. Bir mü-essesenin bu kadar sene ayakta durması mühim. Hem de hizmetler-le dolu geçen 40 yıl. Mecmuamız her zaman olduğu gibi yine kuru-cumuz Sâmiha Ayverdi'nin makâlesi ile başlıyor. Sâmiha Ayverdi'nin Kubbealtı Akademisi Seminerleri'nin açılışı münâsebetiyle yap-tığı konuşma metni ve hemen akabinde bu toplantılara dâir değerlendirmesini, kuruluş yılı vesilesiyle yayınlamayı uygun gördük. Merhum Aydın Bolak'ın makâlesi genel olarak vakıf müessesesi hakkında. Nihat Malkoç ise makâlesinde Kubbealtı Akademisi Kül-tür ve Sanat Vakfı'nı ele alıyor. Nevnihal Bayar Vahit Erdem ile Kubbealtı'nın kardeş kuruluşlarından olan Altay Vakfı hakkında bir mülâkat gerçekleştirdi.

Bu sayımızda yıllar önce Kubbealtı'na misâfir olmuş bulunan merhum Mâhir İz'in konuşmasını yayımlamaya başlıyoruz. Kubbe-altı'nda deşifre edilen ve Uğur Derman Beyefendi'nin kontrol ettiği bu sohbet konuşmasının diğer bölümleri de mecmuamızın ileriki sayılarında neşredilecek.

Mecmuamızda Âdile Ayda'nın mühim bir mektubunu da okuyucularımıza takdim ediyoruz. Necâti Demirtaş, Mustafa Tahralı, Kemalettin Nomer ve Ömer Turan diğer yazarlarımız. Kıymetli şâirimiz Bekir Sıtkı Erdoğan yine rubâileriyle aramızda.

Safiye Erol'un yazı hayâtına başladığı yıllarda yayımlanmış hikâyelerini Halil Açıkgöz hazırlamış ve bu hikâyeler mecmuamızda neşredilmişti. Devrin dilinin en güzel şekilde kullanıldığı, gerçekçi bir anlatım ve eşsiz bir üslûpla kaleme alınmış olan bu hikâyeler Selim İleri'nin takdîmi ile birlikte Leylâk Mevsimi adıyla kitaplaştı-rıldı. Yedi nefis hikâyenin yer aldığı eser, Safiye Erol'un hikâyeci cephesini de günışığına çıkarıyor.

Bu arada Sâmiha Ayverdi Külliyyâtı da devam ediyor. Külliyyat'-ın yeni kitabı Ebâbil Kuşları. Ayverdi'den mühim tespitler ihtiva eden bu kıymetli eser de okuyucularla buluştu.

Öte yandan Hicran Göze'nin Bir Zamanların Kadıköy'ünde Edebiyatçılar ve Aşkları isimli eseri de Kubbealtı'ndan çıktı. Eserde 18 meş-hur

edebiyatçıyla alâkalı hâtıralar yer alıyor. Kemal Y. Aren'in Çay-başı'ndan Manisa'ya isimli eseri de vakfımız tarafından neşredildi.

Türk Kadınları Kültür Derneği Kütahya Şubesi'nin düzenlediği "Âbide Şahsiyetler Sâmiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve İlhan Ayverdi" konulu panel 20 Mart 2010 târihinde Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası'nda gerçekleşti.

Mütefekkir yazar Sâmiha Ayverdi, 22 Mart 2010 târihinde, vefâ-tının 17. yıldönümü münâsebetiyle İstanbul Merkezefendi Mezarlı-ğı'ndaki kabri başında sevenleri ve okuyucuları tarafından yâd edildi.

Akhisar Belediyesi'nin aldığı bir kararla ilçede yapımı yeni bi-ten ve bölgedeki sivil toplum kuruluşlarına hizmet edecek olan ma-halle konağına İlhan Ayverdi'nin ismi verildi. "İlhan Ayverdi Kona-ğı"nın resmî açılışı, 15 Mayıs 2010 târihine yapılacak.

Vakfımızın "Vâkıflarlarını Anma Günü" bu sene 3 Nisan 2010 Cumartesi günü saat 14.00'te Köprülü Medresesi'nde yapılacak.

Nisan ayındaki "Kubbealtı Sohbeti"ni Mehmed Niyâzi yapacak. Tanbûri Murat Aydemir ve Kemeçevî Derya Türkan, Mûsiki Soh-betleri ise 17 Nisan 2010 târihinde. Dursun Gürlek ise 10 Nisan 2010'da "Sultan Abdülaziz Nasıl Katledildi?" mevzuunu ele alacak. Bu arada 29 Mayıs 2010 târihinde değerli sanatkâr Prof. Uğur Der-man hakkında yapılması plânlanan "75. Yaş Toplantısı" Ekim 2010 târihine ertelendi.

Fâti'h'deki "Kubbealtı Kitabevi" hizmete açıldı. Yeni sayımızda buluşmak üzere hoşçakalın.

Kubbealtı

Kubbealtı Akademik Seminerleri

Sâmiha Ayverdi

Türk Ev Kadınları Derneği İstanbul Şubesi “Kubbealtı Akademik Seminerleri” adı altında, hükmi şahsiyeti hâiz, müstakil bir müessese kurmuştur.

Bu kuruluşun gâyesi, Türk gençliğini, eğitim, içtimâî muhit ve âile çevreleri dışında millî sanat ve milliyetçi bir fikir etrâfında top-lanabileceği ciddî, haysiyetli ve samîmî bir mihrâka sâhip kılmaktır.

Akademik Seminerlerin faâliyeti ile, târih, edebiyat, iktisat ve sanat gibi temel bilgilerin ufkunu açıp aydınlatırken de gençliğe, şahsiyet yapısını ilmî gerçeklerle örecektir ana fikirleri, ilim ve sanat yataklarını taşımadan vermek, ona bir müşterek hâfıza ve ilmî gö-rüş sağlamak, Kubbealtı Akademik Seminerleri'nin bilhassa üstün-de durduğu bir keyfiyettir.

Gerek fertlerin gerek cemiyet ve gerek milletlerin târihî kaderini iyi veya kötü istikâmete götüren hamle ve hareketler, kütle arasına ekilen müsbet veya menfî fikir çekirdeklerinin zamanla yeşerip mahsul vermesi ile, başarılarını aktif plana nakledip kabul ve teyid ettirmiş olur.

Kubbealtı Akademik Seminerlerini kurarken de düşünülen, bu mütevâzî müessesenin, memleketin irfan ve bilgi sâhalarına ekeceği fikir tohumlarının zamanla boy ata ata bir feyz ve irfan çığırını açması ve cemiyet rûhunu besleyecek bereketli bir zemin hazırlayabilmesi-dir.

Gerçi küçük imkânlar içinde kurulan bir müesseseden büyük verimler ummak ve beklemek, hayal sayılacak kadar uzak ihtimal-ler arasında görünürse de, her büyük tekevvünün aslının, küçük ve basit olduğunu da unutmamak lâzımdır. Erik çekirdeğinde, kökü, gövdesi, dalı, yaprağı ve meyvesi ile erik ağacının bilkuvve mevcut oluşu gibi. Yeter ki o çekirdeği ekecek müsâit bir toprak ve sürüp büyürken de, îtinâ gösterecek ve geliştirecek bir alâkalı çevre bulun-sun.

Uzun yıllardır Türk cemiyeti, dış tesir ve baskıların planlı ve ezici ağırlığı altında millî gurûrunun, târihî değerlerinin ve temel prensiplerinin kal'ası içinden sürülüp çıkarılarak, etrâfı düşmanlar-la çevrili, bir emniyetsizlik ve güvensizlik meydanına şaşkın, perî-şan itilmişlerdir. Böylece de millî heyecânını tüketmiş, kahramanlık ve üstünlük silahlarını aldırılmış ve kimden kime sığınacağını, kime güvenip neye inanacağını bilmez olmuş nesiller türemiştir.

Şu bir gerçek ki, düşünce mihrâbını kaybeden Türk gençliği, bugün bir fikir koması içinde bulunmaktadır. Amma şuuru zayıfla-mış bütün

hastalar gibi, bunun farkında değildir. Olmadığı için de durmadan kendi kudretini kendi tâzeleyen fikir dinamosu işlemez olmuş ve böylece de asırların üst üste tabakalaştırıp stok ettiği millî ve târihî kıymetlerin iflâsı karşısında benliğine beyaz bayrak çeke-rek düşmanlarının menfaat ve iğvâlarına teslim olmuştur.

Bu çok tehlikeli dalâlet ve buhran karşısında yapılması gereken nedir? Diyecek olursak, içtimâî ve millî şuuru uyandırıp, hazır ni-zamnâmelerin ve fikir bakterilerinin karşısına endâzeli ve mantıklı düşünce ağırlığını koyabilecek zihnî ve rûhî formasyon kazanmış kütleler yetiştirmektir, diyebiliriz.

Ancak, bir taraftan da, bir devlet politikasının program ve hi-mâyesi altında gerçekleşebilecek böyle hayâtî bir dâvâyı, Kubbealtı Akademik Seminerleri gibi mevziî teşebbüs ve gayretler ile gerçek-leştirmenin mümkün olmadığını da bilmekle berâber, bir milletin bekâ ve devamı için, bu ihtiyâca velev bir köşeciğinden olsun emek vermeye çalışmayı bir vicdan ve îman borcu bilmekte onun için de çekirdeği toprağa ekmekteyiz.

Bu arada bir temennimiz de memleket sathının daha nice Kub-bealtı karakterli irfan ocakları ile çiçeklenmesi ve bereketlenmesidir.

2-3-1970 – 29.5.1970 arası faaliyetinde bulunan Kubbealtı Akademik Seminerleri'nin, ileriye mâtuf bir nevi tecrübe devresi denecek üç aylık çalışması, tâdil ve ilâveleri icab ettiren eksiklerine ve fazlalıklarına rağmen, kültür haritamız üstünde müsbet netice vermiş bir milli hareket sayılabilir. Bâhusus Kubbealtı Derneğimizin mahdut ve çok mütevâzi imkânlarına rağmen, gençlik meselelerinin içine attığı ciddî ve

küçümsenmeyecek bir adımdır.

Ancak, taşıdığı cesâret ve celâdet damgasına rağmen, dört başı mâmur ve tatmin edici bir hamle olduğu da iddia edilemez.

Bu itibarla, şu üç aylık tecrübemizin ışığı altında, tesbit, mülâ-haza ve temennilerimizi şöylece sıralayabiliriz.

1- Gençlik meseleleri dediğimiz ana dâvâ, Türkiye'nin eğitim ve öğretimiyle alâkalı olan meseleleridir. Zîra memleketin bundan daha mühim ve hayâtî hiçbir dâvâsı yoktur. Onun için de Dernek olarak gâye ve hedefimiz, suyun başına yol bulup, memleket irfânı-na millî kültürümüze arka çıkmak gayretinde alâkımızı teksif ey-lemektir.

Fakat şu üç ay içinde bu gâyemizi geniş bir plan üstüne getir-mek ve memleket çapında bir hamle ve hareket yapmak seviyesine vâsil olmak imkânını bulmuş değiliz...

Bu imkân nasıl bulunur? Gerek maddî gerek mânevî bakımlar-dan bir devlet gücünün başarabileceği ve umûmî bir maârif politi-kasının gerçekleştirebileceği şumulde, alabildiğine geniş bir faâliyet çerçevesi çizmeği zâten düşünmemekteyiz.

2- Onun için de Kubbealtı Seminerleri, îtibârî bir hesapla, Türk gençliğinin belki milyonda birine hitab etmek vaziyet ve imkânın-dan öte bir kudret gösterememiştir.

3- Ancak, az evvel de temas edildiği gibi, Kubbealtı'nın kuruluş gâyeleri arasında memleket gençliğinin bütününe şâmil olmasını planlayacak bir madde yoktur. Esâsen bir dernek faaliyeti için buna maddeten de mânen de imkân tasavvur edilemez.

4- Şu var ki, gâyesi elinden alınmış, yolunu ve hedefini kaybe-derek, düşman propaganda edebiyâtı ile şartlanıp memleket gerçek-leriyle arasına sedler çekilmiş gâfil bir gençliğin içinde sağlam kal-mış veya mâruz kaldığı saldırıya rağmen yıkılmamış bir zümre mevcut bulunuyor ki, gâyemiz, işte ona hizmettir.

Kubbealtı'nın kuruluş sebebi, işte târihinden, dilinden, an'ane ve sanatından yoksul kalmış bu iyi niyetli genç adama, devamlı olarak kültür ve sanat ziyâfetleri vermektir.

5- Ancak bu kültür ve sanat ziyâfetleri, onun açlığına günübürlük bir nafaka olup, kafa ve ruh yapısını devamlı olarak besleyici ve ge-liştirici bir gıdâ olabiliyor mu?

Buna, şimdiki halde, evet, demek pek mümkün değil.

Genç geliyor, dinliyor ve gidiyor. Yüzde doksanının bir şeyler öğrendiği ve zevk de aldığı bir hakikat. Fakat bu parça parça soh-betler, konuşmalar, onun dünya görüşünde, hayat ufkunda bir de-ğişme, bir silkinme, bir intibah meydana getirebiliyor mu? Bu da şüpheli.

İlk mektepten üniversiteye kadar, kifâyetsiz ve sakat bir bilgi muhtevâsı ile gelmiş genci her şeyden evvel düşündürmeye alıştı-r-mak, eline, doğruyu iğriden seçeceği bir bilgi endâzesi vermek ge-rek.

6- Önümüzdeki sene, seminerleri idâre edecek hocalardan bu-nu istemek.

7- Seminerleri tâkip edecek gençlerin istikrarlı ve muayyen bir

kadrodan mürekkep olmasını temin eylemek.

8- Konferansları mümkün olan süratle banttan kâğıda alıp kitap hâline getirmek. Gençliği uyandırmak bakımından bunları memleket sathına yayacak maddî imkân ve teşkilata sâhip olmak.

10- Seminerleri haftada iki güne indirmek, buna mukâbil tâtiler hâriç, haftanın diğer günleri, muayyen saatlerde gençlere Kubbealtı'nda ders çalışmak, sohbet edip kaynaşmak imkânlarını sağlamak. Edebî, içtimâî, iktisâdî mevzûlar çerçevesi ile sanat bahisleri arasına İslâmın esaslarını verecek salâhiyetli ağızlara da yer vermek.

11- Bir kütüphâne tesis etmek ve belli başlı kitabevlerinden faydalı ve lüzumlu kitaplar temin eylemek ve talebeye nezâret edecek, kütüphâneyle meşgul olacak bir memur bulundurmak,

12- Dersleri nisan sonunda kesmek.

13- Seminer günleri dışında konserler, folklor eğlenceleri, sergiler ve geziler tertip ederek, bunu daha evvelden îlân edip gençlere haber vermek sûretiyle sanat ve zevk ihtiyaçlarına kısmen olsun cevap vermek.

14- Milliyetçi muharrir ve gazeteleri, Kubbealtı gibi bir irfan ve îman müessesesine arka çıkmanın bir vatan borcu olduğuna inan-dırmak, böylece de memleketinde bir Kubbealtı bulunduğunu umûmî efkâra tanıtip sevdirecek bir kampanyaya dâvet eylemek.

15- Ateş hattında çarpışan Mehmetçik gibi bir avuç Türk kadını-nın medenî ve insânî bir gayret içinde geceyi gündüze katarak çalışırken varlıklı memleket evlatlarının da maddî imkânlarını seferber ederek, müessesenin yaşayıp gelişmesinde yardımcı olmalarını temin edecek neşriyatta bulunmalarını istemek. İcab ederse bu iş için milliyetçi muharrirlerle bir toplantı yapıp çalışma tempo ve tablosunu gözleri önüne koymak.

16- Bütün bu temennî ve gâyelerin tahakkuku için dernek mensuplarının da ayrıca gelir faaliyeti temîni yolunda gayret göstermelerini planlamak.

17- Derneğe, fikrî istikâmeti ve inanışları bakımından uygun yeni âzâ temin eylemek.

18- Kubbealtı seminerlerinin bâzı faaliyetlerine gençleri de iştirak ettirmek sûretiyle müessesesyle aralarındaki alâka ve rabitayı kuvvetlendirmek.

Âdile Ayda'dan Ergun Göze'ye Mektup*

Âdile Ayda (Emekli Elçi)

Muhterem Ergun Bey,
Yıllar önce, bir gün, Tercüman'ın Ankaradaki eski idârehânesinde tesâdüfen karşılaşmıştık. Benim Yahûdiler hakkında birtakım şeyler söylemem üzerine, siz: "Niçin bunları yazmıyorsunuz?" demiştiniz. İşte yazdım. Yazının Tercüman'da (aktüalitesi kaybolmadan) basılmasını sağlamak size düşer. Saygılarımı sunarım.

Âdile Ayda

Ronald Reagan'ın İtirâfı Dolayısıyla

Bundan elli şu kadar yıl önce, 1932'de, Hukuk Fakültesini bitirir bitirmez, "Hâriciye duhul imtihanı"na girip ve Fatin Rüştü Zorlu ile Hayri Bey adında bir başka arkadaşla birlikte imtihanı kazanıp, "Hâriciye memuru" olduğum zaman, rahmetli babam Prof. Sadri Maksûdî bana bâzen takılırdı: "Eyy diplomat Hanım!.." diye. Bir gün dedi ki: "İyi bir diplomat olmak istersen, gazetelerin ve eline geçecek diplomatik evrâkın satırlarını değil, satır aralarını oku." Be-nim gözlerimin hayretle açılması üzerine de, şu açıklamayı ilâve et-ti: "Yâni söylenene, yazılana bakma, hâdiselerin arkasında olamı ara."

Babamın bu sözünü hiç unutmadım. Olayların arkasındakileri merak etmeği âdet edindim. Onun içindir ki, meselâ, İran-İrak Sava-şını patlayınca, bunda bir acâyiplik görerek, günlerce Millet Meclisi Kütüphanesi'ne gidip, yabancı basını tâkip ettim ve zihnimdeki soruya cevap aradım. Bir Fransız dergisinde, kısacık bir cümle hâ-linde, bu cevâbı buldum da. Fransız dergisi şöyle diyordu: "Bâzi kaynaklara göre, Irak'ı İran'a savaş ilân etmeğe İsrâil teşvik etmiştir."

Dünya târihinde pek çok önemli olayların arkasında Yahûdiler'in bulunduğunu, bu zekî ve milliyetçilikte örnek olan milletin dün-yâyı, kendi millî çıkarlarına uygun şekilde, geri plandan yönetmek-te usta olduğunu bildiğim için, derginin verdiği bilgiye şaşmadım.

Biliyordum ki, devlet idâresini ele geçirebilmek için, eşitlik prensibini ortaya atarak, Büyük Fransız İhtilâlini Yahûdiler yapmış-tır. Komünizmin temelini Yahûdiler atmış, Lenin'i onlar beslemiş ve yetiştirmiştir. Altı Gün

* Rahmetli babam Ergun Göze'nin yaklaşık üç sene önce bana verdiği şahsi evrâkı arasından çıkan bu mektubu, yayınlayıp yayınlamamak konusunda kendisinden net bir cevap alamamıştım. Artık ikisi de gerçek dünyâda olduklarına göre arşiv değeri taşıyan bu dikkate değer satırları gün ışığına çıkarmayı vazîfe saydım. İkisinin de mekânı cennet olsun. Zeynep Uluant.

Savaşı'ndan sonra, bir konuşmasında, Yahû-diler hakkında hafif bir eleştiri cümlesi kullandığı için, 1968 Mayıs günlerini tertip ederek, Koca De Gaulle'i onlar devirmişti. Vietnam savaşının yıllarca sürmesini Amerika'daki Yahûdi silâh fabrikatör-leri münâsip görmüştür.

Dahası var: Bugünkü İsrâil'in kurulu olduğu topraklar üzerin-de, İngiliz idâresine karşı, "terör" denilen şeyi Yahûdiler icat etmiştir.

Tabii, Reagan'ın İranlılara silâh sattıklarına dâir itirâfı da, Dani-marka Denizciler Sendika'sının İsrâil'den İran limanlarına silâh taşıdıklarına dâir açıklaması da beni şaşırtmadı. Demek oluyor ki, Yahûdi hükûmeti bir yandan Irak'ı kışkırtmış, ona savaşı başlatmış, bir yandan da İran'a silâh göndermiş...

İsrâil hükûmetini böyle hareket ettiren maddî kâr düşüncesi miydi? Bu defa hayır. Yahûdi hükûmetinin İran-Irak savaşındaki iki taraflı rolünü anlamak için, Yahûdilerin târihini incelemek veya hatırlamak lâzımdır.

Yahûdilerin kendi vatanları saydıkları topraklar ve özellikle Kudüs şehri M.S. 70 yılında Roma İmparatoru Titüs tarafından zaptedilip, Yahûdiler dünyâya diaspora hâlinde dağıldıktan sonra, dağılmış olmakla beraber sıkı bir birlik hâlinde olan bu millet bir tek şeyi hedef edindi: Kudüs şehrine, Kudüs'ün tamâmına yeniden sâhip olmak... Bu amaç ve ümitlerini ayakta tutmak için, Yahûdiler 2000 yıl boyunca, dinî bayramlarında, birbirlerini "Gelecek yıl Kudüste... (buluşalım)" diye selâmladılar.

Önce İsrâil devletini kurmak, daha sonra Kudüs'ü bir müddet Araplarla paylaşmak sûretiyle, amaçlarına kademe kademe yakla-şan Yahûdiler, nihâyet, bilindiği gibi, ansızın, Kudüs'ün tamâmını işgal ettiler. Ve Arap dünyâsında tepki başladı. İşte o sırada, bu tep-ki tehlikeli boyutlar kazanmadan önce, Arapların da, dünya kamuo-yunun da dikkatini başka tarafa çekmek gerekiyordu. Orta Doğuda bir savaş çıkartılmakla bu iş sağlandı.

Fakat savaşın başlaması yeterli değildi. Bu savaşı devam ettir-mek gerekiyordu. Arap dünyâsından yardım gören Iraklılara karşı İranlılara silâh sağlanmalı idi. İşte o zaman, keskin görüşlü bir ga-zeteci olan Ergun Göze'nin deyimi ile "İsrâil'in müstemlekesi" olan ABD'ye görev düştü. Yüksek mevkilere sızmış Yahûdiler tarafından idâre edilen bu sözde süper-devlet görünüşte bir iki milyonluk İsrâil devletine, fakat gerçekte dünya Yahûdiliğinin amacına hizmet etti.

Son yıllarda geliştiği bilinen Türkiye'yi de, Kerkük meselesi do-layısıyla, İran-Irak savaşına bulaştırmak şüphesiz bir Yahûdi fikri-dir. İnşallah bulaşmayız...

Ankara, 26.11.1986

Muhterem Ergun Bey,

Bundan bir hafta kadar önce, gazetelerdeki haberler üzerine, gayretlenerek, Tercüman için oturup bir yazı yazdım. Yazıyı ve size hitap eden mektubumu postalamak üzere iken, cesâretsizliğim ve korkaklığım tuttu: Ya bu adamlar intikam almağa kalkar da, ömrü-mü kısaltırlarsa! Gerçi artık ecel yakın amma, elimdeki bir iki eseri tamamlayıp bastırmak

için birkaç yıla ihtiyacım var.

Bugün, çalışma masama düzen verirken, adresinize yazılı zarfı, içindekilerle beraber yırtıp atacaktım. Sonra düşündüm: Bu yazıdaki bazı bilgiler sizin için faydalı olabilir. Açmadan, olduğu gibi, size gönderiyorum. Okuduktan sonra imha edin. Yani yazı benim imzomla basılmasın. Resmi de gazetenin arşivine verin. Belki ölümünden sonra lâzım olabilir.

Saygı ve sevgilerimle.

Vakıf Haftası

Ahmed Aydın Bolak

İnsanın varolduğu yerde mülkiyet mef-hûmu; mülkiyet mefhûmunun olduğu yerde de, varsılın yoksula yardım yapması; imkânının imkânsıza yardım yapması duygusu vardır. Bu duygu, insanın ilâhîliğinden, insanla Allah arasındaki münâsebette doğar. Bu duygu, Türk ırkının İslâm öncesi göçebeliliğinin öyküsünde, devletler kurduğu zaman kurduğu devletlerin yerleşme ve medeniyeti ölçüsünde, İslâm'ı kabûl ettikten sonra da Türk-İslâm felsefesi içerisinde dâima varolmuş, gelişmiştir.

Mevzûa, insanın iyilik duygusu ve bu ilâhî duyguyu tatmin etme yollarını araması tarzında bakınca, mesele müesseseseleşmekte ve hukûkîleşmektedir. Türk-İslâm felsefesinin kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'de yüce Allah, Yûnus Sûresi'nin 66'ncı âyet-i kerîmesinde meâlen, “..göklerde ve yerde kim varsa, hepsinin kendisinin oldu-ğunu..”; aynı sûrenin 55'nci âyet-i kerîmesinde, “..göklerde ve yerde ne varsa hepsinin kendi mülkü olduğu”nu beyan etmekte ve bu anlayışla, mülke sâhip olan kişinin, ihsan etmesini, çünkü Allâh'ın, ihsan edenleri sevdiğini beyan etmektedir. Hâlâ bütün İslâm âle-mindeki cuma hutbelerinde okunan ve “Allah, adâleti, ihsânı, akra-bâyâ yardımını emreder. Edepsizlikten, fenâlıktan, azgınlıktan sizi men' eder...” diyen Nahl Sûresi'nin 90'ıncı âyet-i kerîmesi, Türk-İslâm tefekkürünün rehberidir.

Kur'ân-ı Kerîm'de İslâm düşüncesinin mülkiyet duygusu, top-rak mülkiyetinde olduğu gibi, menkul mülkiyetinde de “sınırsız bir kapitalist duygu” değildir. Evvelâ, toprak mülkiyeti, geniş mânâ-sıyla devlet mülkiyetidir. Ferdin mülkiyeti çok sınırlıdır. Eski tâbi-riyle kasabaların, meskûn yerlerin kenarlarındaki küçük bahçelerle, “ev arâzisi” dediğimiz, mesken inşa edilen kasaba arâzisi hâriç bü-tün mülk, Devlet'in ve Devlet adına hüküm süren saltanat sâhibi-nindir. O saltanat sâhibi Cenâb-ı Allâh'a hilâfeten toprağa ve toprak üzerindeki tasarruf sâhibidir. Kişinin mülkiyeti yoktur! Menkul mülkiyeti yâni servet “zekât”la sınırlanmış, gelirse sosyal adâlet icâbı “vakıf”la denkleştirilmiştir. O sebeple Türk-İslâm düşüncesin-de, bir mahallede aç insanlar varsa o mahallede tok insanlar uyuya-maz. Uyurlarsa, onlar o Peygamber'in ümmetinden sayılmaz!.. Bir yerde hastalar, âcizler ve aynı zamanda da kudretliler varsa, kud-retlinin vazîfesi hasta ve âcizlere yardımcı olmaktır. Olanın, olanı yiyebildiği kadar yemesi ve yalnızca kendini gözetmesi mânâsın-daki

ferdiyetçilik Türk-İslâm anlayışında yoktur. O anlayışta Kur'ân-ı Kerîm'in, "Allah size çocuklarınızı ve malları imtihan için verdi.." âyet-i kerîmesi hâkimdir. Bu bir imtihandır. Bu imtihanı akılla, fikirle, iz'anla geçirenler sâhip oldukları kudreti, devlet dâhil malı ve mülkü, diğer insanların hayırına kullandıkları ölçüde imti-handa muvaffak olurlar. Yoksa yalnızca kendileri yiyip sefâ sür-dükçe değil.

Kur'ân-ı Kerîm'in bu yüce anlayışını İslâm Peygamberi'nin şu hadîs-i şerîfiyle süsleyerek mevzûun hukûkî kısmına girelim:

"Sizden hiçbiriniz, îman etmedikçe cennete giremeyeceksiniz. Ve sizler, birbirinizi sevmedikçe îman etmiş sayılmayacaksınız!.."

İslâm'da insan sevgisi, insanın birbirine saygısı, birbirinin hâlin-den anlaması ve birbirinin derdine çâre bulması, kemâliyle "insan sevgisi", îmânın birinci şartıdır. Vakıf müessesesi, bu anlayış içinde gelişmiştir. İlk İslâm vakıflarının, Peygamber'in vefâtını tâkiben tesis etmeye başladığını görüyoruz. Fakat geniş mânâda değil. Çün-kü o târihte "beytümâl" dediğimiz hazîne, vakfın göreceği bütün hizmetleri, küçük İslâm cemiyetinde görmektedir. Ama devlet ge-nişledikçe ihtiyaçlar yeni hukûkî müesseseler getirmiştir.

İftiharla söyleyebiliriz ki, Türk kökenli hukukçular Müslüman olduktan sonra bu müesseseyi tam ve geniş mânâsıyla incelemiş ve geliştirmişlerdir. Mükemmeliyete eriş noktasında, her beşerî mües-sesede olduğu gibi, bu müessesenin de insanın yaradılışındaki zaafiyetten kısmetini aldığı görülmüştür.

Cumhûriyet'in îlânını tekaddüm eden yıllarda Osmanlı Vakıf-ları'nın, başlangıçtaki bereketini, başlangıçtaki hizmetini muhâfaza ettiği söylenemez. İmparatorluğun küçülmesi dâhil birçok sebep vakıf müessesesini hırpalamış ve "vakıf malı" korkusu yerine, vakıf malının peşkeş çekilme arzusu, vakıf müstevlîlerinin suistimâli duygusu yaygın hâle gelmiştir.

Şimdi, Cumhûriyet'in 50'nci senesinden sonra Türk çocukları, kendi millî ve dînî müesseselerine dönerek vakıf müessesesini de geliştirmek, mükemmelleştirmek ve asırların ötesinden aldıkları bu müesseseyi asırların ötesine götürmek arzu ve azmindedirler. Bu, yarınlar için bizlere umut veren bir durumdur.

Vakfın târifi, vakıf müessesesinin bünyesini anlamamıza yar-dımcı olacaktır. Vakıf "menfaati ibâdullâha âit olması kaydıyla, bir malı, Cenâb-ı Hakk'ın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükden hapsedektir." Medenî Kānun'dan evvel, vakıf târifi budur. Burada İslâm ulemâsı, "menfaati ibâdullâha âit olur.." târifini yaparken, "ibâdullah"ın "Müslüman olması" şartının mevzûubahis olmadığını, Hıristiyanların lehine de Müslümanların vakıf yapabileceğini işâret etmiştir. Bu târifle berâber, klasik Roma Hukûku'ndan ayrılan İslâm Hukûku'nu görmekteyiz.

Klasik Roma Hukûku'nda hükmî şahsiyet, ancak hakîkî şahıs-la-rın biraraya gelmesi ve irâde beyânıyla doğar. İslâm Hukûku'nun bu târifiyle ise "mal"a şahsiyet-i hükmiye izâfe edilmiştir!.. "Vâkıf "dediğimiz vakfedenin irâdesinin sahih olması ve tescil edilmesiyle birlikte vakıf

şahsiyet-i hükmiyesi tamam olmaktadır. İslâm Hukû-ku'nun husûsiyeti ve dünya hukuklarından üstün olan tarafı budur.

Vakıf, mala şahsiyet izâfe ederek o malın ebediyyen yaşar hâle getirilmesidir. Mâlikinden ayrılarak mülkün ebediyet kazanmasıdır. "Allah'ın hükmünde olur" mânâsının hukûkî hedefi, Allâh'ın ebediyyetine, "Evveli ve âhiri olmayan"a tevdî etmektir. "Cenâb-ı Hakk'ın mülkü olunmak" ise, o malın temlik ve temellükden alı-konulması, vakıf malın satılmaması ve üzerinde mürûr-ı zamânın cereyan edememesidir. Vakıf mal üzerinde herhângi bir fiilî tasarrufla, ziyedlikle, iktisab hükümlerinin cereyan etmemesi, vakıf malın istimlâk edilememesidir.

İslâm'ın ilk devirlerinde, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra, Mekke-i Mükerrreme çevresinin genişletilmesi için yapılacak muâ-melede sahâbeden birinin râzı olmayışı üzerine Hz. Ali'nin torunu-nun verdiği bir fetvâ, bir "vakıf fetvâsı"dır. O sebeple istimlâki tec-viz etmiştir. "Çünkü.." demiştir. "..Mekke-i Mükerrreme İslâm'a mevkuftur. İslâm'ın ve vakfın lehine istimlâk câizdir. Ama vakfın malının istimlâki câiz değildir..."

Vakıf kurabilmek için, "helâl" bir malın olması lâzımdır. Hırsızlık malı vakfedilemez!..

Vâkıfın bu helâl malı tahsis etmesi ve gâyenin meşrû olması lâ-zımdır. Gayr-ı ahlâkî bir maksat için vakıf tesisini kadı tescil etmez. Gâyenin meşrû olması, dîne, ahlâka uygun, âmme nizâmına uygun olması lâzımdır. Mâlikin de hür olması, âkil bâliğ olması, kötü şöh-ret sâhibi olmaması lâzımdır. Ve vakıf maksadında, başkalarını zarara uğratma maksadının olmaması lâzımdır.

Vakfın meşrûiyeti için dikkat edilmesi lâzım gelen hususlardan biri de budur. Mülkün mâlûm olması, muayyen olması, târif edil-miş olması ve kullanmaya sâlih olması lâzımdır. Hayâlden uzak olması, gerçek olması lâzımdır!.. "Vâkıf" dediğimiz mâlikin irâde beyânını kadı'ya itâ ettiği zaman kadı'nın bu hususta hükmen tescil kararını verebilmesi için, vâkıfın vakfettiği malla kendi arasında irâde irtibâtının fiilen mevcûdiyetinin sübûtu lâzımdır. Tahakkuk etmemiş bir alacağın vakfedilmesini, "..filancadan tahsilim müm-kün olan alacağımı vakfediyorum.." şeklindeki irâde beyânını mahkeme tescil etmez.

Demek ki; vakfın vücûdu için, 1- Bir mâlikin.. 2- Mâlikin bir ayn'ının mülkiyetinin.. 3- Mâlikin irâdesinin.. 4- Bu irâdenin de hedef aldığı bir hayrın mevcûdiyeti lâzımdır. Mal ve mâlik üzerinde bu kadar hassas duran İslâm Hukûku, ayn'ın maksadı husûsunda bu derece teferruata girmemiştir. Maksat ibâdullahın menfaati oldu-ğu, ibâdullahın tâyininde de din, mezhep, cinsiyet, irsiyet, ırk aran-madığı için ve hattâ onun mâlûm olması da şart olmadığı için, vâkı-fın ileride tahakkuk edecek bir "şarta muallâk vakfi"ni da müm-kün ve müteber telakki etmiştir.

Bu ana hükmün bir istisnâsı, İmparatorluğun gelişmesiyle bir-likte bilhassa Osmanlı Devleti'nde görülmüştür. İmparatorluğun kılıçla kazanılmış bütün arâzisi "mîrî arâzi" olarak beytûlmâle âit iken, İslâm-Türk ulemâsı bu arâzinin vakıf yoluyla hapsedilmesini temin etmişlerdir. Bunlara "irsad mâhiyetinde vakıflar" veya "gayr-ı sahih vakıflar" denir.

Bunun yapılması, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını tahsil için olduğu kadar, devletin emniyeti bakımından da zarûridir. Ancak, diyelim ki Kânûmî'nin bu vakfı tesis edebilmesi için, bura-dan faydalanacak kişilerin beytûlmâlden hak talebine ehil kişiler olarak tâyin ve tetkiki lâzımdır. Eğer beytûlmâlden, yâni hazîneden yardıma lâayık kişiler varsa, sultan, kılıç hakkı olan o arâzinin belli bölümünün menfaatini, bir vakıf tesisi sûretiyle o istikâmette ebe-diyen tahsis edebilir. Bununla pâdişah veya sultan kendi irâdesini, devlet irâdesini, âmme irâdesini, ileriyle muzaf ilânihâye değiştiril-mez bir karar hâline getirmektedir. Bunlara gayrisahih vakıflar veya irsad mâhiyetinde vakıflar diyoruz.

Eski vakıf hukûkunu anlamamız için bâzı terimleri tekrarlamak istiyorum. Bilhassa bir hukukçu olarak kendimi, bu hukûku anla-maya mecbur hissediyorum. Çünkü hâlâ bu vakfiyeler yaşamakta-dır. Sayın başmüdüürün dediği gibi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, “mazbut” dediğimiz eski selâtin vakıflarıyla birlikte münferiden kurulmuş bütün vakıfları kontrol ve muhâfazayla mükellefidir.

Genel Müdürlüğün ellerindeki vakıfnâmeler hizmetlerin esas düsturlarını göstermektedir. Meselâ o vâkıflardan birinin çocuğu gelip, dedesinin kurduğu vakıfdan vakf-ı ebnâiyye sıfatıyla talepte bulursa, ne demek istediğinin bütün Vakıflar teşkilâtı ve gittiği avukat tarafından bilinmesi lâzımdır.. Mütevellî, vakfin idâresiyle vazîfeli kılınan kişi demektir. Vazîfesi ya vakıf senedinden doğmuş-tur ya da hâkim tâyiniyle doğmuştur... Vakıfların gayrimenkulleri ya “çatılı”dır ya “çatısız”dır. Çatılı vakıf veya çatısız vakıf tâbiri buradan doğmaktadır. Yadırganacak gibi görünen bu tâbir, vakıfla-rın “damları olan binâları” demektir.. Müessesât-ı hayriyye tâbiri ise, bütün âmme hizmetine tatbik edilmiş binâları anlatır.. Ahfâd tâbiri, evlâdın evlâdıdır, yâni torun ve torunların çocukları mânâsı-nadır.. Nesil de, kendi çocuğuyla bütün torunları içine alan bir târifî ifâde etmektedir.. Bütün vakıf senetlerinde “erkek evlâdımın ekberi, mütevellîdir” diye bir ibâre görürsünüz ki o bütün bir neslin, yâni kendi çocuğu dâhil, torunlarının torunlarının torunlarını ifâde et-mektedir.. Vakfiye, sayın başmüdüürün buyurduğu gibi vakfin hü-kümlerini ihtivâ eden senet demektir.. İstibdâl tâbiri, gayrimenkulün satılmazlığı, aynın satılmazlığına mukâbil, aynın değer getirecek bir mülkle değiştirilmesi mânâsınadır...

Vakfin gâyesi mevzûundan bahsederken bir husûsu da söyle-mek isterim ki, o da, “vakıf paraların hayrı” ve hâlen İslâm dünyâ-sında münâkaşa edilen “fâiz” mevzûudur. Ömer Hilmî Efendi “Ahkâmü'l-vakf” mevzûatında, vakıf paraların fâize verilmesi hu-sûsundaki maddeyi, “meselâ bir vakfî nukûdun mütevellîsi nukûd-ı mevkuûfeden şu kadar kuruşu zâyî ettikde, beş sene mütevellî ola-maz..” diyerek başlatıyor.

Burada kastedilen fâiz, İslâm ulemâsının yasak ettiğini tahrif edici değerler değildir. Vakıf paralarının kaybını önleyen fâizler, “vakfın geliri” sayılmıştır. O derece ki, Türkiye'de vakıf hukûku üzerinde son asırların en güçlü isimlerinden rahmetli Ali Himmet Berkî, Vakıflar Bankası'nın kurulması için kendisinden fetvâ isten-diği zaman, “vakıf müessesesiyle

banka müessesesi birbiriyle bağ-daşır mı?.. Vakıf gibi hayrî bir müessese nasıl banka kurar da, fâizle para alıp-verir?..” diyenlere rağmen, bu hükme dayanarak, nukûd-ı mevkuîfenin bir banka tesisinde kullanılabileceği fetvâsını vermiş ve Vakıflar Bankası böylece kurulmuştur..

Vakıf müessesesi, Türk hukukçuları tarafından senelerce işlenmiştir. O derece işlenmiştir ki, buna klasik hukuk anlayışında “te-ferruatçı metod” diyebilirsiniz. Her hâdiseyi, her ihtimâli hükme bağlamışlardır. Hedefleri, müessesenin tahribâta uğramaması ve bozulmamasıdır. Buna rağmen İmparatorluk küçüldükçe ve bu va-kıfları besleyen büyük kaynaklar yâdelerde kalıp evlâd-ı fâtihânın Tuna boylarında beklediği arâziler elden gittikçe, Rumeli’ndeki de-ğirmenler birer birer dönmez oldukça, Balkan ormanlarındaki koca koca sürüler tükenince, tabiatıyla vakıfların gelirleri azalmıştır. Bu gelirlerin azalması ve İmparatorluğun küçülmesiyle birlikte iç göç-ler, vakıf müessesesinde sarsıntılara sebep olmuştur.

Son senelerdeyse vakıf müessesesinin ne hâle geldiğini ve çıkırılmış sayısız kararlarla nasıl yıpratıldığını esefle görüyoruz. Bu, müessesenin inkırâza doğru gidişidir. Bir imparatorluk, bütün içti-mâi müesseseleriyle yıkılmaktadır. Çünkü evvelâ, düşünce ve hu-kuk adamı, “madde ve politika adamı” hâline gelmektedir! Eğer bir devletin selâmetini tetkik etmek ve o devletin istikbâli hakkında hü-küm vermek istiyorsanız, o devletin hukukçularının doğruyu ara-yıp aramadıklarına, icâb-ı hâle göre fetvâ ve korkuyla hüküm verip vermediklerine bakmanız yeter! Eğer hukukçuları, kânun yapıcıları, hîle-i şer’iyyeye iltifat ediyorlarsa, zora baş eğiyorlarsa ve sırf öyle istendiği için hüküm veriyorlarsa, o devletin müesseselerini ayakta tutmak mümkün değildir. Vakıf müessesesi de bunlardan biridir.

Ben 1961 senesinde Parlamento’ya girdim. Babam da Cumhûri-yet’in İlk Meclis’inin mebuslarından bir Mülkiye’liydi. Babamdan bana yâdigâr bir “Köy Kânunu” kalmıştır. Köy Kânunu’nu ilk satırından son satırına kadar yazan ve Meclis’de müdâfaa eden Dâhi-liye Encümeni Mazbata Muhâbiri, geçici olarak babacığımdı. Gönül istiyordu ki, ben de o tarzda esâsî bir kânûnu, sosyal hayâtımızda müessir bir kânûnu tâkip edeyim ve hiç olmazsa parlamento hayâtında bir iş yaptım diyebileyim!...

Gençtim... Bilgilerimin ilham verdiği “Vakıf Müessesesi” bana câzip geldi. Çünkü görünüyordu ki, Türkiye hızla artan bir nüfus karşısında birtakım içtimâî sıkıntılarla yaşayacaktır. Türk zengini, Türk varlıklı, eğer bu milletin fakir-fukarâsının sıkıntısına eğilmezse, Devlet’i felâket bekler. Çâre için en kısa yol nedir diye düşünmem, beni Medenî Hukuk’un hiç iltifat görmeyen “tesis” bölü-münü “Vakıf Müessesesi” olarak yeniden tertipleme noktasına götürdü ve bir taslak hazırladım.

Yalnız; biliyordum ki kendi bilgim ve gücüm bu taslağı kânunlaştırmaya yetmezdi. O sebeple, hiç mütad olmayan bir usûle baş-vurdum: Ankara Üniversitesi Mukâyeseli Medenî Hukuk Kürsü-sü’ne mürâcaat ettim. Hazırladığım taslağın orada müzâkeresini istedim ve grubumu da haberdar ettim. Mukâyeseli Hukuk Kürsüsü Başkanı o zamanlar Prof. Turhan Esener’di. Bu metin üzerinde sekiz celse seminer mâhiyetinde

toplantı yaptık ve sonunda kânûnun en mühim maddelerinden olan “tenkis”, yâni mîrasçıların hukûku, vâkıfla malı ve mîrasçıları arasındaki bölümünü eski hukuk tatbi-katımıza uygun olarak yeniden hazırladık. “Vakfın târifî” bölümü-nü, yâni esâsî üç maddeyi, o seminer sonunda profesörler heyeti tetkik etti.

Sonunda, taslağı Parlamento’ya verdim ve ricâ ettim, bir geçici komisyon kuruldu, başkanlığına İlyas Seçkin Bey’i getirdik. Mâli-ye’nin bukabil meselelerde bir mukâvemeti vardır biliyorsunuz: “Hayır efendim..” denildi.. Onu aşmak için İlyas Bey’in yardımları oldu, esas düşüncemiz ortaya çıktı. Çünkü Adliye Vekâleti’nde bir grup, Medenî Kânun tâdillerine dâima, “..bu inkılâp kânûnudur.. Cumhûriyet kânûnudur, dokundurtmayız!..” diye karşı çıkar. Nitekim bu müzâkerelerde de Senato’da, İstanbul Senatörü Ekrem Öden ve arkadaşları, bu kânûnun “Cumhûriyet kânunlarına aykırı olduğu..” tezini ortaya koydular. Çok saygıdeğer Âmil Artüz Bey Senato’da kânûnu müdâfaa ediyordu. Kimsenin îtiraz edemeyeceği bir cevapla onları ikna etti:

Atatürk, vasiyetnâmesini yapabilmek için hukukçulara danış-tığı zaman, kendisine, Medenî Kânun’un 507. ve müteakip maddele-rinin böyle bir vasiyet yapmasına mâni olduğunu söylemişler. Atatürk de “..öyleyse kânûnu değiştirin!..” demiş. Kânunlarımız arasında, “Atatürk’ün vasiyeti hakkında Medenî Kânun’un tenkis hükümlerinin cereyan etmeyeceğine” dâir özel bir kânun vardır. Âmil Bey bu kânûnun metnini okuyunca, Sayın Ekrem Özden ve arkadaşları, bunun Cumhûriyetle ve inkılâplarla alakası olmadığını, onların sâhibi Atatürk’ün dahi kendi vasiyetini yapabilmek için bu kânunda değişiklik yaptırttığını gördüler ve 903 sayılı kânun, eski hukûkumuza benzer olan ve olmayan farklarıyla Türk hukukçuları ve tatbikatçılarının huzurlarına geldi.

Bu kânûnun eski hukuktan bir temel farkı var. Biraz evvel arz ettiğim hukûkumuzda, bir malın vakfedilebilmesi için, ayn’ın belli, mevcut, muayyen, târif edilebilir şekilde olması lâzımdır. Halbuki bu kânunda bir ibâreyle “bir mâmelekin tamâmınının vakfi mümkün-dür” hükmü getirildi ki, bu bir yeniliktir. Yâni şu demek: Bir kimse-nin aktif ve pasifiyle bütün mal varlığını ve alacaklarıyla berâber borçlarını da vakfetmesi mümkündür. Yâni bir işletmenin tümünün vakfedilmesi mümkündür... Öyleyse, aktif ve pasif hâsılatı eğer bir netice veriyorsa, onun hayır işlerine tahsisi mümkündür. Eski hukû-kumuzdan çok ileri bir merhaledir bu...

İkincisi; bu kânûnun şâyân-ı dikkat bir iltifata mazhar oluşudur. Kânun’un akçalı hükümlerinin oylanmasında Türkiye İşçi Partisi Parlamento’daydı. Sayın Aybar ve arkadaşlarıyla Sayın İnönü başta olmak üzere, Çetin Altan dâhil, kânun ittifakla rey aldı. İşçi Partisi’-nin kânûna iltifat etmesinin sebebi, temellük hükmü saydığı tenkisi, mîras müessesesinin kısmen azaltılmış olmasıdır. Kânun’da, eğer bir vakıf Bakanlar Kurulu’ndan iltifat görüp vergi muâfiyetini aldı-rabiliyorsa, mîrasçıların mahfuz hisseleri üçte bire indirilmektedir. Dörtte üç olan “evlâdın mahfuz hissesi” on ikide bire inmektedir. Eğer vâkıf, bu vakfın gelirlerinden yüzde yirmisini çocuklara ver-meyi hükme bağlamışsa, tenkis

hakkı tamâmen yok olmakta, nesil-den nesile bir temellük müessesesi olarak devam etmektedir.

Hukuk sistemimiz içinde ileri bir adım olan kânunun hazırlık çalışmalarına, Sayın Prof. Bülent Davran Bey'in himmetiyle İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki müzâkere esnâsında o târihte İktisat Fakültesi Mâliye Hocası olan Sayın Memduh Yaşa, Medenî Hukuk Kür-süsü'nden Sayın Hüseyin Hâtemî ve Sayın Kevork Acemyan katıldılar. Kevork Acemyan, tasarıya: "Merkezî plan fikrinin hâkim olduğu bir ekonomide, bir kişinin çıkıp ekonomiye istikâmet verecek şekilde irâde beyânında bulunması, onu mahkemenin tescil etmesi ve o servetin böyle ilânihâye yaşaması merkezî plan fikrine aykırıdır.." diyerek karşı koydu ve bu düşüncesini o târihte Cumhuriyet gazetesinde de yazdı. Tesâdüfen planlamada bulunmuş bir takım solcular da aynı gerekçeyle karşı koydular. Buna rağmen Kânun iltifat gördü ve bugüne kadar yaşadı.

Ancak, üzülerek belirtmek gerekir ki, son anarşik vak'alar ve bu vak'aların birçok dernekten türemesi, "kültür klüpleri, fikir ocakları" gibi sayısız derneğin Türk idâre hayâtına girerek idârî mekanizmayı bunaltacak hâle getirmesi, Devlet'i reaksiyona itti ve dernekler kapatıldı. Bu arada, "vakıf müessesesi" dediğimiz ve dernekle hiç alâkası olmayan, ancak bir varlıkla kurulması lâzımgelen müessese, hâkimlerimizin maalesef dikkatsizliği yüzünden "dernek" hâline geldi! Önüne gelen, toplanıp yüzer lira vererek, koskocaman da bir isim koyarak sözüm ona vakıflar kurdular! Sonra da ellerine birer makbuz alarak Ahmet Bey'i, Mehmet Bey'i, Hasan Bey'i, (sanki o hayrı yapmak kendi inhisarlarındaymış gibi) kapı kapı dolaşmaya başladılar!..

Türkiye'de "vakıf" fikrinin bu çarpık tatbikâtı o derece ileri gitti ki, Vakıflar Genel Müdürlüğü 903 Sayılı Kânun'la kurulan vakıfları birer "parazit" gibi görmeye başladı. Bu iyi bakmayışa rağmen yine de şöyle vakıflar türedi: Hiçbir mal varlığı yok, ama vakfi var!.. Bu, Türk İslâm Hukûku'nun da, 903 sayılı Kânun'un da dışında bir mevzû idi. Mevcut olan bir mal veya nakdî vermek varken, şahıslar toplandılar, mal yoktu, vakıf kurdular!.. Koca koca devlet vakıfları oldu, meselâ Türk tanıtma vakfi, hiçbir şeyi yok!.. Devlet bütçesinden besleniyor!.. Onun gibi daha çok misâl verilebilir.

03.12.1983, Sheraton Oteli

Bestenigâr Kâr-ı Nâtık

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

-Sayın Sâlih Suphi Soner'e-

Bir âh ile yâd eyle gönül BESTENİGÂR'ı
Yâr eyleyiver yâr dile nâdide nigârı
Dil âhını efgânını tâ EVC'e çıkardı
Eyler mi ki hiç bir deli dîvâne bu kârı

*

Perdeden sîneye bir renk ile âhenk açılıp
Seyr-i HÜZZÂM ile şeydâları bîçâre düşer
KARCIGAR seyrini bir şevk ile tutsa sazımız
Nağmelerden dil-i bîçâreye bir çâre düşer

*

MÜSTEÂR etse gönül devrinde aşkın rengini
Perde perde aşk olur meftûn-ı dilber serteser
Bir SEGÂH âh eylese derdin kılar dil âşikâr
Neylesin bitmez imiş aşk içre âh seyr ü sefer

*

Yanar gider nice UŞŞAK bu yolda nâra düşüp
Ne gam gönül gözü görmüşse bir cihan güzeli
Denir mi câna MUHAYYER şu seyr içinde acep
Tutunca kevn ü mekânı cihân-ı can güzeli

*

Yanar dil âteş-i aşkıyle hep âh u figân eyler
HÜSEYNÎ seyri âvâz-ı cihân içre demâdemdir
BAYÂTÎ söylesin tanbûr ile neyler bugün bir dem
Gönül leb-teşne-i aşk olsa elbet yâre hemdemdir

*

Devr-i DİLKEŞHÂVERÂN eyler gönül ufkunda yâr
Bir sadâdır âsumân-ı cân içinde yâdigâr
Tâ ezelden seslenirmiş dem bu demdir dem bu dem
Bir SABÂ seyrinde kılmış derd-i aşkın âşikâr

*

Dil ISFAHAN'dan söylesin esrâr-ı aşk yârân ile

Elde kudüm devrân edip bir yâr ile, cânân ile
Bir hoş NEVÂ dilden dile, telden tele, düşmüş gider
Söyler gönül şükrân ile, yârdan gelen ihsân ile

*

Gönlünde HİCAZ nağmesi hem sînesi pürhûn
Üftâdesi aşkın gezer âvâre cihânı
Âh eyleyip âh şöyle DÜĞÂH seyrini tutsa
Hemdem düşüp eflâke yanar rûh-ı revânı

*

*Söyletir aşk ehlini tanbûr ile ney âh ile, âh
Âteş-i aşk süz-i firâk sînede ezbûn olalı*

*Kıbrıs'ın ufkunda açar gülleri bin renk ile âh
Bülbül-i dil durmaz öter âh diye Mecnûn olalı*

*Âh ile bin nağme düşer gönlüne telden tele âh
Suphi-i can "Bestenigâr Kâr" ile meftûn olalı*

*dillerde bugün
dil, hûn olalı*

25 Ocak- / Şubat 2010 / İstanbul-Cezâyir

Siyâsi ve Edebî Hâtıralar*

Mâhir İz

Mâlûm-ı âliniz bu programda "sohbet" di-ye yazılı ve bunun siyâsî ve edebî mâhi-yette olacağı belirtilmiş. Biz de o noktadan girmek mecbûriyetinde kalıyoruz. Hayât-ı siyâsiye diye bir hayâtımız olmadığı halde acaba bu fikir nereden geldi? Onu bilmiyorum. Zannediyorum ki, 1920-1924 sıraları Ankara Sultânîsi ve Muallim Mektebi hocalarıyla birlikte Büyük Millet Meclisi'nin zabıt, evrak ve kavânin kalemlerini teşkil etmiş ve bu sûretle Meclis'de çalışmıştık. O esnâdan kalan bâzı hâtıralarım mevcut. Oradan bu fikir gelmiş olacak zannediyorum. Programa mâdem ki böyle başlanmış. Meclis'den ufak tefek hâtıraları arz edeyim de ondan sonra edebî mâhiyetteki ikinci kısma geçelim.

1944-45 sıralarıydı. Nişantaşı Orta Mektebi'nde idârî vazîfeyle

bulunuyordum. Üniversite'nin Edebiyat Fakültesi'nde talebeye Osmanlı Türkçesi öğretmesi için birini aramışlar, o meyanda merhum Rıfki Melül Meriç arkadaşımızla bizi tavsiye etmişler... Ben gittiğim-de İslam Ansiklopedisi'nin neşir heyetinin başında bulunan merhum Dr. Adnan Adıvar, Dekan Hâmit Ongunsu , merhum Hamdi Tanpınar beylerle orada karşılaştık. Adnan Bey tabii beni görünce Ankara'dan hatırladı, hal hatır etti ve dedi ki: "Siz celse-i hafiyelere (gizli celselere) girdiniz, binaenaleyh hâtırâtınızı yazmalısınız hâlâ yazmadınız mı" dedi. Ben de daha vaktinin gelmediğini söyledim. "Vakti geldi, geçiyor" dedi. Bu kadarlık. Eskiye âit bâzı muhâvere-lerden sonra iş üzerinde konuştuk ve benim idâre işinde bulun-maklığım orada vazîfeye başlamama mâni oldu. Hâsılı, Rıfki Melül arkadaşımız o vazîfeyi üstlendi.

Şimdi tabii şurada burada, arkadaşlar arasında, sohbetlerde, bi-zim eski talebeler arasında lâkırdı geçerken bu Birinci Meclis'e âit hâtıralar konuşuluyor ve boyuna beni hâtırât yazmaya teşvik edi-yorlar. Fakat bizim siyâsî hâtırâtımızdan ne olacak? Celse-i hafîye-lere karar verilmiş, o zaman Recep Peker Bey Meclis'in Başkâtibi. Dîvan kâtipleri konuşulanları zapta muvaffak olamadıkları için zabıt kalemine havâle edildi ve biz bu sûretle girdik. Muayyen bâzı meseleler dolayısıyla yapılan gizli celselerde zabıtları tuttuk.

Âlenî celseler de o zaman gizli celseler gibi ehemmiyetliydi. Çünkü Birinci Büyük Millet Meclisi, bu milletin târihinde emsâli görülmiş bir meclis değildi. O kadar büyük bir kuvvet ve kudreti nefsinde toplamıştı ki, – o zamanlar teşkilât-ı esâsiye kânûnu dedik-leri – anayasanın maddesi mûcibince, „bütün Osmanlı Devleti'nin makam-ı hilâfet ve saltanatta toplamış olduğu ne varsa kuvvet ve kudret hepsini nefsinde cem etmiştir. Her vekili kendi tâyin eder. Nasıl, seçer intihâb ederdi. Her bakamı ayrıca kendi müstakil olarak seçerdi. Bakanlar Başvekil tarafından bir liste hâlinde gelip de tas-dik edilmek yok. Herkes seçer. Bu vaziyette idi ilk durum. Binâena-leyh her vak'a hakkında bir istida takriri verildi miydi, o bakan dos-yasını derler toplar gelirdi meclise. O tarzda hareket edilirdi. Bizim hafî celseler dediğimiz gizli celseler zabıtları orada mevcut. Elbette bir gün gelecek, bu zabıtlar neşredilecek. Zâten on yıl sonra onun pek kıymeti kalmıyor. 30 – 40 sene geçtikten sonra artık bütün bü-tün neşredilebilir. Bir gün gelecek bâzı meseleler hakkında gizli, kapalı kalmış sözler meydana çıkacak, kim ne söyleyiyse görülecek anlaşılacak.

Binâenaleyh o kadar ehemmiyeti hâiz değildi. Adnan Bey'in yazması gerekirdi hâtırâtı. Aradan beş sene geçti. Bir münâsebetle Hâlide Edip Hanımla berâber Kanlıca'ya geldiler. Orada karşıladık kendilerini. Meşhur İsmâil Ağa'nın kahvesi önünde oturduk. Orada görüşürken, henüz neşredilmiş olan Hâlide Edip Hanımın Döner Ayna romanının büyük bir afiş resmini kahve duvarında gördük. Adnan Bey bastonuyla şöyle elini uzattı resme doğru. "Hanım bak resmin nerelere asılmış." diye lâtife yaptı. Oturduk görüştük. Biraz onun üzerinde konuşma oldu. "Döner Ayna acaba neyin karşılığıdır?" diye Adnan Bey sordu bana. "Âyine-i devrânın karşılığı ola-cak zannedirim" dedim. Hâlide Edip Hanım teyit etti "Evet",

“Âyi-ne-i devran mânâsına kullandık” dedi. Türkçe olsun diye. Ben de-dim ki “Âyine-i devran felek demek, dünya demektir. Halbuki dö-ner ayna, âyine-i devvârın karşılığıdır. Âyine-i devvârın karşılığı döner aynadır Arapça’ya çevirirsek.” Eyvah Hanım..... (anlaşıla-mıyor) diye bir lakırdı oldu. İşte o babda âyine-i devrâna âit bâzı beyitler var mıdır diye soruldu. Okuduk, söyledik, geldi geçti. Tam sırası geldi, bekliyorum taşı gediğine koymaya. “Beyefendi dedim, zatiâliniz ne zaman yazacaksınız?” “Ben mi dedi hâtıra yazaca-ğım?” “Tabiî efendim” dedim.

Tabiî demedim kendisine ki: “Siz heyet-i temsiliyenin içinde, siz sağlık bakanı. Umûr-u Sıhhiye Vekâleti Reisisiniz. Siz meclis ikinci reisi. Siz dâhiliye vekili. Siz İstanbul mümessili. Siz her gün orada, Çankaya’da hep inkılap yârânı ile berâbersiniz. İhtilal yârânı ile. Siz yazmazsanız kim yazacak? Tabiî demedim bunu...”

“Ben gazetede röportaj yapar gibi hâtırat yazmak istemem. Vesikaya müstenit hâtıra yazmak isterim. İki telgrafım var. İkisi de çalındı” dedi. “Birisinde telgraflar ceketimde değildi. Boşuna gitti ceket. İkincisinde telgrafla ceket gitti.” “Başka vesikam yok ama vesikalı hâtıratı Rauf (Orbay)Bey yazar.”

Nitekim Adnan Bey yazmadı. Rauf Bey’in yazıp yazmadığı bilinmiyor. Bâzı zevat hâtırat yazmak için senelerdir bâzı kimselerin vefâtını bekliyor. Bâzıları da devrin değişmesini bekliyor ki bizzat söyleyebilsin. Öyle hâtıralar işitiyoruz ki, oğlunda kalmış. Oğlu da vakti münâsip görmemiş, neşretmemiş. Öyle hâtıralar var ki emânet etmiş, emânet edilen kimse emânete hıyânet etmiş. Öyle hâtıralar var ki, sâhibi korkudan yakmış veya kuyuya atmış diye böyle şey-ler işitiyoruz. Tabiî târih, zaman,gün geçtikçe bütün hakîkatler mey-dana çıkar. Herkes hâtıratını söyler ve târih de ondan sonra yazılır.

Benim, çok eski talebelerimden birisi Tanzîmat târihiyle, Tanzîmat’tan bugüne olan tarihi vesikaları toplamakla meşguldür. Bir gün bana geldi, konuşuyoruz. “1918 bitti 1920’ye geldim. Şimdi Cumhûriyet târihine başlayacağım.” dedi. Vesikalar toplandı, ben kendisine “Artık dedim, orada dursun. Topladıklarımı yaz, gerisini başkası yazsın. çünkü sen yaşıyorsun.” Cumhûriyet târihi, içinde yaşayanlar mevcutken yazılamaz, o devri yaşayanların hepsinin diyâr-ı âhirete intikal ettikten sonra en az bir 30 sene geçmesi lâzım ya... Bir neslin müddeti 30 sene addedilmiştir. Bu kadar geçmesi lâzım ki, herkes serbestçe düşüncesini yazsın, hâtırat çıksın. Târihçi-ler de alsın onları kullansınlar. Ondandır evvel târih olmaz. Öyle zannederim. Ne edebiyat târihi tamamdır, hakîkattir,ne de umûmî tâ-rih... İkisi de târih olmaz. Hâtıratın, nakilden, vesîkadan ibârettir. Vesîkaların tamâmı çıkmalı ki, müverrih alsın, sıralasın, tasnif etsin, ona göre hükmünü versin. Bizde öyle kabul edilmiştir. Mekteplerde de okuturlar. Cumhûriyet hakkında hükümler verirler. Adam yaşı-yor. Kendisini bilenler var. Ahabîdîr, dostudur, hürmet görmüş-tür, filandır, bunu kimse söyleyemez. Onunla berâber hepsinin nâ-mı, şânı yeryüzünden kalkmalı, gelen nesil serbestçe tetkikâtını yap-malı ki, hakîki târih olsun.

Biz Ankara’da bulunduğumuz zaman orada bir vâli vekili var-dı.

Adına Hakan derlerdi. İstanbul hükûmetine mensup Muhiddin Paşa'nın¹ infisâlinden sonra defterdar olan bu zat,vâli vekili oldu. Beşinci Kolordu orada. Ali Fuat Paşa bir de mektep hocalarıyla be-râber, lisede ve muallim mektebinde, Sultânî'de (O zaman 12 sınıf-lık Emrullah Efendi'nin sultanîleri vardı, on iki sınıflıktı. Edebiyat ve fen kısımları onuncu sınıftan ayrılırdı) Orada o muallimlerle bu-luştuk, Erzurum Kongresi teşekkül edip de Sivas Kongresi akdine karar verildiği zaman biz Maktul Ziyâ Paşa'nın oğlu Naim Bey nâ-mında bir erkânı harp yüzbaşısı vardı. Gâyet hamiyetli bir gençti. Onu memur ettiler. Bizlerle birleşti, 18 kişi olduk, bir evde toplan-dık. Bir cemiyet kurduk. Onun için ad istediler. Ben Azm-i Millî diye bir isim teklif ettim. Kabul ettiler. Teşkilâtı kurduk. İşte sahrâ-larda lâzım gelen temsiller yapılıyor. Köyler dolaşılıyor. Civar köy-ler... Merhum Şeyh Muhsin-i Fânî Hüseyin, muhtelif kitapları var. Köylüler hakkında yazdığı. Trabzon Vâlisi Kadir Beyzâde Hüseyin Kâzım Bey, Büyük Türk Lugati sâhibi. Eserleri var. Onları vereceğiz. Dolaştıracağız. Onları yaptık işte, o kadarlık. Herkes kendi imkân-ları dâhilinde çalışacaktı Millî Mücâdelede. Ve Sivas Kongresi'ne de Abdurrahman Dursun nâmında bir felsefe hocasını gönderdik. Gittik, döndük dolaştık, nihâyet Sivas Kongresi dağıldı. Bu arada verilen mukarrarat ile İstanbul'dan gelen mebuslar ile diğer vilâyet-lerden beşer murahhas kişi gönderilmek üzere Birinci Büyük Millet Meclisi teşekkül edecekti.

Heyeti Temsiliye Mustafa Kemal Paşa ile berâber Ankara'ya istasyona geldiler. Bütün Ankara vilâyetindeki memurlar, mektep-ler, halk karşılamaya gittik. Geldiler, çıktılar. Ziraat Mektebi'ne yer-leştiler. Aradan bir hafta geçti, gelen dâireleri iâde-i ziyârete giden Temsiliye, bizim mektebe de geldi, Sultânîye'ye de geldi. Müdür odasında toplantı yapıldı. Bütün Heyeti Temsiliye. Rauf Beyler, Mazhar Müfit Beyler, Rüstem Beyler Waşington vs. bütün kalabalık hepsi ordalar. Şurda burada, sohbet edildi. Talebe toplandı. Orada Mustafa Kemal Paşa talebeye bir hitâbe irad etti. Tabîî bunlar târih-lere geçmeyeceği için, zabıtları olmadığı için naklediyorum. Daha yeni hocayım, beş senelik olmuşum. Mektebin en genciyim o za-man. Bizim müdür-i sâni dediğimiz ikinci müdür Ayaşlı Ali Rızâ Bey nâmında bir adam var ki o da bu medresede okumuş, sonra Yüksek Muallim Mektebine geçmiş. Muallim Mektebi'ni bitirmiş. Zekî, yâni birdenbire söz söyleyebilen bir adam. Düşünmeden ko-nuşan ve latife seven adam. Böyle bir şey. Kendine göre fikirleri var. Kimseye uymaz kanaatleri var. Fakat hepsini her zaman söylemez. O mecliste otururken Mustafa Kemal Paşa dedi ki: "Memlekette maârifin tanzimi için ne gibi tedbir almak lâzım, nelere başvurmak lâzım." Bu "ne düşünürsünüz" sualini umûmi olarak oradaki mek-tebin hocalarına tevcih etti.

O esnâda ilk sözü bu benim şimdi söylediğim Ayaşlı Ali Rızâ Efendi aldı ve dedi ki: "Efendim, Arnavutların yaptığı gibi Latin harflerini kabul edip tâmim ettikten sonra ancak maârif tanzim edi-lebilir, başka türlü edilemez. Bu lakırdıyı söyler söylemez Macar mühtedîsi Alfret Rüstem

¹ Refii Cevat'ın babası.

Bey ki Ahmet Rüstem Bey, sakallı uzun boylu bir adamdı. Birdenbire kükredi, ne demek dedi, bu nasıl fikir, dedi. Dünyada hangi millet var ki harfini terk etmiş, lisânını terk etmiş. Bu bir milleti târihinden söker, koparır götürür, böyle fikir olmaz, bununla maârif tanzim edilemez dedi. Şekilden ibârettir de-di, şiddetle cevap verdi. Başka kimse de buna karşı cevap vermedi. Ses çıkmadı, böylece kalkıp çıktık.

Bir matematik hocası Suvârî yüzbaşılığından emekli Mustafa Safâ Bey isimli bir arkadaşımız – tabî bizden büyüktür, hocamız sayılacak derecede yâni-. Bizim semtte oturur. Melâmî meşrep bir adamdır bu Mustafa Safâ Bey. Yolda giderken bana dedi ki “Bu pa-şayı gördün mü” dedi, “evet” dedim. Bu dedi “pâdişah olacak” de-di. “Ama Mustafa Bey, ne söylüyorsunuz, pâdişah olmak bir hâne-dandan gelmeye bağlı. Hânedan efrâdından mı ki pâdişah olacak.”, “Sen göreceksin, benim söylediğime dikkat et” dedi. Çünkü kimse-nin hatırına gelmiyor ki, Reisi Cumhur falan... O zaman öyle şeyler hatıra gelmiyor.

Değil o zamanlar daha sonraları Reisi Cumhurluk, ikinci büyük meclisinde takarrur ettiği zamanlar bile Ekrem Bey’in oğlu Talu var ya (Mâhir Bey burada Ercüment Ekrem Bey’i kastediyor) muharrir, şâir... Kimimiz mizah gazetesinde yazmıştır, “Kimimiz memur, ki-mimiz mağdur, reisi cumhur, Allahü ekber...” diye... Yâni münev-ver zümrede de kimsenin hatırına da gelmiyor. Yok öyle bir şey. Mustafa Bey’in bu sözünü ben de yadırgadım, tuhaf geldi. Pekâlâ dedim, sen buraya neyle intikal ettin.” Nasıl bu noktaya geldin. “Bak söyleyeyim”, dedi. Bu Mustafa Kemal Paşa yüzbaşısıydı. Erkânı Harbiye Mektebi’ni bitirdi, Şam’a gönderdiler. Kıta hizmeti için. Erkânı harbiye mektebini bitirdikten sonra, bizim alaya verdiler, dedi. Suriye’de Arabistan’ın berrak, parlak bir havasında gece otu-rup, kahvelerimizi içerken bana dedi ki “Mustafa Bey, hadi senle şu çöle açılalım kurenâyı toplayalım. Bedevîleri bir araya getirelim. Bir hükümet kuralım. “, “Ne söylüyorsun Kemal” dedim. “Latîfe edi-yorum, anlamadın mı?” İşte böyle konuştuk ... Bugünkü zamanda “Tam zamânıdır dedi” bu iş olacak, dedi. “Eh pekâlâ dedik” dedi. Sonra bu iş tecellî etti. Yâni Mustafa Bey’in görüşü anlaşıldı ki, tabî pâdişahlık değil, fakat bir ihtilal netîcesi bir devir, bir rejim değişik-liği olarak vücuda geldi.

Efendim, Birinci Büyük Millet Meclisinin safahat-ı siyâsiyesi zabıtlarda, târihe merak edenler oradan (.....) görecektir. Onun için bu babda daha söyleyecek bir lakırdı var veya yok, ehemmiyetli değil, bu programa girdiği için bir iki lakırdı edelim dedik.

(Devam edecek)

Doğumunun 100. Yılında Ziyâ Osman Sabâ'yı Hatırlamak

Prof. Dr. Abdullah Uçman

L isede okuduğum yıllarda, ki o zaman üç yıl boyunca rahmetli Nihad Sâmi Banar-ı'nın hazırlamış olduğu edebiyat kitaplarını okumuştuk, Ziyâ Osman Sabâ'nın adını hatırlamıyorum. Zihniyet ve dünya görüşü bakımından ona yakın olması gereken Nihad Sâmi Banar-ı'nın lise ders kitaplarında Ziyâ Osman Sabâ'ya yer vermemiş olması, muhtemelen müfredatta yer almamasından kaynaklanıyor olmalı. Çünkü yakın arkadaşı Cevdet Kudret'in, o yıllarda Abdurrahman Nisârî müstear adıyla hazırladığı lise ders kitaplarında da Ziyâ Osman yer almamaktadır.

Ziyâ Osman Sabâ adını ben ilk defa yüksek öğrenim için İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne geldiğim 70'li yıllarda, bölümdeki ders kitaplarımızdan biri olan, rahmetli Mehmet Kaplan hocamızın Şiir Tahlilleri'nin ikinci cildini oluşturan Cumhuriyet Devri Türk Şiiri adlı eserinde gördüm. Hoca derslerimizde, Fâruk Nâfiz'in "Han Duvarları"ndan başlayarak "Bingöl Çobanları" (Kemalettin Kâmi Kamu), "Nerdesin" (Ahmet Kutsi Tecer), "Kaldırımlar" (Necip Fâzıl), "Fahriye Abla" (Ahmet Muhip Dranas), "Kilim" (Behçet Necâtigil) ve Tanpınar'ın "Bursa'da Zaman" şiirleri başta olmak üzere bir yıl boyunca çeşitli parçaları ele alıp tahlil etmiş, ancak Ziyâ Osman Sabâ'ya gelememişti. Fakat bir kısım meraklı öğrencilerle birlikte ben de yaz tatilinde kitabın derslerde işleyemediğimiz geri kalan kısımlarını da bir şeyler öğrenme arzusuyla okumuştum. Ancak, Cumhuriyet dönemi edebiyatı ve şiir anlayışı konusunda pek fazla bir alt yapımızın olmadığı o yıllarda okuduklarımızdan neler anlayabildik, neler öğrenebildik, tabii bunu şimdi tam olarak hatırlamıyorum. Hatırlayabildiğim tek şey, Necip Fâzıl, A. Hamdi Tanpınar, Âsaf Hâlet Çelebi, Ahmet Kutsi Tecer, Ziyâ Osman Sabâ ve Sezâi Karakoç gibi Cumhuriyet devri şairlerinin, kitaba şiirleri alınıp tahlil edilen diğer şairlerden farklı bir çizgide oldukları idi.

Mehmet Kaplan hoca kitabına Ziyâ Osman'ın, Câhit Sıtkı ile ilgili "Düşümde" adlı şiirini almış ve bunu tahlil etmişti. Bugünkü şiir anlayışımı baktığımda, bu şiirin Ziyâ Osman'ın şiir dünyasını ve hayat anlayışını tam olarak ifade edebilecek mâhiyette bir şiir olmadığını da belirtmek isterim. Burada, Ziyâ Osman'ın mütevâzî, biraz içe kapalı ve dünyâya sevgiyle bakan mizâcı üzerinde de du-ran hoca, onu yapı ve hayâta bakış itibâriyle Behçet Necâtigil'e ben-zetmiştir. Ayrıca, aynı nesle mensup Câhit Sıtkı ve Orhan Veli gibi Ziyâ Osman'ın da, yaşanan hayatın

güzelliklerini seven, yâni “yaşa-ma sevinci”ni oldukça sâde bir biçimde âdetâ kutsallaştırması üze-rinde durmuş ve onun “Nefes Almak” şiirini ele alıp söz konusu “yaşama sevinci”nin burada nasıl sâde ifâdelerle dile getirildiğini açıklamıştır.²

*

Türk edebiyat târihçiliğinde Fuad Köprülü’den beri çeşitli görüşleriyle edebiyat araştırmalarında yıllardır etkili olan XIX. yüzyılın ünlü Fransız sanat felsefecisi Hyppolyte Taine’in, o dönemde çok îtibar edilen meşhur bir görüşü vardır: H. Taine, şiir, roman ve-ya başka bir sanat eserini ele alıp çeşitli açılardan incelerken, o eseri ortaya koyan sanatkârın, öncelikle kişiliğini oluşturan özelliklerin belirlenmesini, bunun için de doğup büyüdüğü âile çevresinden başlayarak çocukluk ve ilk gençlik yıllarıyla tahsil hayâtı ve men-sup olduğu edebî çevrelerin tespit edilmesini; bu süreçte etkisinde kaldığı yerli ve yabancı yazarlarla okuduğu eserlerin bilinmesi gerektiğini; ikinci olarak da içinde yaşadığı zaman diliminde cereyan eden sosyal veya siyasal olayların onun kişiliğine ve dolayısıyla eserlerine nasıl yansıdığının tespit edilmesi gerektiği üzerinde durur.³

Bu ölçülerle Ziyâ Osman’ın hayat hikâyesine ve eserlerine baktığımızda şöyle bir durumla karşılaşırız:

Onu yakından tanıyanların ifâdeleriyle söyleyecek olursak, son derece mütevâzî ve sevecen bir mizâca sâhip olan Ziyâ Osman, ço-cukluk yıllarını gürlütüsüz patırtısız, güzel ve mutlu bir ortamda geçirir. Ancak daha sonraki yıllarda Ziyâ Osman’ın gerek şahsiye-tinin, gerekse sanatçı kişiliğinin oluşumunda da etkili olan şu şekil-de birkaç önemli kırılma noktası görülür:

1) Henüz sekiz yaşlarında küçük bir çocukken, çok sevdiği an-nesini kaybeder;

2) İlk öğreniminden sonra, sıcak âile yuvasından uzakta, Galata-saray Lisesi’nde yatılı olarak okumak zorunda kalır;

3) Galatasaray Lisesi’nde iken, bir yıl sınıfta kalınca, iki yıl aynı sınıfta Câhit Sıtkı ile birlikte okur ve Câhit Sıtkı’nın ölümüne kadar devam eden gıpta edilecek bir arkadaşlık kurar;

4) Erken sayılabilecek bir yaşta, o dönemin önde gelen bir ede-biyat topluluğu olan Yedi Meşaleciler arasında yer alır;

5) Âile büyüklerinin bütün ikazlara rağmen, henüz Hukuk Fakültesi’nde okurken, âşık olduğu veya âşık olduğunu zannettiği amcasının sinir hastası kızıyla yanlış bir evlilik yapar ve on yıl ka-dar onunla mutsuz ve problemlili bir hayat sürmek zorunda kalır.

² Mehmet Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, 2.b., İstanbul 1975, s. 444-452.

³ H. Taine üzerinde en geniş şekilde Servet-i Fünun dönemi münekkitlerinden Ahmed Şuayb durmuştur. Ahmed Şuayb, Türk tenkit târihi bakımından çok önemli olan Hayat ve Kitaplar adlı eserinin yarısını Taine’e ayırmış ve onu değişik yönleriyle ele alıp tanıtmıştır (bk. Hayat ve Kitaplar, 2.b., İstanbul 1317, s. 5-200; ayrıca bk. Bilge Ercilasun, Ser-vet-i Fünun’da Edebî Tenkit, Ankara 1981, s. 122-140).

*

Sıraladığım bütün bu hususlar, Ziyâ Osman'ın gerek sanatkâr kişiliğinin oluşumunda, gerekse eserlerinin iyice anlaşılmasında bence önemli kırılma noktalarını teşkil etmektedir. Bunlara bir de, İstanbul sevgisini ilâve edebiliriz. Sanki o da, şiir anlayışları farklı olsa da, aynı zaman diliminde ve aynı şehirde yaşayan Âsaf Hâlet Çelebi gibi, bir İstanbul âşığıdır ve İstanbul sevgisi uğruna Ankara'-daki görevinden istifadecek kadar taşı, toprağı, havası ve suyu ile bu şehri sevmektedir.

*

Ziyâ Osman'ın şiire ve edebiyâta ilk hevesinin uyanmasında da annesinin ölümü etkili olur. Bir ankete verdiği cevapta bunu kendisi şöyle açıklar:

“... Annem Birinci Dünya Harbi mütârekesi sıralarında ölmüştü. Beni Galatasaray Lisesi'ne leylî olarak vermişlerdi. İlk yazım bu mektebin ilk sı-nıflarında, annemin ölümüne dâir bir yazı oldu. Onu yine annemin mezarını babamla berâber ziyâret edişimizi anlatan bir yazı tâkip etti. Bu nesir-leri ve daha sonra yazdıklarımı siyah kaplı bir deftere geçirmiş, ilk sahifeye kırmızı-mâvi kalemle, doğan mı batan mı olduğu pek de anlaşılmasız bir gü-neş resmi yapmış ve korkunç bir Arapça hatâsı da işleyerek, en başa, eseri-me verdiğim adı yazmıştım: Hissiyatlarım.

Mektebimin o mukaddes mor mürekkebi ile yazılmış Hissiyatlarım'ı günün birinde, yine romanlarda okuduklarıma özenerek tutup yaktığıma şimdi ne kadar yanyorum. Yavaş yavaş nesrim, farkında olmadan kâfiyeli oluyor, yâni seci yapıyor, fakat bir türlü şiir yazamıyorum. Kâfiyeli vezinli (tabii hece vezni) ilk şiirimi yazdığımda 17'sinde vardım. Bilmem nihâyet kendime şâir diyebilir miydim?”⁴

Görüldüğü gibi onun ilk kalem denemelerinin, annesinin ölü-mü ve mezarıyla ilgili olduğu hatırlandığında, henüz sekiz yaşın-dayken yaşanan bu acı olayın, onun iç dünyasında ne kadar derin bir iz bıraktığı kolayca anlaşılabilir.

Belki de çocukluk cennetinden uzaklaşmış olmanın hüznüyle kaleme aldığı ilk şiirlerini lise yıllarında Servet-i Fünun (1927) dergi-sinde yayımlayan Ziyâ Osman, burada tanıştığı bir kısım arkadaş-larıyla “Yedi Meşale” grubunun kuruluşuna dâhil olduğu gibi, yine onlarla birlikte aynı adı taşıyan ortak bir şiir kitabının yayımına da katılır (1928). Sabri Esat (Siyavuşgil), Yaşar Nâbi (Nayır), Muammer Lütfi, Vasfî Mâhîr (Kocatürk), Cevdet Kudret (Solok) ve Kenan Hu-lûsi (Koray)den oluşan bu grup içinde Ziyâ Osman (Sabâ), yaş îtibâ-riyle onların en gencidir. Yedi Meşale'nin, devrin edebiyat çevre-lerinde ilgiyle karşılanması üzerine, Yusuf Ziyâ (Ortaç) onları Meşale adlı bir dergi etrâfında toplarsa da, derginin ömrü uzun sürmez ve sekizinci sayıda kapanır.

Derginin son sayısının yayımlandığı sene Ziyâ Osman sınıfta kalmış ve o yıl bir alt sınıftan gelen Câhit Sıtkı (Tarancı) ile tanışmış-tır. Galatasaray Lisesi'nde iki yıl sıra arkadaşlığı yaptığı Câhit Sıtkı, onun en

⁴ Mustafa Baydar, Edebiyatçılarımız Konuşuyor, İstanbul 1976, s. 167-169.

iyi dostlarından biri olduğu gibi, sanat anlayışı ve şiirinin gelişmesi bakımından da kendisine yardımcı olan bir şâirdir. Onun Câhit Sıtkı ile dostluğu gıpta edilecek tarzda bir ömür boyu sürmüş ve bu dostluktan bugün bizlere birçok şiirle birlikte, Türk edebiyâtı-nın en güzel eserlerinden biri olan Ziyâ'ya Mektuplar kalmıştır.

Ziyâ Osman'ın sanat ve edebiyat anlayışında, daha lise sıralarında okuduğu Henri de Régnier ile Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire ve Supervielle gibi Fransız sembolist şâirleriyle Servet-i Fünuncuların ve onların bir nevi devâmı olan Fecr-i Âtîciler'in etkisi görülür. Bir yazısında: “Şiir yazmak benim için bir eğlence olmak şöyle dursun, bir ihtiyaç, bir zarûret, âdeta yaşamamın sebep ve hikmetidir!” diyen Ziyâ Osman için şiir, hayâ-tının vazgeçilmez gayelerinden biri olarak dâima ön plandadır ve o da, bütün gerçek şâirler gibi hayâtının sonuna kadar şiire sâdik kal-mış müstesna şahsiyetlerden biridir.

Onu tâ lise yıllarından tanıyan Haldun Taner bu konuda: “Ben yirmi dört saati ile onun kadar şâir bir başka insana az rastladım. Sanki yaşamıyordu da sâdece yaşadığını hayal ediyordu!” demektedir.

Türk şiirinde sosyal gerçekçilik anlayışının ön plana çıktığı 40'lı yıllarda âdeta bir derviş tevekkülü ile kendi iç dünyâsı etrâfında hu-zurlu bir atmosfer kuran Ziyâ Osman şiirlerinde, genellikle yaşama sevinci ile insan sevgisini, ev hayâtını, fakirlere acıma duygusu ile kadere boyun eğme ve sevdiklerine kavuşacağı öte dünya özlemine yoğun bir şekilde işler. Sıradan insanların günlük hayâtı, acı ve sevinci ile kadere teslimiyet, Tanrı'nın rahmet ve merhametine sığınma ve tevekkül, onun şiir dünyâsının temellerini oluşturur. Hayâtı boyunca sâde ve yapmacıktan uzak bir sanat anlayışından ayrılma-yan Ziyâ Osman, devrinde görülen modalara da hiçbir şekilde ilgi duymamış; edebî sanatlara ve şiir için gereksiz bulduğu süslere rağ-bet etmemiş, hayâtı ve dünya görüşü gibi, son derece sâde ve kendi içinde tutarlı bir şiir ortaya koymuştur.

İşte onun, aynı zamanda üçüncü şiir kitabına adını veren “Ne-fes Almak” şiiri:

Nefes almak, içten içe, derin derin.
Tâze, ılık, serin,
Duymak havayı bağrında.
Nefes almak, her sabah uyanık.
Ağaran güne penceren açık.
Bir ağaç gölgesinde, bir su kenarında
Üstünde gökyüzü, ufaklara karşı.
Senin her yer: Caddeler, meydan, çarşı...
Kardeşim, nefes alıyorsun ya!
Koklar gibi mâviliği, rüzgârı öper gibi,
Kana kana, doya doya...
Nefes almak, kolunda bir sevgili,

Kırlarda bütün bir pazar tâtili.
Bahar, yaz, kış.
Nefes almak, iş bitince,
Çoluk çocuğunla artık bütün gece,
Nefesin nefeslerine karışmış.
Yatakta rahat, unutmuş, uykulu,
Yanında karına uzanıp bir kolu,
Nefes almak.
O dolup boşalan göğse...
Uyumak, sevmek, nefes nefese,
Kalkıp adım atmak, tutup ılık çalmak.
Sürâhide, ıslıl ıslıl, içilecek su.
Deniz kokusu, toprak kokusu, çiçek kokusu.
Yüzüme vuran ışık, kulağıma gelen ses.
Ah, bütün sevdiklerim, her şey, herkes...
Anlıyorum, birbirinden mukaddes,
Alıp verdiğim her nefes.⁵

Yer yer aynı duyarlılığı hatırlatan şiirleriyle onunla ortak yanları bulunan Behçet Necâtigil, onun hakkında, “Şiirleri, yâni ömrü boyunca âhireti, ölümü, Tanrı’yı gönlünde kutsal bir emânet gibi taşıdı. İlk şiirinden son şiirine kadar onda ya çok belli ya biraz gizli ve derinde, hep bu üç tema görülür!” derken önemli bir tespit yapmıştır.⁶

Şiirleri hakkında değerlendirme yapanların üzerinde birleştiği şu üç ana tema özellikle dikkati çeker:

- 1) Ölüm, âhiret ve Tanrı’nın mağfireti;
- 2) Çocukluk günleri;
- 3) Ev ve huzurlu bir âile ortamının anlatılması.

İnsanlık târihinin vazgeçilmez problemlerinin başında gelen ölüm realitesini ontolojik bir mesele olarak ele alan Ziyâ Osman, ölümü dâima bir gerçeklik olarak görmüş ve büyük bir tevekkülle karşılaşmıştır. Ceyhun Atuf Kansu onun için: “Hiçbir şâir, ölümü kendisi için bu kadar yumuşatamamış, bu kadar güzelleştirememiş-tir (...) Ziyâ Osman Sabâ için ölüm diye bir gerçek vardır, gerçekle-rin en güzelidir o.”⁷ derken, onun “Rabbim, Nihâyet Sana” adlı şu şiirini hatırlar:

Rabbim, nihâyet sana itaat edeceğiz..
Artık ne kin, ne haset, ne de yaşamak hırsı,
Belki bir sabah vakti, belki gece yarısı,
Artık nefes almayı bırakıp gideceğiz...

Ben artık korkmuyorum, her şeyde bir hikmet var,

⁵ Nefes Almak, İstanbul 1962, s. 5-7.

⁶ Behçet Necâtigil, Yazılar I, İstanbul 1983, s. 212.

⁷ “Ölüm Çağrısı”, Mesut İnsanlar Fotoğrafhânesi’nin içinde, İst. 1992, s. 178.

Belki de bir bahçeyi müjdeliyor şu duvar.
Birer ağaç altında sevgilimiz, annemiz,
Gece değmemiş semâ, dalga bilmeyen deniz.

En güzel, en bahtiyar, en aydınlık, en temiz
Ümitler içindeyim, nihâyet öleceğiz!

derken, hayatta da mutlu olabilme sırrını bulur. Aynı duygu “Her Akşamki Yolunda” da görülür:

Her akşamki yoluma koyulmuş gidiyorum
Her akşamdan vücûdum bu akşam daha yorgun
Öyle istiyorum ki bu akşam biraz sükûn
Bir câmi eşiğine yatıversem diyorum.

Rabbim, şuracıkta sen bâri gözlerimi yum,
Sen, bana en son kalan, ben senin en son kulun
Bu akşam, artık seni anmayan İstanbul’un
Bomboş bir câmiinde uyumak istiyorum.

Sonsuz sessizliğini dinlemek istiyorum
Bilirim ki taşlığın bir döşek kadar ılık,
Sana az daha yaşamak için artık,
Rabbim, ben yalnız zeytin ve ekmeği istiyorum.

*

Hilmi Yavuz da:

Her şeyin, her şeyin ötesi... Bitmez dâvet,
Ey ölümlerimin yaşadığı memleket!

diyen Ziyâ Osman’ın, “Türkiye’de gördüğümüz en müslümanca dizeleri yazdığını!” belirtir.⁸ Aynı şekilde Necâtigil de, onun için: “Türk îman kültürünü işleyen son şâirimiz miydi?” sorusuna: “Ha-yır!” cevâbını verir.

Haldun Taner ise, o kendine özgü humoruyla Ziyâ Osman için şunları söyler: “Başka bir âlemin insanı olmasına, yanlışlıkla aramıza inmiş bulunmasına rağmen bunu bir gün bozuntuya vermedi.”

Yakın arkadaşlarından Oktay Akbal’ın, “Yer yüzünde bir ermiş hayâtı yaşadı”⁹ dediği Ziyâ Osman, belli bir süre etkisi altında kaldığı Necip Fâzıl’dan farklı olarak, onun gibi ölüm karşısında isyan etmek şöyle dursun, daha çok bir Yûnus Emre edâsıyla ölümü tevekkülle karşılamış ve ölümün dâima asıl gerçeklik olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

Bir gün ver bana Tanrım
Tâ çocukluğumdan kalmış!

diyen Ziyâ Osman’da çocukluk, dâima hatırlanan mutlu bir zaman dilimidir. Onun için yaşadığı zamanı anlamlı kılan da, hep o çocukluk

⁸ Okuma Notları, İstanbul 1992, s. 139.

⁹ Oktay Akbal, Şâir Dostlarım, İstanbul 1964, s. 38.

cennetidir:

Taşında otlar biten şu sokakta yürümek,
Bir bahçe duvarının kokulu gölgesinden
Uzakta, mektepte yken okuduğumuz şarkı,
Su içmek o tasasız günlerin çeşmesinden.

Ev ve huzurlu âile ortamının anlatılması da, Ziyâ Osman'ın şiirlerinde başka önemli unsurlardan biridir. Hayattan fazla bir beklentisi olmayan, kaybolan insânî değerlerin ortasında şâir sâdece mütevâzî bir ev, anlayışlı bir eş ve dostça ilişkilerin sürdüğü bir mahalle ister:

Şu fakir mahallede bir göz evim olsaydı,
Nasıl sevinç içinde çıkardım şu yokuşu.
Arkadaşlık ederdi yolda ihtiyar komşu,
Nasıl hafif gelirdi eve taşdıklarım
Kapıyı ben çalmadan açıverirdi karım.
Her akşam tekrarlardım onun güzel adını
Boynuma atılarak: “Baba!” derdi çocuğum,
Onu göğsüme basıp cevap verirdim: “Yavrum!”

*

Şahsî çatışmalardan olduğu kadar devrindeki sosyal çekişme-lerden de uzak kendine özgü bir şiir dünyası kuran Ziyâ Osman, fert ve toplum çatışmalarının ön plana çıktığı zamanlarda, sıcak âile ortamının kurtarıcılığına sığınmış, aşk konulu şiirlerinde de iffet ve edepten ayrılmayan bir dil kullanmaya gayret etmiştir. O daha ziyâde büyük ihtirasların değil, küçük mutlulukların peşindedir.

Eski İstanbul'un sâde ve huzurlu zamanlarında mutlu çocukluk günlerini anlattığı hikâyelerinde ise, uzaktan uzağa Abdülhak Şinâ-si Hisar etkisi sezilmektedir. “Garip” hareketini tâkip eden günlerde bir kısım şiirlerinde serbest tarzı da denemiş olmakla berâber, ge-nellikle hece veznini tercih eden Ziyâ Osman'ın, sürekli şekilde ken-dine has bir şiir atmosferi kurma çabası içinde olduğu görülür.

*

Genç yaşta aralarına katıldığı Yedi Meşaleciler'den bugüne ka-lan yegâne şâir olduğu, yaşarken belli çevrelerde eserleri sevilip okunduğu halde, 40'lı, 50'li yıllardan başlayarak 70'li yıllara kadar edebiyat dünyamıza hâkim birtakım anlayışlar yüzünden, Abdül-hak Şinâsi Hisar ve Âsaf Hâlet Çelebi gibi, ne yazık ki Ziyâ Osman da âdeta unutulmaya terk edilmiştir. Yukarıda da değindiğim gibi, Ziyâ Osman, ders kitapları bir yana, birkaç antoloji dışında, dünya görüşü itibâriyle ona yakın olması gereken Nihad Sâmi Banarlı'nın Resimli Türk Edebiyatı Târîhi'ne dahi girememiş, dolayısıyla genç ne-sillerin ilgi sâhası dışında kalmıştır.¹⁰

¹⁰ Ziyâ Osman Saba için ayrıca bk. Mustafa Miyasoğlu, Ziyâ Osman Sabâ, Ankara 1987; Ahmet Oktay, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950, Ankara 1993, s. 1175-1186; Mehmet Nuri Yardım, Ziyâ Osman Sabâ Sevgisi-Ziyâ Osman'a Dâir Yazılar, İst. 2004.

Bir yazar veya şâirin eserleri basılır, piyasaya sürülür ve okuyu-cunun önüne konursa okunur, üzerinde düşünülür ve tartışılır. Ziyâ Osman'ın eserleri de birçok değerli şâir ve yazarınki gibi aynı âkıbe-te uğramış, hayattayken yayımlanan eserlerinin ölümünden sonra nedense uzun süre yeni baskıları yapılmamış ve bunlar kitapçı raf-ları yerine sahaflarda aranmıştır.¹¹

Avnı sekilde. Türk edebivâtının en güzel eserlerinden biri oldu-ğu

olduğunu da bu vesîleyle belirtmek istiyorum.¹²

Kafkasya Hakkında Yeni Bir Roman: Hacı Murad*

Prof. Dr. Ömer Turan

Tarih boyunca Rus yayılcılığının en zorlandığı bölgelerin başında Kafkasya gelir. Masallardaki ulaşılmaz ve aşılmaz Kaf Dağı buradadır. 5.642 metre yüksekliğiyle Elbruz Dağı sâdece Kafkasya'nın değil bütün Avrupa'nın en yüksek noktasıdır. Dik du-ruşu, boyun eğmezliği ve hürriyeti temsil eder. Çok dilli ve çok mil-liyetli yapısıyla Arap coğrafyacıların "Lisanlar Dağı" anlamına ge-len "Cebel-i Elsine" olarak adlandırdıkları Kafkas Dağları, içinde ve etrafında irili ufaklı onlarca etnik grubu barındırır. Kuzeyde Kara-çaylılar, Çerkezler, Avarlar, Abazalar, İnguşlar, Osetler, güneyde Gürcüler, Ermeniler ve Azeriler en çok bilinenleridir.

Gelişmiş silahlara sâhip yüz binlerce kişilik Rus ordularına kar-şı Kuzey Kafkasya'nın hürriyetine düşkün insanları 1700'lü ve 1800'lü yıllarda büyük bir direniş ortaya koydular. Sayıları sınırlı, silahları yok denecek derecede az olduğu halde, vatan sevgisi, hürriyet aşkı ve imanlarından güç aldılar, coğrafyayı çok iyi kullanarak büyük bir gerilla harbi verdiler ve

¹¹ Ziyâ Osman Saba'nın eserleri geçtiğimiz yıllarda Alkım Yayınları tarafından şu adlar altında toplu halde yayımlanmıştır: Mesut İnsanlar Fotoğrafhânesi (Bütün hikâyeleri), İstanbul 2003; Bıraktığım İstanbul (Bütün Şiirleri), İstanbul 2003; Konuşanlar Bir Hüzünle Sesinde (Bütün Yazıları, haz. Tahsin Yıldırım), İstanbul 2004.

¹² Bu konuda bk. Özge Şahin, "Ziyâ'ya Mektuplar Nasıl Katledildi?", Türk Edebiyatı, sayı 407, Eylül 2007, s. 35-38.

* Murat Yeşil, Kafkaslar Şâhini Hacı Murad, Bâbîâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2009.

Rus ordularından ellerine geçirdikleri silahlarla Ruslara karşı savaştılar. 1860'lı yıllara kadar süren direniş-leri, cesâretleri, yığıtlikleri ve kahramanlıkları sebebiyle Rusların da-hi takdirini kazandılar; Puşkin, Lermantov ve Tolstoy gibi Rus ede-biyâtının en büyük şâir ve yazarlarının eserlerine konu oldular. Şeyh Mansur, Gâzi Muhammed, Hamzat, Şâmil, Hacı Murad ve Mehmet Emin, birkaç nesil süren direnişin liderleri ve sembol isimleridir.

Kuzey Kafkasya'nın 18. ve 19. yüzyıllardaki destansı direnişinin yazılı kaynakları sınırlıdır ve Kafkasya dışındadır. Sürekli hareket hâlinde olan ve gerilla savaşı veren bu insanların faaliyetlerine dâir fazla yazılı malzeme bıraktıklarını düşünmemek gerekir. Nasıl ilk dönem Orta Asya Türkleri'nin târihi en büyük rakipleri olan Çinli-lerin belgelerinden çalışılıyorsa, aynı şekilde Kuzey Kafkas direnişi de Rus arşivlerinden çalışılmak durumundadır. Bunlara ilâveten bölgeyle alakalı Osmanlı ve İran arşivleri de önemlidir. Avrupalı büyük devletlerin bâzen gezgin bâzen tüccar görünümünde bölgeye gönderdikleri insanların yazdıkları incelenmelidir. Bütün bu bilgiler mahallindeki topografya ve sözlü târih çalışmaları ile birleştirilmez-se, nihâyetinde tamâmı bölgenin dışından olan bu insanların yazıp çizdikleri araştırmacıları yanıltabilir.

Çerkeziyle, Karaçaylısıyla, Abhazıyla, Dağıstanlısıyla Türkiye'-de milyonlarca Kafkas kökenli insan yaşamaktadır. Buna rağmen Türkiye'-de Kafkasya hakkındaki akademik bilgi son derece sınırlıdır. Bölge dillerini bilen uzmanların, târihçilerin, antropologların, etnografların, sosyologların vs... çalışmalar yaptıkları, eserler üret-tikleri bir Kafkasya araştırmaları merkezimiz yoktur. Münhasıran bu konularda yayın yapmak üzere 1990'lı yıllarda Prof. Dr. Mehmet Saray Hocamızın başlattığı Türkiye'nin tek akademik süreli yayını olan Kafkas Araştırmaları dergisi uzun ömürlü olamamıştır. Türkiye'-deki Kafkasya kökenli insanların oluşturdukları dernekler, vakıflar, federasyonlar, "hemşehri dernekleri" seviyesinden ileri giderek ka-lıcı eser üretme noktasına gelememişlerdir. Mâmâfih Türkiye'-de Kafkasya direnişi unutulmamıştır, millî hâfızada varlığını sürdür-mektedir. Kuzey Kafkasyalıların şanlı direnişi bâzen dedelerden to-runlara anlatılan menkıbelerde, bâzen de filmlerde, şiirlerde, hikâ-yelerde ve romanlarda yer bulmaktadır. 2000 yılında Şeyh Şâmil isimli romanını yayınlayan gazeteci, araştırmacı ve yazar Murat Ye-şil'in 2009 yılında çıkan Hacı Murad isimli romanı bu tespitimizin en güzel kanıtıdır.

Murad Yeşil'in ikinci romanı Hacı Murad ismini taşımakla bir-likte Hacı Murad'ın bütün hayâtını konu almak iddiasında değildir. Romanda Hacı Murad'ın doğup büyüdüğü ve yetiştiği çevresi, âile-si, çocukluğu ve gençliği konusunda verilen bilgiler yok denilecek kadar azdır. Târih verilmeden, Hacı Murad'ın son dönemi üzerinde durulur. Roman, Hacı Murad'ın Rusların elinden kurtuluşuyla baş-lar, Şeyh Şâmil ile birlikte Ruslara karşı verdikleri mücâdeleyi ele alır. Olaylar Hacı Murad eksenli olarak anlatıldığı halde asıl konu verilen mücâdeledir. Allah'tan başkasına hesap vermek kaygısı ol-mayan bir avuç inanmış ve birbirine güvenen insanın ne şartlarda bu mücâdeleyi gerçekleştirdikleri ve neler

yapabildikleri anlatılır.

Kuzey Kafkasya Müslümanları arasında Han Ahmet gibi, Çeko gibi iktidar veya menfaat sâikiyle bu mücâdelede Rusların cephe-sinde yer alanlar da vardır. Mâmâfih, kalpleri mühürlenmemiş Han Ahmet değil ama askerleri ve Çeko gibi insanlar, akıllarının ve vic-danlarının sesine uyarak olmaları gereken yere dönerler. Bu dönüş-te Hacı Murad ve mücâdeleyi yürüten önde gelen kişilerin inançlı ve prensipli tutumları da kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Haklı dâ-vâsını yürütürken, hâliyle ve tavriyla haksız durumuna düşmeyen ve haklı kalabilen insanlar, zaman içerisinde etraflarındaki taraftar halkasını genişletebilmektedirler.

Kitabın kapağında yer alan “Bu romanla Tolstoy’un yanıldığını anlayacaksınız!” ifâdesi eserin temel tezini ortaya koymaktadır. Bi-lindiği gibi, Rus edebiyâtının en büyük romancılarından biri olan Tolstoy, kahramânımızı ve mücâdelesini konu alan bir roman yaz-mıştır. 1850’li yılların başında bir subay olarak Kafkasya’da bulunan Tolstoy, daha o yıllarda kardeşine yazdığı mektuplarda Hacı Murad’-dan bahseder. Hacı Murad’ın kendi hayâtını anlattığı notları dâhil olmak üzere Rus arşiv malzemelerini kullanarak 1896-1904 yılların-da kaleme aldığı Hacı Murad isimli son romanında büyük yazar, an-layabildiği kadarıyla çok saygılı bir dille Hacı Murad’ı ve dünyâsını anlatmaya çalışır. Tolstoy’un romanındaki Hacı Murad, Şeyh Şâ-mil’den ayrılarak Ruslara sığınmış, fakat burada da esâret hayâtına dayanamamış bir insandır. Yazarımız işte bu teze karşı çıkmaktadır.

Murat Yeşil, romanında Tiflis’teki Rus karargâhında Tolstoy ile Hacı Murad’ı karşılaştırır. Tolstoy uzun görüşmelerde Hacı Murad’ı dinler, notlar alır. Hayâtını konu alan bir roman yazacağını anlayan Hacı Murad, Tolstoy’a dürüst olmasını tavsiye eder. Ona, “Benimle ilgili hüküm verme işini târihe bırak!.. Hem yazar, hem savcı, hem de hâkim olmaya kalkışma! Bu yolun sonu cellatlıktır... Cellatları da kimse sevmez.” der. Bir Rus subayı olduğu ve gerçekleri yazsa bile bunu yayınlamayacağı için Tolstoy’un nasıl davranacağını tahmin eden Hacı Murad, yine de onun insafı olmasına katkıda bulunur düşüncesiyle yaşadıklarını anlatır.

Murat Yeşil’e göre, Hacı Murad, Şeyh Şâmil’den bir anlaşmazlı-ğa düşerek ayrılmamıştır. Şeyh Şâmil, yürüttükleri mücâdeleye, Rus hâkimiyetindeki Kafkaslarda yaşayan Müslümanları da dâhil etmek istemiştir. Bu maksatla Hacı Murad’la konuşarak, onu kendisinden ayrılmış görünümünde Ruslara göndermiştir. Hacı Murad, Şeyh Şâ-mil ile çarpışmak için Rusların hâkim oldukları bölgelerdeki Müslü-manlardan savaşılar tedârik edecektir. Bu şekilde oluşturulacak ordu, daha sonra Şeyh Şâmil’in tarafına geçecektir. Hacı Murad’ın teklifine Ruslar yanaşmazlar. Planın gerçekleşmeyeceğini anlayan Hacı Murad Rusların elinden kaçmaya çalışırken yakalanır ve öldü-rülür.

Murat Yeşil Eskişehir’de doğmuş bir Kafkasyalıdır. Uzun bir süredir Amerika’da yaşıyor olmasına rağmen köklerini unutmamıştır. Bölgeye defâlarca gitmiş, gözlemler yapmış, uzmanlarla konuşmuş, Hacı Murad’ın akrabalarını bulup dinlemiş, topladığı bilgileri aklında ve vicdânında

değerlendirdikten sonra eserini kaleme almıştır. Romanı herşeyden evvel mâşerî vicdânın Hacı Murad'ı nasıl anladığını ortaya koymaktadır. Kendisini kutluyor, Kafkasya hakkında yazacağı diğer eserleri heyecanla bekliyoruz.

Kuruluşunun 40. Yılında Kubbealtı Mektebi

M. Nihat Malkoç

Köprülü Medresesi'nde Kültür Sofrası...

Malzeme olarak taş ve çimentodan yapılsa da, bâzı binâların şahsına münhasır ruhu olduğuna inanırım. Zîra târihî binâlarımızın çoğunda bu ruhun akislerini görebiliriz. O binâlara girip çıkanlar ve o çatı altında hizmet edenler, o yapıya apayrı bir değer katarlar. İşte bu binâlardan biri de İstanbul'da bulunan Köprülü Medresesi'dir. Köprülü Medresesi 1661 yılında Sadrâzam Köprülü Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Medrese odaları revaklı bir avlunun etrâ-fında L şeklinde sıralanmıştır. Yapıda bugün dokuzu tam, biri yarım olmak üzere on oda bulunmaktadır. 1984 yılında Kubbealtı'na tahsis edilmiş olan medrese, eski harap vaziyetinden kurtarılmış ve bugünkü temiz bakımlı hâline getirilmiştir. Medresedeki odalarda birer ocak ve ikişer dolap nişi bulunmaktadır. İstanbul'un ortasın-daki bu binâda artık Türk kültürünün nabızı atmaktadır. Burada geçmişle geleceği bütünleştiren sağlam köprüler inşa edilmektedir. Dünün kültür hazineleri ortaya çıkarılmaktadır bu nezih binâda... "Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı" yetkilileri bu binâyı en verimli bir şekilde kullanarak her geçen gün gözden kaçmış, ek-sik bırakılmış bir kültürel çalışmayı hayâta geçirmektedirler.

40 Yıldır Türk Kültürünün Hizmetinde...

1970 yılında kuruldu Kubbealtı Cemiyeti... Bu kıymetli şahsiyetlerden ahrete irtihal edenlere Allah'tan rahmet, yaşayanlara da uzun ve bereketli ömürler diliyoruz.

Bugüne kadar Türk kültürüne sayısız hizmetlerde bulunan Kubbealtı Cemiyeti 1978'de "Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı" adını alarak faaliyetlerinin alanını daha da genişletti. Birbi-rinden kıymetli kitaplar kazandırdılar kütüphanelerimize. Vakıf yetkilileri, vakfın kuruluş amacını şu ifadelerle dile getiriyor: "Vak-fin gayesi ilim, fikir ve sanatta Türk milletine has târihten gelen de-ğerleri esas tutarak, nesilleri, millî bir düşünce ve sanat merkezi et-râfında toplamaktır. Vakfımız bu gayeye erişmek için ilim ve fikir-de, sanatta, dilde, sosyal sahada ve neşriyatta muhtelif çalışmalar yapmaktadır." Vakfın kurucuları arasında üç büyük ismi görüyoruz öncelikle: Sâmiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi, İlhan Ayverdi... Bu güzel isimlerin yanında kurucular arasında Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Prof.Dr. Bayram Yüksel, Prof. Uğur Derman, Ergun

Göze, Kemalettin Nomer, Prof. Necâti Tahralı isimleri sıralanıyor. Böyle hayırlı bir kapıyı açtıkları için Allah hepsinden râzı olsun.

Vakıf Vasiyetnamesi'nden...

“...Kubbealtı Akademisi Kültür ve San’at Vakfı gibi, millî irfan ve sanata hizmeti gâye edinmiş bir müessesenin gelişme ve devâmı için maddî fedâkarlığa duyulan ihtiyaç, aşağıda bildirilen mal ve mülkümüzü Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı’na devret-meyi bizler için vicdan borcu kılmıştır. Öyle ki, gençliği bağrında toplamakta bulunan bu ocağın mensuplarının zihnî ve rûhî bir dü-zen içinde yetişmelerine gayretin, ibâdet gibi temiz, mukaddes bir millî vazîfe ve vicdan borcu olduğuna inanmış bulunuyoruz.

Hareket noktamız bu olmakla berâber, her müslümânın fikir ve gönül dağarcığında bulunması gereken bir Hak kelâmı, hayâtımız boyunca bizi, çevremize maddî mânevî imkânlarımızı açık tutmaya sevk eylemiştir. Cenâb-ı Hak Kur’ân-ı Kerim’inde: “Ve mâ leküm illâ tünfikü fi sebîlillâhi mîrasü’s-semâvâti ve’l-arz...” (Ne oluyor si-ze ki îman ettikten sonra da Allah yolunda harcamıyorsunuz? Hâl-buki göklerin ve yerin bütün mîrâsı Allah’ındır) dediğine göre, O’nun vermiş olduğu mal ve mülkü, gene O’nun kullarının istifâde-sine arz eylemek, insanoğluna gurur değil, ancak şükür vermelidir vesselâm...”

Kimler Geldi, Kimler Geçti...

Kültür, sanat ve edebiyat çalışmaları sabır, tahammül ve meta-net isteyen zor işlerdir aslında... Bunları bir kişinin sırtına yıkarsa-nız o kişi iki büklüm olur, belini kolay kolay doğrultamaz. Bu gibi çalışmalar aslında ekip işidir. Ekip rûhu içerisinde görev dağılımı yapıldığında işler hem kolaylaşır, hem de planlı yürür. Fakat bunun gibi zor ve titizlik gerektiren işlere tâlip olanların sayısı bir elin par-maklarını geçmez. İnsanlar genelde bir koyup beş almanın peşinde koşarlar. Getirisi olmayan işlerde kimse elini taşın altına koymayı istemez. Onun içindir ki kültürel çalışmaların ağır yükü birkaç kişi-nin sırtında kalmıştır.

“Kubbealtı Akademisi Kültür ve San’at Vakfı” Ayverdi âilesinin emekleriyle kurulmuş ve ayakta durmuştur. Fakat onlara omuz ve-ren, dâima yanlarında olan kültür sevdâlıları da olmuştur çok şü-kür... Bu vakfa emek veren, mesaisini harcayan ve ahrete göçen kişi-lerin isimlerini şöyle sıralayabiliriz (Allah hepsinden razı olsun): Sâmiha Ayverdi (1905-1993) (edebiyatçı, mütefekkir), Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984) (Yük. Müh. Mîmar, mîmarlık târihçisi, mütefekkir), Z. İlhan Ayverdi (1926-2009) (eğitimci, dil bilimci), Safiye Erol (1902-1964) (filolog, felsefeci, yazar), Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil (1893-1964) (hukuk âlimi, siyâsetçi, mütefekkir), Nihad Sâmi Banarlı(1907-1974) (edebiyat târihçisi, mütefekkir), Azize Temel (1908-1981) (ev hanımı), Nuriye Hayırlı (1920-

1982) (edebiyat öğretmeni), Fevziye Abdullah Tansel (1912-1988) (edebiyat târihçisi), Ahmet Refik Sağıkol (1904-1989) (memur, mevlevî şeyhi), Fatma Aköz-soy (1906-1996) (bankacı), Nuriye Sezer (1920-2007) (ev hanımı), Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre (1935-2008) (teorik fizik ve atom âlimi, mütefekkir), Ergun Göze (1931-2009) (avukat, gazeteci, yazar)...

Kubbealtı Sohbetleri...

Kültür, sanat ve edebiyat deyince akla gelen vakıfların başında gelir Kubbealtı... “Kubbealtı Sohbetleri” İstanbul’da yaşayıp da kül-tür, sanat ve edebiyatla hemhal olanların yakinen bildiği ve dâhil olduğu güzel bir gelenektir. Bu sohbetlere alanında otorite olarak kabul edilen kişiler çağrılarak o kişilerin bilgi birikimleri dinleyicilerin istifadesine sunulur. Bugüne kadar bu sohbetlere herkesin yakından tanıdığı Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Dr. Sadettin Ökten, Selim İleri, Prof. Dr. Zeynep Kerman, Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca, Hicran Göze, Prof. Uğur Derman, Ergun Göze, Dr. Metin Eriş, Beşir Ayvazoğlu, Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Prof. Dr. Orhan Okay, Prof. Dr. Kemal Eraslan, Prof. Dr. Şeyma Güngör, Yavuz Bülent Bâkiler, Prof. Dr. Birol Emil, Zeynep Uluant, Dursun Gürlek, Prof. Dr. Abdullah Uçman, Rûhi Ayangil gibi isimler katılarak düşüncelerini sevenle-riyle ve okurlarıyla paylaşmışlardır. Böylece okurlar, eserlerini severek okudukları aydınları yakından görüp, onlarla tanışma ve ko-nuşma imkânı bulmuşlardır. Neticede şuurulu olarak söndürülen düşünce meşalesi yeniden yakılmıştır. Bu da aç ruhların doymasını, kültürün ve düşüncenin gündeme gelmesini sağlamıştır.

Kubbealtı Akademi Mecmuası...

Mürekkep ve selüloz kokusunu hiçbir şeye değişmeyenler için dergiler en büyük sığınaktır. Gelecek aya sarkan heyecandır dergi... “Dergiler hür tefekkürün kalesidir” demişti rahmetli Cemil Meriç... Ne kadar doğru bir tespit... Zîra dergilerde alevleniyor düşüncenin çırası. Her dergi bir mektebe dönüşüyor zamanla. Bir zincirin halkaları gibi uzayıp gidiyor duygu ve düşünceler... Mürekkep kokusundan zevk alanlar bir noktada dâhil oluyorlar bu mukaddes halkaya. Düşünce tarlası da diyebileceğimiz dergilerde nice doyumsuz lez-zetler yetişiyor. Bu gülistanda yüzlerce fikir çiçeği boy veriyor. Bu bahçede zakkumlar yetişse de okurlar gülleri değişmiyor hiçbir şe-ye... Zîra güller, farkını fark ettiriyor bu uçsuz bucaksız hissiyat bahçesinde; âdeta mîknatıs gibi kendilerine çekiyorlar bülbül misâli okurları...

Kubbealtı Akademi Mecmuası, bir düşünce çırası olarak 39 yıldan beri kültür, sanat, medeniyet ve edebiyat içerikli yazılarıyla hayâtımıza ışık tutuyor. Kültür pınarımız olan bu dergide bugüne kadar nice insanlar duygu ve düşüncelerini teşhir etti. Fakat bu dergide hiçbir zaman millî kültürümüze muhâlif yazılar yer almadı. Kimler geldi, kimler geçti Kubbealtı dergisinin sayfalarından... Sâmîha Ay-verdi, Ekrem Hakkı Ayverdi, Yavuz Bülent Bakiler, M. Orhan Okay, Metin Eriş, Dursun Gürlek, Ergun Göze, Gürbüz Azak, Mehmet Nuri Yardım, Bekir Sıtkı

Erdoğan... Devâmını saymaya sayfaları-mız yetmez... Bizi bize anlattı alanında uzman olan seçkin kalem-ler... Geçmişle gelecek arasında çelikten köprüler kurdular; Türk kültürüne ve medeniyetine düşman olanlara karşı kalemlerini kılıç diye kuşandılar...

Bu güzel derginin indeksine baktığımızda birbirinden özel ve güzel yazarların bu dergi sayfalarında kalem oynattığını görüyoruz. Bunlardan bir kısmı ebediyet yolculuğuna çıktı, bir kısmı kalem mücadelelerini değişik sâhalarda devam ettiriyorlar. Bir mektep ol-du okurlara ve yazarlara bu güzide dergi... Kütüphanelerimizi ay-dınlattı güçlü ışığıyla... Ben de bu dergide yazma bahtiyarlığına eriştiğim için kendimi talihli kalemlerden addediyorum.

Kubbealtı Akademi Mecmuası zaman içerisinde bir de yavru do-ğurdu kültür dünyamıza. Merhaba adlı bu gençlik ilâvesi yarının büyükleri olan gençlere bir yol haritası sundu her bir sayısında. On-ların bulanıklaşan zihinlerini, birbirinden güzel yazılarıyla durulaş-tırdı. Artık gençler de Merhaba diyor zengin kültürümüze ve mede-niyetimize... Moda dergilerinin çamurlu sayfalarından kayıp uçu-ruma yuvarlanmamak için siz de "Merhaba" demelisiniz hayâta. Böylece kendinize bir güzellik yapmış olacaksınız.

Kubbealtı Vakfı Kursları...

"Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nın en önemli gâ-yesi ve kuruluş amacı Türk kültürünü korumak, gün yüzüne çıkara-rak yaşatmaktır. Bu önemli vakıf bu amaç etrafında bugüne kadar birçok kurs faaliyeti gerçekleştirmiştir. Tezhip ve hat kursları vakfın öncü olduğu kurslar arasında sayılmaktadır. Tezhib kursları 1970 yılında Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver ve yardımcıları tarafından baş-latılmıştır. Daha sonra Prof. Muhsin Demironat ve Rikkat Kunt'un katılımları ile devam etmiş ve bu ilk hocaların vefatlarından sonra onların talebeleri olan Dr. İnci Ayan Birol ve Prof. Dr. Çiçek Derman görevi devralmışlardır. Bugüne kadar Kubbealtı tezhib kursların-dan Prof. Dr. Ayşe Üstün, öğretim görevlisi Arzu Tozlu gibi birçok kıymetli sanatkâr yetişmiştir. Öte yandan Prof. Dr. Muhittin Serin'in başlattığı Hat kursları Sadri Sayıoğulları ve Mehmet Memiş tarafın-dan devam ettirilmiştir. Hâlen Tevfik Kalp tarafından verilmektedir. Bu kurslar hat ve tezhip sanatlarına yeniden hayat vermiştir.

"Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nın hassas oldu-ğu alanlardan biri de dildir. Onun içindir ki vakfın bünyesinde "Türkçeyi Doğru ve Güzel Konuşma Kursu" verilmektedir. 2001 yılında tekrar başlatılan bu önemli kurslar Galip Çakır tarafından verilmektedir. Kurslarda nefesin doğru kullanılması, kelimelerin doğru telaffuzu, vurgu ve tonlamalar hakkında temel bilgiler veril-mekte ve alıştırılmalar yaptırılmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili sohbet, konferans ve tiyatroya gitmek gibi etkinlikler de düzenlenmektedir

Türk Mûsikîsi hiç şüphesiz ki bizim en zengin kültür hazîneleri-mizin başında gelmektedir. Fakat bunun yeni nesillere aktarılarak yaşatılması gerekir. Bunun için Kubbealtı Vakfı her yıl bununla ilgili kurslar

düzenleyerek bu mühim vazîfeyi hakkıyla gerçekleştirmek-tedir. Kemal Batanay ve Yusuf Ömürlü tarafından 1969 yılında baş-latılan kurslarda daha sonra üstâd Münir Nureddin Selçuk ve Câ-hid Gözkân gibi saygın ustalar uzun yıllar hocalık yapmışlardır. Nermin Suner Pekin bu kurslarda edebiyat ve metin açıklamaları dersleri vermiştir. Kurslarda usul, meşk, saz, metin açıklama ders-leri verilmekte ve koro çalışmaları yapılmaktadır. Bu kurslardan tanınmış ses ve saz sanatkârları yetişmiştir.

Osmanlı Türkçesi, bir imparatorluk dilidir. Bu dille altı yüz yılı aşkın bir zaman boyunca milyonlarca değerli eser verilmiştir. Harf inkılâbından sonra bu zengin dil ne yazık ki târihin çöp sepetine atılmıştır. Milyonlarca ciltlik kıymetli eser de kütüphânelerin tozlu raflarında yalnızlığa terk edilmiştir. Bunun sancısını rûhunun derin-liklerinde hisseden vakıf yetkilileri Osmanlı Türkçesinin yaşatılması için her yıl “Osmanlı Türkçesi Kursları” düzenlemektedirler. 1999 senesinde başlayan Osmanlı Türkçesi Kursları bu alanda yetkin bir insan olan Dursun Gürlek idâresinde başarıyla devam etmektedir. Kurslarda Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerin okunması, keli-melerin telaffuzu ve anlamları ile gramer kaideleri öğretilmektedir. Kurslar; işlenen konularla ilgili etraflı, edebî, târihî ve kültürel bilgi-lerin verildiği seminerler hâlinde yapılmaktadır. Bu sâhadaki ihti-yaç da böylelikle giderilmektedir.

Kubbealtı Yayınları...

“Kubbealtı Akademisi Kültür ve San’at Vakfı” kâr amacı güt-mededen kitap yayıncılığına da girmiştir. Kültür ve medeniyetimizin köşe taşları kabul edilen önemli şahsiyetlerin kıymetli kitapları, bu vakfın yayınları arasında okuyucuya ulaşmıştır. Her yıl onlarca ki-tap yayınlayan bu vakıf, bu sâhadaki boşluğu bir nebze de olsa dol-durmuştur. Geçen sene yayınladıkları kitapların aşağıdaki listesine baktığımızda bu sâhada da ne kadar mühim bir vazîfeyi ifâ ettikleri-ni görebiliriz: Türkçenin Sırları - Nihad Sâmî Banarlı, İbrâhim Efendi Konağı - Batmayan Gün - Sâmîha Ayverdi, Tebessüm ve Tefekkür- Dur-sun Gürlek, Kitaplar ve Portreler - Nihad Sâmî Banarlı, Ezelî Dostlar - İnsan ve Şeytan - Ah Tuna Vah Tuna- Kaybolan Anahtar, Sâmîha Ay-verdi, Kültür Dünyamızdan Manzaralar - Ayaklı Kütüphâneler, - Dur-sun Gürlek, Hayâli Cihan Değer - Özcan Ergiydiren, Paşa Hanım - Kö-lelikten Efendiliğe (İngilizce-Arapça) - Sâmîha Ayverdi, Ali Üsküdârî - Gülnur Duran, Pâdişah Türbeleri - Bülent Çetinor - İ. Aydın Yüksel, Mesnevî-i Şerif - Ken’an Rifâî, Sohbetler - Ken’an Rifâî, Dineyri Papazı - Safiye Erol, Gençlerle Başbaşa - Ali Fuad Başgil... vb.

Bir Şaheser: Kubbealtı Lugatı...

Dünyânın en zor ve büyük sorumluluk gerektiren çalışmaların-dan biridir sözlük hazırlamak... Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sa-nat Vakfı tarafından hazırlanan Kubbealtı Lugatı-Misalli Büyük Türkçe Sözlük bu sâhada yapılan sözlük çalışmaları zincirinin son büyük halkasıdır. Rahmetli İlhan Ayverdi Hanımefendi’nin bir ömür har-cadığı bu kıymetli eser, Türk

kültürüne armağan edilmiştir. Bu söz-lüğün zengin kelime dağarcığı, bu dille övünmemiz için yeterli bir sebeptir. Çünkü bu eser dilimizin zenginliğini ortaya çıkarıyor.

“Kamus (sözlük) nâmustur” derdi rahmetli Cemil Meriç Ho-ca... Devâsâ bir eser olan Misalli Büyük Türkçe Sözlük Türk kültürü için büyük bir kazançtır. Sözlüğün Önsöz’ünde bu kıymetli eserle ilgili söylenen şu ifâdeler eserin büyüklüğünü gözler önüne seriyor: “XIII. yüzyıldan XXI. yüzyıla kadar farklı devirlerdeki yazılı ve söz-lü dil örneklerini kapsayan üç ciltlik bu temel başvuru eseri, Türk dilinin bir dökümü, bir nevi envanteridir. Bu sözlük, sâdece yaşa-yan Türkçemizi değil, târihî seyrî içinde Türk dilinin kazanmış ol-duğu zenginlikleri de gözler önüne sermek, Türk çocuklarına geç-mişleriyle bağ kurmalarında ve milletlerin târihlerinde daha dün demek olan 100-150 senelik metinleri okuyup anlayabilmelerinde yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu sözlükte, devirlerini tamamlayıp unutulmakta olan ve büyük bir gayretle dilimizden atılmak istenen kelimelere, yaşayan Türkçe kelimelere, yeni türeti-lenlere yer verilmiştir. 400’ü eser sâhibi toplam 1000 kişiden 100,000 misal 200’ü aşkın yazarın 350’ye yakın eseri tarandı. Çeşitli sözlük-lerde ve kaynaklarda geçen yaklaşık 250 eserden misâller alındı. 800’ü aşkın yazar ve şairden alıntılar yapıldı. 96,000 açıklamalı, keli-me madde başı ve ara madde olarak 61,000 kelimeye yer verildi. Bu kelimelerle oluşturulan yaklaşık 35,000 deyim ve kelime açıklandı.”

Son Söz Yerine...

“Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı”nın Türk kültürü-ne hizmetleri saymakla bitmez. Kültür, sanat ve edebiyat sâhasında kırk yıldır hizmet veren “Kubbealtı” emin olun ki bir mekteptir. Ço-ğumuz bu mektebin rahle-i tadrîsinden geçerek bugünlere geldik. Bunun gibi on tâne daha vakfımız olsa, inanın ki kültür ve medeni-yetimiz kanatlanır, şahlanır.

Sabır Sarmaşıkları (Rubâîler)

Bekir Sıtkı Erdoğan

Müjdeler Müjdesi

Bir müjde ki bin servete, sâ mâna değer,
Îran'a değer bahşîşi, Tûran'a değer...
Cânım geri dönmüş ya; alın her şeyimi,
Vallâhi neyim varsa alın, cânâ değer!...

Büyük Çile

Aşk erleriyiz bizlere mantık ne gerek,
Mecnûn'a ha düş, ha böyle çılgın gerçek!
Her gün yeni bir umutla dünyâya gelip,
Öldük yeniden her gece Leylâ diyerek!

Samanvolu

Galiban sonu mizana dokup saçma uzi,
Değmez şu samanyolunda birkaç tâne...

Vahit Erdem ile Mülâkat

Dr. Nevnihal Bayar

Osmanlı İmparatorluğu zamânında vakıf müessesesine çok değer verildiğini, vakıf kurmak isteyenlerin teşvik edildiğini, toplum içinde vakıfların önemli bir yeri olduğunu biliyoruz. Bugün için devlet-vakıf iliş-kileri ne durumdadır? Bizim için değerlendirir misiniz?

- Türklerde vakıf müessesesi çok derin bir konu. Ben bu konu-nun uzmanı değilim, ancak bu husustaki düşünce ve bilgilerimi özetlemeye çalışayım. Türklerde vakıf müesseselerinin İslâmiyet öncesinde de var olduğu bilinmektedir. O devirlerden itibaren vakıf kavramı vicdânî birer iyilik, güzellik, şefkat ve yardım müessesesi olarak gelişmeye başlamıştır.

Türklerin Müslümanlığı kabul etmesi ile İslâmın sosyal düzene, yardımlaşmaya ve hayır işlerine verdiği değerle vakıflar yeni bir mânâ kazanmıştır. İslâm'ın hayırda bulunmaya attığı önem ve arkasında önemli eser bırakanın amel defterinin kapanmayacağı anlayışı, Osmanlı döneminde vakıf kurma ve hayrat sâhibi olmayı teşvik eden en önemli etken olmuştur. Bir taraftan dînî vecibeleri yerine getirmek ve bir yandan da, sağlık, kültür ve îmar alanlarında eser ortaya koymak amacı ile sayısız vakıflar kurulmuştur. Böylece Osmanlı döneminden Türkiye Cumhuriyeti'ne büyük miktarda vakıf eserleri intikal etmiştir.

Cumhûriyet döneminde vakıfların yönetim ve denetimi 1935'de çıkarılan Vakıflar Kânûnu ile düzenlendi. Bu kânunla vakıflar iki sınıf içinde toplandı: Mülhak Vakıflar ve Mazbut Vakıflar şeklinde. Mazbut Vakıfların yönetimi, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Mülhak Vakıfların yönetimi de, mütevellî heyetlerine bırakıldı.

Cumhûriyet döneminde vakıflar daha ziyâde belli alanlarda hizmet etme amacına yönelik olarak kurulmaya başlamıştır. Sosyal ve kültürel alanlarda hizmet eden bugün çok sayıda vakıf vardır. Çoğu da vakıf olma özelliğinden ziyâde, dernek özelliği taşıyan vakıflardır. Özel hastahâne ve üniversite kurulmasının teşvik edil-mesi ile, bu alanlarda da vakıf kuruluşu çok sayıda artmıştır. Cum-hûriyet döneminde bâzı vakıflar ve özellikle son zamanlarda kuru-lan üniversite vakıfları, devletten önemli maddî destek almaktadırlar.

- Sizin Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı ile münâsebetiniz ilk olarak ne zaman, nasıl başladı, anlatır mısınız?

- Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1970'de önce der-nek olarak Sâmîha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi, Nihad Sâmî Banarlı, İlhan Ayverdi gibi yüksek Türk kültürüne sâhip şahsiyetler tarafından kuruldu. Bu isimlerin hepsi öbür dünyâya göç etti. Al-lah'tan rahmet diliyorum.

Ben Sâmîha Ayverdi ve onun ekolü ile 1964 yılında üniversitede öğrenciliğim döneminde tanışma şansına sâhip oldum. Tanışmama, Kabataş Erkek Lisesi'nden arkadaşlarım olan rahmetli Mahmut Okutan ve Osman Öztekin vesîle oldular. Kubbealtı Akademisi'nin henüz kurulmadığı o dönemde, ülkenin düşünce hayâtına ve insan yetiştirmeye yönelik hizmetler Sâmîha Ayverdi ve onun yetiştirdiği kadrolar tarafından yürütülüyordu.

“Neydi bu hizmetler, ne yapılmak isteniyordu?” diye sorarsanız, tabii

bunun en iyi cevâbı Sâmiha Ayverdi'nin kitaplarından, makâlelerinden ve sohbetlerinden anlaşılabilir. Yine de ben bu kısa mülâkat çerçevesinde şöyle özetleyebilirim:

Önce insan olma, sonra da edep, nezâket, millî şuur, ülke sevgi-si ve hizmet aşkı gibi temel değerlerin öğretilmesi ön planda yer alıyordu. Özellikle Anadolu'dan gelen, genelde ham fakat arayış içinde olan gençler bu ekolden aldığı değerlerle olgunlaşıyor, edep ve irfan sâhibi olmaya gayret ediyorlardı. Üniversite öğrenimini bitirdiklerinde, bu kaynaktan aldıkları terbiye ile meslekî bilgilerini yoğurarak kendi alanlarında hizmete hazır bir şekilde, çoğu yine Anadolu'ya dağılıyorlardı.

Ben 1967 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun oldum ve Ankara'da Devlet Planlama Teşkilâtı'nda göreve başladım. 1970 yılında, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı kurulunca, gençlerin eğitimi ağırlıklı olarak burada yapılmaya başlandı. Aka-demi'de hafta sonları konferanslar, seminerler verilmekte ve târih, dil, edebiyat, mûsikî başta olmak üzere, Türk kültürü öğretilmekte idi. Tabî edep ve irfan sâhibi hocalardan, öğrenciler alabildikleri ölçüde hal ve davranış sâhibi de oluyorlardı.

Kubbealtı Akademisi sâdece gençlere eğitim vermekle kalmı-yordu. O dönem Türkiye'de, bilhassa 1960'lı yıllarda başlayan, olan-ca şiddeti ile devam eden, Türk kültürüne yönelik bir saldırı ve tah-rîbat kampanyası hâkimdi. Dilde sâdeleştirme adı ile özellikle Türk-çe, hiçbir milletin târihinde örneği olmayan bir şekilde saldırıya ve fakirleştirmeye mâruzdu. Mûsikîmiz ve diğer kültür ve sanatlarımız da nerede ise yok sayılıyordu. İşte bu ortamda Sâmiha Ayverdi Ha-nımefendi, gerek kendi gayreti ve gerekse Kubbealtı Akademisi vâsıtası ile bu ihânete karşı büyük mücâdele vermekte idi. Dilde belli dereceye kadar başarılı olunabildi, fakat tah-rîbattan kurtarıla-madı. Mûsikîmiz başta olmak üzere, pek çok Türk sanatı da Kubbe-altı'nda öğretilmekte idi. Bu faaliyetler hâlen de devam etmektedir. Sözlerimin başında Kubbealtı Akademisi'nde yetişen gençlerin Anadolu'nun her tarafına dağıldığını söylemişim. Bu hususta bir hâtıramı nakletmek istiyorum:

1995 yılında devlet görevimden ayrılınca, lojmandan kendi evi-me geçmek durumunda idim. Bir ev kirâladık ve eşim Sema Hanım ile Ankara'da Siteler'de mobilya bakmaya gittik. Siteler'de vitrinlere bakıyorduk. Bir mobilyacının vitrininin önünde dururken içeriden kırk yaşlarında biri çıktı, bizi içeri dâvet etti ve çay ikram etti. Tanış-ma faslında, kendisinin İktisat Fakültesi'nde okurken Kubbealtı Akademisi'ne devam ettiğini ve orada yetiştiğini anlattı. Ne almak istediğimizi anlattık. Kendisinde, bizim aradığımıza uygun takım-ların olmadığını söyleyerek, çalışma odası, oturma odası ve diğer istediklerimizi, bizimle Siteler'i dolaşarak en uygun yerlerden ve en iyi fiyatla temin etti. İşte Türkiye'nin her yerinde az da olsa böyle ahlâk sâhibi, düzgün Kubbealtı öğrencilerine rastlamak mümkün-dür.

Kubbealtı Akademisi, benim İstanbul'da öğrenci olduğum yıl-larda henüz daha kurulmamıştı, ama gönül bağımız vardı ve hep devam etti.

Kubbealtı Akademi Mecmuası'nı hep takip ettik ve zaman zaman Vakfın bâzı toplantılarına Ankara'dan gelerek iştirak ettik. Keşke böyle çok daha fazla müesseseler olsa da ülkemize dengeli, ahlâklı ve îmanlı, hizmet ehli insanlar yetiştirilebilse. Bu sene, Kub-bealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı 40. yılını kutluyor. Nice yıllar dilerim.

- Sizin Altay Vakfı'nın kurucusu olduğunuzu biliyoruz. Neden bir vakıf kurma ihtiyacı duydunuz, hedefleriniz neydi, açıklar mısınız?

- 1993 sonbaharında, Kırıkkale yakınında Kızılırmak kenarında pikniğe gitmiştik. Rahmetli Mahmut Okutan, İsmet Binark, Kenan Gürsoy, Güner Topuz ve ben, Kızılırmak kenarında yürürken, "An-kara'da bu kadar insanız, neden organize olup da kendi işimiz dı-şında toplumumuza hizmet etmiyoruz?" diye konuşma açıldı. Kub-bealtı Vakfı'nı örnek alalım, ya onun şubelerini kuralım ya da yeni bir vakıf kuralım, diye fikirler ileri sürüldü. Sonunda İsmet Binark'la birlikte İstanbul'a giderek Kubbealtı Vakfı'nın mütevellî heyeti baş-kanı rahmetli İlhan Ayverdi'ye bu konuyu danışmaya karar verdik.

İsmet Bey'le berâber İlhan Hanımefendi ile bu konuyu uzun uzun müzâkere ettik. Bize Kubbealtı'nın bir şubesini değil de ayrı bir vakıf kurmamızı tavsiye ettiler. Ayrıca "Vakıf kurmak kolay ama yaşatmak kolay değil, bu iş için omuzları çatırdayacak kişiler lâzım." diye de eklediler.

Neyse döndük ve yukarıda isimlerini zikrettiğim müteşebbis heyet öncülüğünde, 11 kişilik Kurucular Kurulu'ndan oluşan "Al-tay Kültür, Sanat ve Eğitim Vakfı"nı Nisan 1994 târihinde kurduk. Kurucular Kurulu başkanlığı bana verildi, rahmetli Mahmut Oku-tan da Yönetim Kurulu Başkanı oldu. Bir yıl sonra Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı da bana devretti.

Vakıf kurarken, Kubbealtı Akademisi'ndeki rûhu Ankara'da da yaşatmak, kültürümüzü muhâfaza ve geliştirmeye katkıda bulun-mak, ülkemizin temel meselelerine yönelik konferans ve seminerler yaparak, bu konularda fikir üretmek ve gençlerimizin yetişmesine yardımcı olmak, hedefleri ile yola çıktık. Tabîî bu hedefler ulaşılma-sı kolay olmayan hedeflerdi. Maksat bu istikâmette gayret etmektir. Heyecanlı bir başlangıç yapıldı ve oldukça etkileyici programlar yapıldı. Bir yıl boyunca, dinde, eğitimde ve kültürde insânî değerler konulu panel ve konferanslar tertiplendi. Bugünkü Amerikan barışı göz önünde tutularak Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya'da Osmanlı Barışı konulu, Prof. Dr. Stanford Shaw'ın verdiği konferans çok ilgi çekti. Toplantıya ABD Büyükelçisi dâhil Ankara'daki pek çok bü-yükelçi katıldı. Amerikalı Profesör Huntington'un ileri sürdüğü Medeniyetler Çatışması tezine karşı tertiplediğimiz "Medeniyetler Çatışması mı?" başlıklı panel oldukça iz bıraktı. Daha sonra bu ko-nu Türk hükûmeti tarafından işlendi ve bugün Birleşmiş Milletler'in himâyesinde Türk ve İspanyol başbakanlarının eş başkanlığında "Medeniyetler İttifâkı" süreci başlatıldı. Çeşitli kültür ve mûsikî alanlarında pek çok etkinlikler yapıldı. Toplantılarımız Ankara'da hep büyük ilgi uyandırdı ve eski siyâsî, bürokrat ve halktan müdâ-vimlerimiz oluştu. Gelecek toplantı ne zaman, diye soranlar çoğaldı.

Gençler “Altay Gençliği” diye organize oldular ve “Yansımalar” diye de bir mecmua çıkardılar. Maalesef o gençlerin okulları bitince bir kısmının Ankara’dan ayrılması, başlangıçtaki heyecânın kaybol-masına yol açtı. Uzunca bir zamandır gençlere yönelik etkili bir bir programın olduğunu söyleyemem.

2000’li yıllarda Altay Vakfı’nın etkinlikleri azaldı. 2002’den itibaren benim aktif siyâsete girmem ve yoğun iç ve dış görevlerim de bunda etkili oldu. 2009’dan itibaren “*Altay Formu*” diye 15 gün-de bir toplanan, iç ve dış meselelerin ve güncel konuların tartışıldığı bir toplantı ihdas ettik. Ara sıra da dışa dönük faaliyetler devam ediyor.

2 Nisan 2010’da Türk Dünyası ile İlişkilerde Yeni Bir Adım: “*NAHÇİVAN RÛHU*” adı altında Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında bir sempozyum programlamış bulunuyoruz.

Üzüntüm odur ki vakfın başlangıçtan itibaren tertiplediği toplantılarda çok güzel ve önemli konuşmalar teybe alındığı halde, bastırılıp yayımlanamadı. Sadece bir iki toplantıyı kitapçık hâline getirebildik.

Yeni enerji ve heyecan kazanmak için, daha genç kuşakların vakıf hizmetlerinde yer alması önem taşımaktadır.

- Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Bir İlim Adamı ve Hukukçu Olarak Şeyhülislâm Ebussuud Efendi 3

H. Necati Demirtaş

2- Bir meslektaşının hakkında ağır hükmü

Zamânın Rumeli Kazaskeri Abdurrahman Efendi (öl.983) “Abdullah nam kimse adına tesis edilecek bir vakıf için vakıfnâme yazarken münşiliği (seci’li, teşbih ve istiâre-li, nükteli, edîbâne güzel yazı yazma merâkı) galebe ederek, “İnnî a’bdullâh âtaniye’l-kitâbe = Ben şüphesiz Allâh’ın kuluyum: O, ba-na kitap verdi”¹³ âyet-i kerîmesini iktibas ve zu’munca ibârâtına hil’at-i istiârâtı ilbas ettiği (kanaatince kullandığı kelimelere istiâre elbisesi giydirdiği) görülür ve keyfiyet huzur-ı vezire arz ve onlar tarafından Ebu’s-suûd Efendi’den istiftâ edilir. (Fetvâ istenir.) Duru-mu inceleyen Ebu’s-suûd Efendi “lüzum u küfr ile iftâ buyurur.”¹⁴

Bu olay bir yandan Ebu’s-suûd Efendi’nin Kur’ân’a yaklaşımındaki son derece saygılı ve tâvîzsiz tavrını diğer yandan da Rumeli Kazaskerliğine kadar yükselmiş bir din âliminin Kur’an karşısında-ki kayıtsız ve ciddiyetten uzak davranışını ortaya koyar.

Çünkü bu ilâhî kelâm, ancak gerçek peygamberlerin diliyle söylendiğinde doğrudur. “O, bana Kitap verdi” sözü, “Allah, bana vah-yetti” demektir.

Gerçek Peygamberler dışında bunu söyleyenler yalnız yalancı peygamberler olmuştur. Nitekim Hicretin 10. yılında Yemâme’de zuhur eden Müseylime ya da Müseylimetü’l-kezzab (yalancı Mü-seylime), Yemen’de zuhur eden Esved-i Ansî, Benî Temim arasında türeyen Seccac, Benî Esed arasında ortaya çıkan Tuleyha” da ken-dilerine Allah’tan vahiy geldiğini iddia etmişlerdir. Hz. Peygamberin vefâtından sonra halife seçilen Hz. Ebûbekir İslâmiyet karşısı bu hareketleri şiddetle tâkip ederek ortadan kaldırmıştır.¹⁵

Kur’ân-ı bir teşbih ve nükteye âlet eden Kazaskerin bu tutumunun küfür olarak kabul ve tavsîfinin altında yatan gerçek budur.

3- Hiç tanımadığı, hayâtında ilk defâ karşılaştığı fakat doğruluğuna ve değerine inandığı bir meslektaşını himâyeye

¹³ Kur’an-ı Kerîm, Meryem sûresi 19/30

¹⁴ Nev’î zâde Atâî, a.g.e. Cilt 2, Sayfa 41.

¹⁵ Süleyman Nedvi, İslâm Târihi, Ter: Ömer Rıza, Âsâr-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul. (Hicri 1346) 1928, C.6, s.75

etmesi:

“Sofyalı Bâli Efendi'nin dergâhı”ndan yetişen ve zaman içinde “menzil-i hilâfet”e ulaşan Halvetî şeyhi Nûreddin-zâde Muslihîd-din e's-Şehîr(öl: 981)"ın bâzı erbâb-ı garaz tarafından “ifraz-ı istiklâl olmak (devletten bağımsızlığını ilân etmek)” istediğinden bahisle ihbar ve şikâyette bulunulması” üzerine “hakkında yakalanıp hapsedil-mesi, teftiş ve imtihan olunması bâbında ferman vürûd eder.”

Bu haber kendisine ulaştığında İstanbul'a gelen şeyh, Zeyrek Câmii civârında bulunan odalardan birine iner. Câmi imamı kendi-sini suleha (iyi halli insanlar)dan bir merd-i garib olarak kabul ve “şeref-i kudumunu, nîmet ve delil-i hayra bereket bilûb merâtib-i ikramda” kusur etmez. Cuma günü cuma namazı edâsından sonra âdeti üzere Şeyhu'l-islâm Ebussuud Efendi'nin ziyâretine gitmeye niyet eyledikte onu da berâberinde götürür. O esnâda mecliste Tefsir-i şeriften bir konu müzâkere edilmektedir. “Nevbet-i hitab, Nûreddin-zâde Efendi'ye geldiğinde o kadar hakâyık(hakikatler) ve dekâyık(incelikler) ve meâni(mânâlar) tafsil eder ki kendisini misâfir eden “molla merkum bîhtiyar kalkub tekrim-i vasf ile onu mesned-i iclâlê” takdim eder. Nam ve nişânı sorulduğunda kendileri:

“İşte ol Nûreddin oğlu dedikleri âsî ve günahkâr ve müttehem-i perîşan-ı rûzîgâr bu fakirdir!” der.

Bunun üzerine Şeyhu'l-islâm Ebussuud Efendi sadâret-i uz-mâyâ keyfiyeti şöyle arz eder:

“Nûreddin-zâde dedikleri aziz geldi. Muhlishâneyi (kalbi saf ve temiz insanların evini) teşrif idüb ulüvv-ü şânı ve rütbe-i fazl ü irfânı malûmumuz oldu. Hâşâ ki bu makûle kâmil-i deryâ-dil biri dünya nîmetlerine mâil ola. İhtimal verilen ahval ifk ve iftirâdır. Böyle bir vücûd-i şerif ancak dârü's-sultâneyi (saltanat merkezi İstanbul'u)” şereflendirir.

Bunun üzerine sadr-ı âzam, ona ikramda ihtimam eder. Nûreddinzâde, âilesini İstanbul'a getirmek üzere önce memleketine gön-derilir ve avdetinde de Ayasofya zâviyesinde ikâmeti temin edilir.

“Müteaddit mahallerde va'z, nakl-i hadis ve tefsir-i Kur'an eder” ve “Meclis-i va'zında ulema, küçük, büyük bütün ehl-i islâm hâzır ve müstefid olur”.

Şeyh efendi zaman zaman saray-ı humayûna dâvet ve ruhânî sohbet mûtad olur.¹⁶

İşte bu olay da Ebussuud Efendi'nin hiç tanımadığı fakat dinleyip ilim ve irfânını takdir ettiği bir insanı uğradığı iftirâdan kurtararak lâyıık olduğu mevkie çıkardığını gösterir.

III– Ebussuud Efendinin Kânûnî Sultan Süleyman İle Mûnâsebeti

Ebussuud Efendi'nin bir cihan pâdişâhı olan Kânûnî Sultan Süleyman ile mûnâsebetleri samîmî bir dostluk ve arkadaşlık, hatta kardeşlik

¹⁶ Nev'î-zâde Atâî, a.g.e. C. 2, s. 212-214.

düzeyindedir. Bu büyük hükümdârın Niş'ten yazıp gön-derdiği şu mektup bunun en sağlam delilidir:

“Hâlde haldaşım, sinde sindaşım, âhiret karındaşım, tarîk-ı Hak'da yoldaşım Molla Ebussuud Efendi hazretlerine duây-ı bîhad iblâğın-dan sonra; nedir hâliniz ve nicedir mîzâc-ı lâzımü'l-ımtizâcınız?

Hazret-i Hak hazîne-i hafîyesinden kemâl-i kuvvet, nihâyet-i se-lâmet müyesser eyleye.

Bimennihî ve keremihî lütuflarından niyaz olunur ki evkat-ı mübâreke bu muhlislerin kalb-i şeriften ihrâc ve iz'ac itmiyeler.

Ola kim kâfir-i hâksâr münhezim ve mükedder ve asakir-i islâm umûnen mansûr ve muzaffer olup rızauullâha muvafık ola.

E'd-düa sümme'd-düa bende-i Hüdâ Süleymân-ı bîriya.”¹⁷

IV–Ebussuud Efendinin Bir Fıkıhçı Olarak Hukuk Mantığı

A- Vezir-i Âzâma Yazdığı Bir Mektup.

Önceleri dericilik (debagat) ile meşgûl iken sonra işini terk ile Bayrâmî tarîkatına intisab eden ve zaman içinde şeyh Vizeli Alâed-din Efendi'den icâzet alarak onun halîfesi olan Gazanfer Dede'nin, “ümmî iken maarif-i sûfiyyeye vâkıf ve esrâr-ı hafîye-i silsile-i a'liy-yeye ârif (ümme iken sûfilikle ilgili bilgilere vâkıf ve yüce silsilenin gizli sırlarına âşinâ) olduğu fakat “cezebât-ı ilâhiye“nin galebe ettiği za-manlarda şeriata aykırı bâzı şeyler söylemesi üzerine hakkında tah-kikat açıldığı, bu amaçla İstanbul'a getirtilerek şahsî durumu “teftiş edildiği” ve sonuçta mâsûmiyeti tahakkuk ettiğinden serbest bira-kıldığı ancak vezir-i âzâmanın keyfiyeti bir kere de mektupla şeyhu'l-islâm Ebussuud Efendi'den “istifsar ettiği (sorduğu)” ve Ebussuud Efendi'nin de son derece şâyân-ı dikkat şu cevâbı verdiği anlaşılıyor:

“Ârâ-i âlem-ârâya inhâ-i fakîr budur ki (Âlemin süsü olan rey ve kanaatlerinize fakirin teklifi şudur):

Şeyh Gazanfer nam kimesne (kimse) hakkında söylenen sözler ve hîn-i teftişte (teftiş sırasında) vâkî olan kelimat (alınan ifâdeler) ve zâhir olan (ortaya çıkan) defterler ve arzlar, çavuş bendeleri ile irsal olunmuş ve fakîrin dahi bu hususlar hakkındaki düşüncesi sorulmuş olmakla keyfiyet tetkik edildi:

İlm-i şerîfe (bilgilerinize) hafiy (gizli) olmaya ki,

Zekât ve helâl-haram hakkında mezkûra (adı geçene) isnad olu-nan kelimat bilfiil veya sâbıkan (hâlen veya daha önce) sâbit olmuş ise inkâr ve ilhâdî (haktan bâtıla sapması) muhakkak olur. Min ba'd (bun-dan sonra) kabul edilmesi mümkün değildir. Cidden katli vâcib olur.

Defterde tahrir olunan mikdâr-ı teftiş (soruşturma) nâtamam (eksik)dır.

“Halil ile hatib hakkında söylediği sözler Sinan kadî meclisinde yüzüne sâbit olup sicil olunmuştur (zabta geçirilmiştir)” dediklerine göre müfettiş sicille (zabıtlara) mürâcaat edip bunların mestûr (satur-larda yazılı)

¹⁷ Dr. Abdullah Aydemir, a.g.e. s. 36.

olup olmadığına bakmış mıdır?

Mestûr ise şer' ile sâbit olmuş mudur, olmamış mıdır?

Sâbit ise mazmunu şimdi sâbit oluyor mu, olmuyor mu?

Mestûr değil ise ibtidâ (işin başında) dahi mestûr değil miydi; yoksa sonradan mı ortaya çıkmıştır? Beyan etmek gerek idi.

Eğer, sonradan Dîvân-ı Hümâyün'da teftiş olundukta hakikat-i hal münkeşif oldu ise mûcibi ile amel olunmak lâzımdır.

Eğer hakkında su-i zan iden şeyhlerden su-i zanna sebep ne idi-ği istikşaf olunmaya (açıklanmasını istemeye) hâcet var ise istifsar olunmak münâsibtir.

Eğer şimdiye değin zâhir olandan zâid nesne zuhur iderse febiha (ne alâ). Ve illâ zuhur eden ile amel olunur.

Mezkûr Gazanfer Dede'ye ulemâdan dahi hüsn-ü zan eylemiş bâzı sîka (doğru, dürüst, âdil, kendisinden yalan sâdir olmayan) ve mûte-med kimseler de istima' olunur (dinlenir). Onlardan dahi istifsar olu-nup hüsn-ü zanları sâir suleha (sâlih, iyi halli) ve fukarâya (tasavvuf veya tarikat ehli kimselere) hüsn-ü itikadları (iyi kanaatleri) makûlesin-den midir yoksa itikâd-ı hasları var mıdır? İtikâd-ı hâsları (özel bir kanaatleri) var ise sebebi tefahhus olunur (içyüzü araştırılır).

Hüsn-ü zanları, şimdiye değin tahsil eyledikleri ulûm (ilimler) ve maârif (ma'rifetler)den zâid bâzı esrâr-ı hafîye (gizli sırlar) müşâhede eyledikleri için ise beyan ettirilüb maârif-i ilâhiyyesi ahkâm-ı şeriat-i şerîfeye muvâfık ve meşâyih-i İslâmiyye sülûk ettik(girdik)leri tarîkata mutâbık ise biçâre itlak olunur (serbest bırakılır). Belki riâyet olunmak gerekir.

Eğer muhâlif ise bivech-i mine'l-vücûh tevfiik mümkün olmaz ise zendeka (haşri, âhireti, vâcibi'l-vücûd Allâh'ı inkâr etme, dinsizlik, zındıklık) ve ilhâdı (dinsizliği) mukarrer olur.

Meşâyih-i islâmiyyenin hakikat ve tarîkat didikleri, şeriat-i şerî-ferin zübdesi (özü)ve hulâsasıdır. Asla bir maddede muhâlefeti yok-tur. Her nesne ki ahkâm-ı şer-i şerîfe tevfiika muhâlif olub esatîn-i ulema-i din (din ulemâsının ileri gelenleri) ânı bir vechile ahkâm-ı şer-i şerîfe tevfiika kâdir olmayalar ol nesne küfür ve ilhad (hak yoldan sa-parak bâtıla girmek) ve dalâldir. Mûcibi icrâ olunmak lâzımdır.

Eğer anlar kibelinden (tarafından) dahi hal münkeşif olmayub el'-ân zâhir olan üzerine kalursa izhar-ı hakk için hod imkânda sa'y ve ictihad vücûde geldi. Min ba'd zimmet-i himmetinizde uhde-i teklif-den nesne kalmaz. Ana mûteallik fakîrde dahi bir ilm-i kat'î (kesin bil-gi)yokdur ki hidmet-i a'liyyeye (devlet hizmetine) i'lâm itmemele (bil-dirmemele) indallâh muâhaz olam (Allah katında sorumlu tutulayım).

Şol mertebe var ki oğlan şeyh silsilesindedir dedikleri vâkî' ise hayır yoktur. Anın katli emrinde fakîr hadd-i mu'taddan hâric (âdet olan dışında) tevakkuf ve teenni etmiştir (durmuş ve acele etmemiştir). Merhum Mevlânâ Şeyhî Çelebi ilhadına hükmettikten sonra iki, üç meclis (oturum) dahi tevakkuf edib asla tevcihe (yoruma) mecal kal-mayub ihtimal münkatı' olmayınca hüküm olmamıştır.

Bunun ol tarikden itdiği şer'le sâbit olmadan anın mecrâsına icrâ olunmak meşru' değildir.

Eğerçi avamdan çokluk tâife ittibâ idüb hadd-i mûtaddan zi-yâde anın üslûbu üzerine tâzim itdikleri meşhur olmak alâmet-i hayr değildir. Amma bu merteye ile katle ruhsat yoktur. Bir fitne ve fesada müeddi olmayacak, itlak olunmak meşru'dur.

Lâkin ehl-i islâmın bu mikdar kîl ü kâline, (söylentilere) sebep olub pâye-i serir-i âlem-i masîre (herkes hakkında karar verme yetkisi-ne sâhip makâma) arz olunub mesâfe-i baî'de (uzak mesafe)den getür-dilüb habs ve teftiş buyruldu. (Bu bakımdan) bir vechile şöyle olmak lâayık görünüir ki:

Kendi hâlini bilüb haddeden tecâvüz itmeyüb şimdiye dekin olan evzâm (hal ve tavırlarını) hiçbirini itmekte kendide ve ne ilde mecal ve takat kalub rençberlik işleyüb suleha ve fukara gibi kendi hâlin-de olub nefsin ıslaha meşgul olub halkı ıslah ve irşad dâvâsın eyle-meye. Vallâhü Tealâ â'lemü bi-hakikati'l-hâl ve ve'l-mâl (Allah Tealâ hâlin ve malın en iyi bilenidir).¹⁸

B – Mektubun Hukuk Mantığı Açısından Tahlili

Bayrâmî tarîkatı mensublarından Gazanfer Dede isimli şeyhin şerfata aykırı söz ve davranışlarından dolayı açılan soruşturmada pek çok kimse dinlenmiş, fakat bu soruşturmada kesin bir sonuç elde edilememiş olduğundan olay hakkında bir kere de Şeyhu'l-İslâm Ebussuud Efendi'nin mütalaasının alınması zarûreti hâsıl olmuştur.

Ne yapılması gerektiğinin tesbiti, başka bir deyişle muktezâ tâ-yini yetkisi ona verilmiştir.

Şimdi bu mektupta tezâhür eden hukuk mantığını bilimiz ve kabiliyetimiz ölçüsünde mektuptaki kavram sırasına göre tahlil et-meye çalışalım. Ancak bu tahlil ve değerlendirmeleri okurken o günün şartlarını, yürürlükte ve uygulanmakta olan şer'i hükümleri göz önünde bulundurmalıdır.

1 – Sanığın kimliği

Sanık Gazanfer Dede, Bayrâmî tarîkatı şeyhlerindedir. Aynı tarikten Vizeli şeyh Alâeddin Efendinin halîfesidir. Doğduğu târih belli değildir. Fakat Nev'î-zâde Atâî'nin beyânına göre 974/1568 senesinde ölmüş ve Vize'de şeyhi yanına gömülmüştür.¹⁹

2- Sanığın üzerine atılan suç

Sanık ümmîdir, okuması ve yazması yoktur. Dericilikle meşgûl iken bundan vazgeçerek Bayrâmî taikatına girmiş, sûfilikle ilgili bir takım bilgiler edinmiş ve söylendiğine göre bâzı ilâhî sırlara âşinâ olmuştur. Ancak ilâhî cezbenin kendisine galebe ettiği zamanlarda şeriata aykırı bâzı sözler söylemesi üzerine teftiş için İstanbul'a celb edilmiş ve hakkında soruşturma açılmıştır.

¹⁸ Nev'î-zâde Atâî, a.g.e. C. 2, s. 87-88.

¹⁹ Nev'î-zâde Atâî: a.g.e. C. 2, s. 65 ve 87.

İlâhî cezbenin galebe etmesi, dervişin istiğrak hâline gelmesi, geçici bir süre için, kendinden geçmesi, ihtiyârının elden gitmesi, şuur ve irâdesinin kaybolması demektir. Sûfinin istiğrak hâlinde iken söylediği sözlere “şathiyat” denir. Sözlükte şathiyatın karşılığı hezeliyattır. Hezeliyat da maskaraca söylenmiş sözler demektir Lugat-i Nâcî. Fakat tasavvuf terminolojisinde “şath”, anlamında ben-lik ve dâvâ beliren sözdür.²⁰ Daha açık bir deyişle şathiyat, zâhîrde şeriata aykırı söylenmiş sözlerdir.

Şu halde sanığa isnad olunan suç, şeriata aykırı söz ve davranış-larda bulunmak sûretiyle toplum huzûrunu bozmaktır.

3 – Sanık daha önce bu suç nedeniyle Dîvân-ı Hümâyun’da yargılanmıştır

Ebussuud Efendiye göre defterden anlaşıldığı gibi bu dâvâya daha önce Dîvân-ı Hümâyun’da bakılmıştır. O halde orada gerçek ortaya çıkarılmamış mıdır; ortaya çıkarılmış ise ne karar verilmiştir?

Eğer bir karar verilmiş ise o karar uygulanmalıdır. Çünkü Dî-vân-ı Hümâyun “devlet-i aliyye”nin en yüksek karar organıdır.

Dîvân-ı Hümâyun, o devirde Topkapı Sarayı’nda, “Kubbe altı” de-nilen yerde toplanıyordu. Dîvâna sadrâzam riyâset ediyor ve dîvân-daki bütün işlerden o sorumlu oluyordu. Vezirler, Rumeli ve Anado-lu kazaskerleri, İstanbul kadısı, defterdar, nişancı, yeniçeri ağası, kap-tan paşa ve reisü’l-küttab dîvânın tabîî âzâları idiler. Pâdişah, Dîvan-da müzâkere edilen işleri, görülen dâvâları bir kafes ardından izliyordu.

Dîvâna havâle olunan dâvâlar efrada müteallik oldukları takdirde kazaskerler veya İstanbul kadısından hangisinin dâire-i kazâsına âitse hükm-ü şer’îsini o veriyordu.²¹

Şeyhu’l-islâm, Dîvan üyeleri arasında değildi.

4– Sanığın zekâta, harama ve helâle karşı tavrına bakmak gerekir

Mektupta sanığın zekâta, haram ve helâle ilişkin olarak söyledi-ği iddia olunan sözlerin ne olduğu açıklanmıyor. Fakat ithâma ve mektuptaki siyâka göre sarfettiği sözlerin şeriat kurallarına aykırı olduğu ve bu yüzden tâkîbâta uğradığı anlaşılıyor. Ebussuud Efen-diye göre eğer iddia sâbit ise sanığın hak yoldan saptığı (ilhadı) ger-çekleşmiş olur.

Çünkü bunlar İslâm’ın temel ilkeleridir. Zekâtın farzıyeti, her türlü delil ile sâbittir. Zekât, İslâm binâsının üzerine inşa edildiği beş büyük sütun (erkân)dan biridir. Hz. Peygamber “İslâm, beş şey üzerine binâ edilmiştir.” buyurmuş ve o beş şey arasında zekâtı da saymıştır.²²

²⁰ Abdülbâki Gölpinarlı, Tasavvuf’tan Deyimler Ve Atasözleri, İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul 1977, s. 311-312.

²¹ M. Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, M.E. B. Yay, İst.1946, C.1, s. 462-465.

²² Sahih-i Buhârî, Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi, Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları, Kitâbü’l-İman, Cilt: 1, Sayfa: 28, Hadis No: 8

Fıkıhta zekât, Allah'ın emriyle dince zengin sayılan kimselerin mallarından belirli yerlere sarfedilmek üzere alınan belli bir paydır. Zekât sâdece bir farz değil fakat İslâmiyeti karakterize eden kurum-lardandır.

Fıkıhta farz, Allah ve Resûlünün mükelleften yapılmasını istedi-ği kesin ve bağlayıcı bir fiil olarak târif edilir. Farzı inkâr, kişiyi din-den çıkarır; tekfir sebebi olur.²³ Bütün İslâm ulemâsı gibi Ebussuud Efendi de bu görüştedir.²⁴

Hz. Ebûbekir'in hilâfeti sırasında Yemen, Yemâme, ve Ummân taraflarında yaşamakta olan kabîlelerin çoğu "namaz kabul; fakat zekâtı istemeyiz" söylemi ile Medîne Hükûmeti'ne baş kaldırmışlar ve yalancı peygamberlerin peşlerine takılarak irtidad etmişlerdi. Halife, bunlarla savaşmak zorunda kalmış ve onun bu kesin tavrı ile ancak başarı kazanılabildi.²⁵

Haram ve helâle gelince:

Teklifî hükümlerden biri olan haram; sözlükte "yasak, memnû" demektir. Dînî terim olarak haram, Allah ve Resûlünün "kesin ve bağlayıcı bir ifâdeyle yapılmasını yasakladığı fiildir."

İslâm hukukçuları çoğunlukla bir fiilin haram hükmünü alabil-mesi için hem Kur'an âyetleri, mütevâtir ve meşhur sünnet gibi sübûtu kesin bir delilin hem de bu delilin açık ifâdesinin bulun-masını şart koşmuşlardır.

Haramı tâyin yetkisi sâdece Allah'a âittir. Hz. Peygamberin bu konudaki hadisleri, Allâh'ın hükmünü ve irâdesini beyandan ibârettir.²⁶

Helâl, haramın karşıtı olup sözlükte bir fiilin mubah, câiz ve serbest olması demektir. Dînî bir terim olarak helâl, şer'an izin veril-miş, hakkında şer'î bir yasaklama ve kısıtlama bulunmayan davranış ve onun hükmünü ifâde eder. Helâl olan şey dînen yasaklanma-mış ve kınanmamıştır.

Bir şeyi haram kılma yetkisi münhasıran Allah'a âit olduğu cihetle Allâh'ın haram kıldığını kimse helâl kılamaz. Bunu yapmaya kalkışan yalancı peygamberler şiddetle tâkib ve tenkil edilmişlerdir.

Haramı, haram; farzı farz olarak tanımakla berâber ihlâl etmek başka,

Sahih-i Müslim Tercemesi Ve Şerhi, Sönmez Neşriyat, Kitabü'l-İman, İstanbul 1977, Cilt:1, Sayfa: 150 ve sonrası, Hadis No: 19 ve diğerleri.

Prof. Dr. Philip K. Hitti: Siyasî Ve Kültürel İslâm Tarihi, Çeviren: Prof. Dr. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1995, Cilt:1, Sayfa: 197-204

Prof. Dr. Sabri Hizmetli: a.g.e. Sayfa: 395 ve sonrakiler.

²³ İlmihal, İslâmî Araştırmalar Merkezi, Dîvanlaş Yayınları, İst., Cilt:1, Sayfa: 165 ve 419

²⁴ Sahih-i Buhârî, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, Bâb-ü Vücûb-i Zekât, Cilt: 5, Sayfa: 3 ve sonrası.

²⁵ Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, a.g.e. Cilt:1, Kitabü'l-İman, Hadis No: 32 ve diğerleri.

Prof. Dr. Philip K. Hitti:

Cilt:1, Sayfa: 212-213

²⁶ İlmihal, İslâmî Araştırmalar Merkezi, Dîvantaş Yayınları, İstanbul, Cilt:1, Sayfa: 174

tamâmen inkâr etmek başkadır. İnkâr, küfrü mücibtir. İnkârın sübutu hâlinde şer'î yaptırımı neyse münkir hakkında o uygulanır.

Ama sâbit değil ise yapılacak bir işlem yoktur.

5 – Soruşturma eksiktir

Defterden anlaşıldığına göre soruşturmada eksikler vardır. Soruşturma sırasında Sinan Kadı meclisinde düzenlenen tutanaklar soruşturma ile görevli müfettiş tarafından gözden geçirilmeli ve adı geçen Halil ile Hatib hakkında söylediği iddia olunan sözler yazılı mıdır, değil midir tesbit edilmeli; yazılı ise şer'an sâbit midir değil midir üzerinde dikkatle durulmalıdır. Ancak mektupta Sinan Kadı meclisinde söylenenlerin ne olduğu da belli değildir.

Bu sözlerin lafzan söylendiği şer'an sâbit ise mazmunları itibâ-riyle de sâbit olup olmadığına bakılmalıdır. Daha açık bir deyişle sanık o sözleri hem söylüyor hem de o sözlerin ruh ve mânâsına uygun yaşıyor olmalıdır. Kavli ile fiili mutabık olmalı, mütenâkız olmamalıdır.

Eğer tutanaklarda o sözlerin söylendiği yazılı değil ise şu iki husus araştırılmalıdır:

- O sözler ibtidâen, daha işin başında mı yazılmamıştır?
- Yoksa yazılmış da sonradan mı tutanaklardan çıkarılmıştır?

6 – Sanık hakkında şikâyetçi olanlar, olumlu ve olumsuz kanaat sâhibi tarîkat şeyhleri çağrılıp dinlenmeli ve bilirkîşi olarak düşünceleri alınmalıdır.

Sanık hakkında şikâyetçi olan veya sû-i zanda bulunan tarîkat şeyhleri varsa bunlar mutlaka çağrılıp dinlenmeli ve kendilerinden şikâyet ve sû-i zanlarının sebepleri sorulmalıdır.

Sanık hakkında hüsn-ü zanda bulunanlardan sîka(doğru, dürüst, âdil, kendisinden yalan sâdir olmayan) ve mûtemed (güvenilir) kimseler varsa bunlar da çağrılıp dinlenmelidir.

Bunlardan,

a – Hüsn-ü zanlarının sebepleri, özellikle bu kanaatlerinin, bütün iyi halli tarîkat mensuplarına karşı duydukları genel bir güven duygusu mudur yoksa sanığın şahsına has bir îtikad mıdır?

b – Sanığın şahsı hakkında besledikleri bir özel îtikad ise bu, onun kişiliğinde gözlemedikleri bazı gizli sırlar(esrâr-ı hafîye)dan mı kaynaklanmaktadır ?

c – Bu gizli sırlar kendilerinin şimdiye kadar tahsil ettikleri ilim ve mârifetten başka ve fazla bir şey midir?

ç - Eğer öyle ise onun bu ilim ve mârifetleri şeriat hükümlerine ve tarîkat gerçeklerine uygun mudur?

Sorulup araştırılmalı ve kesin bir sonuca varılmalıdır.

Toplanan deliller karşısında:

- Sanığın ilim ve mârifet olarak söylediği sözler ve yaptığı hareketler şeriat hükümlerine ve tarîkat usul ve gerçeklerine uygun ise kendisi

serbest bırakılmalıdır;

- Sanığın söz ve davranışları şeriat hükümlerine, tarikat usul ve gerçeklerine aykırı ise, muvafakat ve mutabakat sağlamak mümkün değilse bu takdirde haktan bâtıla saptığı (ilhadı) ve zındıklığı ger-çekleşmiş olur.

Unutulmamalıdır ki şeyhlerin hakikat ve tarikat dedikleri şey şeriatın özüdür. Tarikatın şeriata hiçbir maddede muhâlefeti yoktur.

Ebussuud Efendi'ye göre bir söz veya davranış,

- Şeriat hükümlerine aykırı ise,

- Ulemanın ileri gelenleri onu hiçbir şekilde şeriat kurallarına uy-durmaya muvaffak olamıyorlarsa o söz veya davranış küfür, inkâr ve dalâlettir. O takdirde mücibi icrâ olunmalı, gereği neyse o yapılmalıdır.

7 – Dâvâ, içtihadı gerektirebilir.

Bütün bu araştırma ve soruşturmalara rağmen gerçek hâlin ne olduğu tesbit edilemez ise o takdirde hakkın izhârı için içtihaddan başka yol yoktur.

İctihad, sözlükte bir işi yapmak için gayret sarfetmektir. Fakat İslâm hükûkunda, hakkında nas bulunmayan bir meselede kıyas yoluyla ve akli kullanarak bir hükme varmaktır.

Böyle bir hükme varılabildiği takdirde devlet yöneticisinin zimmetine kaydı gereken bir borç söz konusu olmaz.

Ebussuud Efendi bu konuda kendisinin de kesin bir bilgisi olmadığını ve bu bakımdan Allah katında da sorumlu tutulmayacağına inandığını ifade ediyor.

8 – “Oğlan şeyh” dâvâsı emsal olabilir mi? Bunun üzerinde düşünmek gerekir.

Ebussuud Efendi bu münâsebetle vezir-i âzama daha önceki yıllarda görülüp karâra bağlanan ”Oğlan şeyh” dâvâsını hatırlatıyor ve bunun emsal olup olamayacağı üzerinde duruyor.

Nev’î-zâde Atâî'nin Şakayık'ta yazdıklarına göre “Oğlan şeyh di-mekle meşhur İsmâil Çelebi, Bayrâmî tarîkati şeyhlerinden Pir Ali Efendi'nin oğludur. H.914 / M.1508'de doğmuştur. “Dârü'l-mülk İs-tanbul'a” gelmiş ve “câmilerde nakl-i tefsir, meclis-i va'z ve tezkir eylemiştir.” “Cezbe-i-azime sâhibi idi.” Bu sebeble çevresine “gulgulei avam ve şathiyatla meşhur enam” (şamata ve gürültü çıkaran câhil ayak takımı ile şeriata aykırı sözler sarfetmekle meşhur adamlar) toplandı. Bir seneden ziyâde bu sûretle faaliyette bulundu. Şöhreti yayıldıkça ya-yıldı. Sözleri, hal ve tavırları ile “bâis-i fitne (huzursuzluk sebebi)” oldu. Nihâyet “H. 935 / M. 1529 senesinde müfti-i asr Kemal Paşazâde Efen-dinin fetvâsı ile fitnesi izâle ve kârı şemşîr-i şerîate havâle olundu .”

Verilen bu kısa bilgiden anlaşıldığı gibi “Oğlan şeyh”, şeriata aykırı söz ve davranışlarının doğurduğu fitnenin izâlesi ve bozulan kamu düzeninin iâdesi için şeriatın kılıcına havâle edilmiştir.

Gazanfer Dede'nin durumu da işte bu tâlihsiz olayı hatırlatıyor-du. Ancak “Oğlan şeyh”in aleyhinde hükme yeterli kesin deliller ve hatta açık

ikrârı vardı. Rivâyet olunduğuna göre adı geçen, “katlin-den önce sahn müderrisi Çivizâde Efendiye varub izdiham-ı avam-dan şekva, teftiş ve katlolunmasını reca” etmişti.²⁷

Böyleyken Ebussuud Efendi onun “katli emrinde” mûtattan ziyâde tevakkuf ve teenni” ile davranıldığını, onun ilhadına (haktan bâtıla saptığına) merhum Mevlânâ Şeyhî Çelebi'nin hükmettiğini, fa-kat acele edilmediğini, iki üç meclis bu konu üzerinde tekrar tekrar durulduğunu, “tefsire mecal kalmayub ihtimal münkatı’ olmadıkça hüküm” verilmediğini belirtiyor.

9– Sonuç

İşte sanık Gazanfer Dede'nin yaptıkları da şer'an sâbit olmadık-ça katline hükmedilmesi mümkün değildir.

Eğer avamdan kalabalık bir grup onun etrâfında toplanıyor, onun üslûbu ile olağandan ziyâde onu yüceltiyorsa bu elbette hayra alâmet değildir. “Amma bu mertebe ile katle ruhsat yoktur.” Bir fitne ve fesada sebep olmayacak şekilde serbest bırakılması gerekir.

Bununla berâber ehl-i İslâm içinde bir takım söylentilere sebebi-yet verdiğiinden, uzak mesâfeden İstanbul'a getirilerek hapis ve tef-tiş edildiğinden bundan böyle:

- Kendi hâlini bilmesi,
- Haddini aşmaması,
- Şimdiye kadar yaptıklarını terk etmesi,
- Rençberlikle uğraşması,
- Kendi kendini ıslahla meşgul olması,
- Asla halkı ıslah ve irşad dâvâsı gütmemesi gerekir.

Görüldüğü gibi Ebussuud Efendi kılı kırk yaran bir ilim adamıdır. Fiil, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak bir kesinlikle sâbit olma-dıkça mahkûmiyet hükmü tesisine vicdânî asla râzı değildir. Hem devlete hem de Allah'a karşı büyük bir sorumluluk duygusu için-dedir. Kul hakkı ile ilâhî huzura çıkmaktan fevkalâde çekinmekte-dir. Bu derece titiz davranmasının sebebi budur.

Şunu önemle belirtmek gerekir ki “Ölümünde 84 yaşına yakla-şan Ebussuud Efendi, Kânûnî devrinde, Hanefî hukûku ile Türk örfi-sultânî hukûkunu bağdaştıran ve ortaya zamânın ihtiyaçlarına en iyi şekilde cevap veren kânunlar koyan büyük bir hukukçu-dur.”²⁸

²⁷ Nev'î-zâde Atâî : a.g.e. Cilt:2, Sayfa: 89

²⁸ T. Yılmaz Öztuna: Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Târîhi, Hayat Yayınları, İstanbul 1965, Cilt:6, Sayfa: 189

Nazım Hikmet ve Kuvâyi Milliye

Av. Kemâleddin Nomer

Yapı Kredi Yayınları'ndan Nâzım Hikmet'in Şiir Kitapları serisinin 3. Kitabı, "Kuvâyi Milliye" adını taşır. 7. baskısı İstanbul – Aralık 2006 târîhli olan bu kitapta Kuvâyi Milliye şiiri" 7-91. sayfalarda yer alır. Kuvâ-yi Milli-ye 'Başlangıç' ve 8 'Bap' olarak düzenlenmiştir. 'Başlangıç' Bölümü, 'Onlar' adını taşır ve iki sayfadan ibârettir. Şiir şöyle başlar:

Onlar ki toprakta karınca ,
suda balık ,
havada kuş kadar
çokturlar;
korkak,
cesur,
câhil,
hakîm
ve çocukturlar
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
destânımızda yalnız onların mâceraları vardır.
Onlar ki uyup hainin iğvâsına
sancaklarını elden yere düşürürler
ve düşmanı meydanda koyup
kaçarlar evlerine
ve onlar ki bir nice murtada hançer üşürürler
ve yeşil bir ağaç gibi gülen
ve merasimsiz ağlayan
ve ana avrat küfreden ki onlardır,
destânımızda yalnız onların mâceraları vardır.

Nâzım Hikmet, "destânımız" diye bahsettiği bu şiirde "yalnız onların mâcerâları vardır" diyerek vurguladığı "onlar"ın kimliğini, vasıflarını şöyle belirtmiştir:

Onlar: -(sayıca)- "çok" turlar, -(nitelik yönünden)- korkak, ce-sur,

câhil, hakîm ve çocukturlar; hâinin iğvâsına²⁹ uyup sancaklarını yere atarak savaş meydanından kaçarlar; bir çok murtada³⁰ hançer vururlar; yeşil ağaç gibi güler, merâsimsiz ağlar ve ana avrat küfre-derler.

Bu nitelikleri taşıyan bireylerden oluşan bir topluluk acaba ne-dir? Ne ad verebiliriz? Böyle bir çokluk acaba “millet” sayılır mı? yâhut “ümme” diye nitelenebilir mi? veya “sosyal bir sınıf” olabilir mi? Her ne ise, nasıl bir şeyse, Nâzım Hikmet, işte bunların mâcerâ-larını, hikâyelerini yazmış, buna “destânımız” demiştir.

Kitabın 1. bâbı:

“Yıl 1918-19 ve Karayılan Hikâyesi” başlığını taşır.

“Ateşi ve ihaneti gördük
ve yanan gözlerimizle durduk
bu dünyanın üzerinde”

dizeleriyle başlayan bu bölümde: Düşmanın işgâli, yakıp yıkması, tecâvüzü, “eşraf, âyân, mütehayyızânın çoğu ve ağaların düşmanla birlik olması” ve çetelerin çığ gibi çoğalışından söz edildikten sonra, esas konu olan Karayılan Hikâyesi’ne geçilir:

Antep sıcak ,
Antep çetin yerdir.
Antepliler silahşor olur.
Antepliler yiğit kişilerdir.
Karayılan
Karayılan olmazdan önce
Antep köylüklerinde ırgattı.
Belki rahatsızdı , belki rahattı,
bunu düşünmeğe vakit bırakmıyordular,
yaşıyordu bir tarla sıçanı gibi
ve korkaktı bir tarla sıçanı kadar.
...
Düşman Antep’e girince
Antepliler onu
korkusunu saklayan
bir fıstık ağacından
alıp indirdiler.

Altına bir at çekip
eline bir mavzer
verdiler.
...
Düz ovada bir gül fidanıydı

²⁹ iğvâ : kandırma, baştan çıkarma

³⁰ mürted : İslâm Dîninden dönen

Karayılan'ın
Karayılan olmazdan önceki siperi.
Bu fidan öyle küçük,
korkusu ve kafası öyle büyüktü ki onun,
namluya tek fişek sürmeden
yatıyordu yüzükoyun.
...
"Karayılan" olmazdan önce
umurunda değildi Karayılan'ın
kıyamete dek düşmana verseler Antep'i.
Çünkü onu düşünmeğe alıştırmadılar.
Yaşadı toprakta bir tarla sıçanı gibi,
korkaktı da bir tarla sıçanı kadar.
Siperi bir gül fidanıydı onun,
gül fidanı dibinde yatıyordu ki yüzükoyun
ak bir taşın ardından
kara bir yılan çıkardı kafasını.
Derisi ışıltılı
gözleri ateşten al,
dili çataldı.
Birden bir kurşun gelip
Kafasını aldı.
Hayvan devrilip kaldı.
Karayılan
Karayılan olmazdan önce
kara yılanın encâmını görünce
haykırdı avaz avaz
ömrünün ilk düşüncesini:
"İbret al, deli gönlüm,
demir sandıkta saklansan bulur seni,
ak taş ardında kara yılanı bulan ölüm."
ve bir tarla sıçanı gibi yaşayıp
bir tarla sıçanı kadar korkak olan,
fırlayıp atlayınca ileri
bir dehşet aldı Antepilileri
seyirttiler peşince.
Düşmanı tepelerde yediler.
Ve bir tarla sıçanı kadar korkak olana :
KARAYILAN dediler.
"Karayılan der ki : Harbe oturak,
Kilis yollarından kelle getirek,
Nerde düşman varsa orda bitirek,
Vurun ha yiğitler namus günüdür..."
Ve biz de bunu böylece duyduk
ve çetesinin başında yıllarca nâmi yürüyen
Karayılan'ı

ve Anteplileri
ve Antep'i
aynen duyup işittiğimiz gibi
destânımızın birinci bâbına koyduk.

Nâzım Hikmet'in destânında yarattığı bu "Karayılan" bir tarla sıçanı gibi yaşayıp, tarla sıçanı kadar korkak olan; aynı zamanda Antep'i kıyâmete kadar düşman işgal etse umursamayan ve insana özgü düşünme melekesinden de yoksun olan aşağılık bir kişiliği temsil eder. Toprak üstünde, korkusundan yüzükoyun yatarken, ak bir taşın arkasından başını çıkararak bir kara yılan'ın kafasına kurşun isâbet edip öldüğünü görünce, hayâtında ilk defa düşünüp, ölüm-den kaçmanın imkânsız olduğunu idrak etmiş ve yerinden fırlayıp ileri atılınca, Antepliler dehşete düşerek peşinden koşmuşlar, düş-manı tepelerde "yemişler". Ve bir tarla sıçanı kadar korkak olana 'Karayılan' demişler. İşte şâir'in anlattığı 'Karayılan Hikâyesi' budur.

Kurtuluş Savaşı'nda Kuvâyi Milliye kahramanı olarak, Fransız-lara karşı "Antep" in mücadelesinde adı ve ünü târihe geçmiş olan "Karayılan," Nâzım Hikmet tarafından böylesine aşağılanıp, karala-nıp hakâret ve alay konusu yapılmıştır. Ve ayrıca, TBMM tarafından 'Gâzi' unvânı verilen "Antep" ve Anteplilerin kahramanlığı da yok hükmünde sayılıp göz ardı edilmiştir.

Nâzım Hikmet, bu inanılmaz hikâyeye okuyanları inandırmak, hikâyesini doğrulamak için "Karayılan"ı, Anteplileri ve Antep'i aynen böylece duyup işittiğini ve destânına koyduğunu" söylemek-tedir. Bu hikâyeyi acaba kimden ve ne zaman duymuş diye bir soru aklımıza gelirse, bunun cevâbını Nâzım Hikmet'in -kitabın ilk say-fasında yazılı-özgeçmişinden çıkarmak mümkündür:

Nâzım Hikmet, Eylül 1921'de Batum üzerinden Moskova'ya gitti... Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) eğitildi. 1924'de Türkiye'ye dönüp, 1 yıl sonra yeniden Moskova'ya gitti ve 1928'e kadar orada kaldı. Ve Nâzım Hikmet, 1938 yılında "orduyu ve donanmayı isyan'a teşvik" suçundan tutuklanıp 28 sene, 4 ay hapse mahkûm edildikten sonra hâpishânedeki yatmakta iken, 1939-40-41 yıllarında³¹ Kuvâyi Milliye şiiirini yazmış olduğundan herhalde bu Karayılan hikâyesini hâpishânedeki çevresinden duymuş, ya da kendi uydurmuş olabilir.

Kitapta 2. Bâbın başlığı:

"Yıl yine 1918-19 ve İstanbul'un Hâli ve Erzurum ve Sivas Kongreleri ve Kambur Kerim'in Hikâyesi"dir.

Bu bölümde, önce 1919 yılında İstanbul ile ilgili şahıs ve olaylar

³¹ bak. Nâzım Hikmet: Kuvâyi Milliye , YKY , İstanbul 2006, sayfa 91.

anlatılır, bu arada gaz yağı alamayan fakir İstanbulluların “gaz lam-balarında sidiklerini yaktıkları” söylenir; Erzurum ve Sivas Kongre-lerinde öne sürülen görüşlere yer verildikten sonra “Kambur Ke-rim’in Hikâyesi”nin anlatılmasına geçilir.

Adapazarlı, 14 yaşında ve öksüz bir çocuk olan Kerim, düşman işgâlindeki Eskişehir’de ambardan, zeybeklere gönderilmek üzere silah çalar; düşmana karşı savaşan çetelere, düşman kuvvetlerinin içinden geçerek 2 yıl boyunca haber götürür getirir. “Fidan gibi düz, bir fidan gibi cesur” diye tanımlanan bu cesur ve fedâkâr çocuk bir seferinde bindiği beygir kapaklanınca yere düşer, beli sakatlanır. Hikâyenin can alıcı mesajı ve vurgusu aşağıdaki satırlardadır:

Beli o kadar ağrıyordu ki
inemedi beygirden
indirdiler.
Kerim’i yaylıya bindirdiler.
Adapazarı.
Sonra belki on gün , on beş ,
kağnılar , mekkâre arabaları,
Sonra gitgide daralan nefesi ,
...
ve nihayet Hatçehan köyünden çıkıkçı Şerif Usta,
Hâlâ rüyalarında görür Kerim
incecik bir yoldan eşekle gelip
üzerine doğru eğilen
bu çiçekbozuğu insan yüzünü.
Usta , ovdu Kerim’i bayıltuncaya kadar.
Sonra , zifte koydu bu kırılmış dal gibi çocuk gövdesini.
Yirmi gün geçti aradan.
Ve sonra bir ikindi vakti ziftin içinden
Kerim’i kambur çıkardılar.

Bu hikâye, aslında kambur olmayan fidan gibi düz olan bir ço-cuğun nasıl kambur hâle getirildiğini anlatır. Ve Kuvâyi Milliye için çalışan cesur bir çocuğun âkıbetinin feci olduğu mesajını verir.

Kuvayı Milliye’nin 3.bâbı:

“Yıl 1920 ve Arhaveli İsmâil’in Hikâyesi” adını taşıyor.

Bu bölüm, “Ateşi ve ihâneti gördük” diye başlar, iç isyanlardan söz ederek İstanbul’dan Anadolu’ya silah taşıyan takaların ve deniz-cilerin mâcerasını konu edinir. Şaban Reis’in teknesi, bir İngiliz tor-pitosu tarafından batırılır. Arhaveli İsmail, batan teknenin kayığıyla Kerempe fenerininin 20 mil açığında tek başına, gecenin karanlığında, uhdesindeki emâneti (ağır makinalı tüfeği) yerine götürmek ister:

Elleri kanayarak
çekiyor İsmail kürekleri.

...
Rüzgâr bocalıyor.
Belki karayel gösterecek.
En azdan on beş mil uzaktır en yakın sahil.
Fakat İsmail
ellerine güvenir.
O eller ekmeği, küreklerin sapını, dümenin yekesini
Ve Kemeraltı'nda Fotika'nın memesini
aynı emniyetle tutarlar.
Rüzgâr karayel göstermedi.
Yüz kere birden atlayıp rüzgâr
Bir anda bütün ipleri bıçakla kesilmiş gibi
düştü ,
İsmail beklemiyordu bunu.
Dalgalar bir müddet daha
yuvarlandılar teknenin altında
sonra deniz dümdüz
ve simsiyah
durdu.
İsmail şaşırıp bıraktı kürekleri.
Ne korkunçtur düşmek kavganın haricine.
Bir ürperme geldi İsmail'in içine.
Ve bir balık gibi ürkerek,
bir sandal
bir çift kürek
ve durgun
ölü bir deniz şeklinde gördü yalnızlığı.
Ve birdenbire
öyle kahrolup duydu ki yalnızlığı
yıldı elleri,
yüklendi küreklere,
kırıldı kürekler.
Sular tekneyi açığa sürüklüyor.
Artık hiçbir şey mümkün değil.
Kaldı ölü bir denizin ortasında
kanayan elleri ve emanetiyle İsmail.
İlk önce küfretti.
Sonra "elham" okumak geldi içinden.
Sonra güldü,
eğilip okşadı mübarek emaneti.
Sonra,
Sonra, malûm olmadı insanlara
Arhaveli İsmail'in âkıbeti...

Arhaveli İsmâil'in bu hikâyesi, bize -mâhiyeti, cereyan tarzı ve sonucu
îtibâriyle- başarısız bir gayretin fâciayla nihâyete erdiğini anlatır ve
İsmâil'i küçültür: İsmâil, kendisine emanet edilen bir sila-hı (ağır makinalı

tüfeği), kıyıdan on beş mil uzakta deniz ortasında sandalla kürek çekerek kıyıya götürmek istemiş; rüzgâr kesilip dal-galar durup deniz dümdüz olunca şaşırılmış,ürkmüş,ürpermiş ve bıraktığı küreklere birden öyle yüklenmiş ki kürekler kırılmış sular sandalı açığa sürüklemiş; her şey bitmiş.

Dümdüz bir denizde yalnız kalmaktan korkan, sandalın kürek-lerine yüklenerak kürekleri kıran, zavallı bir denizcinin hazin âkıbe-tinden başka bu hikâyede anlatılan ne var? Nâzım Hikmet'in, bu hikâyede İsmâil'i esâsen sevmeyip onu aşâğılamak ve alaya almak istediğini ve bunu da ustalıkla başarmış olduğunu görüyoruz: Şâir, hikâyenin başında kürek çeken İsmâil'in kendi ellerine olan güveni-ni anlatırken,onun "küreklerin sapını, dümenin yekesini ve Kemer-altında³² Fotika'nın memesini 'aynı emniyetle' tuttuğunu" söylemesi, son derece anlamlı bir işârettir. İsmâil denen adam, eğer sandalda kü-reklerin sapını ve genelevde Fotika'nın memesini aynı emniyetle tutu-yorsa, küreklerin kırılması beklenen tabii bir sonuç değil midir? Ku-vâyı Milliyeci Arhaveli İsmail'in şahsında yaratılan bu tip ve verilen mesaj, Nâzım'ın Kuvâyi Milliye'ye karşı olan olumsuz bakışını yansıtır.

(Devam Edecek)

³² Kemeraltı: Beyoğlu'nda genelevlerin bulunduğu yer.

Safiye Erol'un Hikâyeleri

Mehmet Nuri Yardım

Safiye Erol, romanları, fikrî makâle ve eserleriyle edebiyat ve düşünce hayâtımızda artık sağlam yerini almış önemli bir yazardır. Onun daha önce Kubbealtı Akademi Mecmuası'nda neşredilen hikâyeleri, güçlü ro-mancılığı kadar hikâyecilikte de iyi bir yere sâhip olduğunu gösteriyor. Bu hikâyeler Kubbealtı tarafından Leylâk Mevsimi adıyla kitap-laştı. Çok fazla hikâyesi yok Safiye Erol'un, ancak mevcut olan, bilinen ve bulunabilen yedi hikâyesi bile, onun edebiyâtın bu türünde de ne kadar başarılı olduğunu gösteriyor.

Yazarımızın daha önce neşredilen dört romanı ile Makaleler ve Çölde Biten Rahmet Ağacı isimli eserlerinden sonra Leylâk Mevsimi, yedinci kitap olarak okuyucuya ulaştı. Kitap, adını 61'nci sayfada yer alan aynı başlıklı hikâyeden alıyor.

Kitabın ilk sayfasında romantik bir Safiye Erol fotoğrafı var, he-men ardından Selim İleri'nin "Defterlerimde Safiye Erol" makâlesi dikkat çekiyor. Selim İleri gönül dünyasında Safiye Erol'a geniş yer veren değerli bir edebiyatçıdır. Kemal Tahir'in kendisine hediye et-tiği sarı defterlerden bahseden İleri, Safiye Erol hakkında kaleme al-dığı notlarda küçük bir yolculuğa çıkıyor. İlk not şu: "Kubbealtı Neş-riyatı, 'gizli usta' Safiye Erol'un hikâyelerini derliyor. Aziz dostum Sinan Uluant benden bir yazı istedi. Düşündüm taşındım; eserlerine hayranlık duyduğum Safiye Erol'un bendeki geçmişini kaleme getirmeye çalışacağım."

Selim İleri tatlı üslûbuyla romancımıza dâir hislerini kısa notlar hâlinde bir araya getiriyor. Erol'un Kadıköyü'nün Romanı ilk gözağrı-sı. Başka yazılarında da uzun uzadıya söz etmişti bu romandan ve kapağında. Biraz da doğup büyüdüğü semti anlattığı için daha bir yürekten bağlanıvermiş.

Safiye Erol'un hikâye kitabının yayımlanacak olması belli ki Selim İleri'yi çok sevindirmiş.

"2009 yılının Ekim ayında Sinan Bey, Kubbealtı Neşriyatı'nın Ley-lâk Mevsimi'ni yayımlayacağını müjdeledi. Geriye kalan az sayıdaki hikâ-ye. Dosyayı verdi. O akşam, edebiyâtımızın tâlihsizliğini bir kez daha dü-şündüm. Öyle ya, çağdaş edebiyâtımızda gönül çiziklerini en çok hisseden-lerden Safiye Erol'a yol haritasında biz ne kadar az yer ayırmışız! Yaşasay-dı, yakından tanıyabilseydim, ne kadar çok isterdim, Safiye Erol'a, "Daha çok yazın! Bizim için yazın! Biz, hayat mağluplar için yazın!" demeyi."

Safiye Erol'un soylu edebiyâtıyla geçen zamâna meydan okudu-ğunu

kaydeden İleri, “Leylâk Mevsimi”ni okurken, Dostoyevski çağrı-şımlı ‘Aleksandra Filipovna’da yine durakalıyorum, yine donakalıyorum” diyor.

Safiye Erol’un hikâyelerine geçmeden önce Zeynep Uluant’ın dokuz sayfadan müteşekkil “Safiye Erol” başlıklı makâlesini okuyo-ruz bu sefer. Uluant, burada Erol’un hayâtını çocukluğundan başla-yarak vefâtına kadar toplu ve özlü bir biçimde aktarıyor. Yazarın eserleri ve fikirleri üzerinde duruyor. Ve tanımayanlar için güzel bir Safiye Erol portresi takdim ediyor.

Daha önce Halil Açıkgöz tarafından hazırlanan ve Kubbealtı Akademi Mecmuası’nda neşredilen altı ve Safiye Erol Kitabı’nda yer alan “Gel Seninle Dertleşelim” isimli hikâye ile kitap 95 sayfada tamamlanıyor. Hikâyelerin isimleri şöyle: “Metruk Yalıda Garip Bir Gece”, “Aleksandra Filipovna”, “İlk Efendim Pomak Ali Efendi”, “Laz Sıdkı’nın Florya’da Hovardalıği”, , “Leylâk Mevsimi”, “Dört Kişi” ve “Gel Seninle Dertleşelim”.

“Metruk Yalıda Garip Bir Gece”de, Zehrâ’nın fikrî cevelânını ve ölüme benzeyen birkaç saati nasıl yaşadığını görüyoruz. “Aleksandra Filipovna” bilinen bir Rus generalinin kızıdır ve yazarımız onun-la İsviçre’de tanışmıştır. Yalnız ve hasta olan bu entelektüel kızla kendi arasında kalbî bir yakınlık bulur ve onu ziyâret eder...

“İlk Efendim Pomak Ali Efendi” ile “Laz Sıdkı’nın Florya’da Hovardalıği” hikâyelerinde yazar, Keşanlı Hesnâ Hanım’ı ve onun iç dünyâsını okuyucularıyla paylaşır. “Leylâk Mevsimi” kitabın en güzel hikâyelerindendir. Safiye Erol burada Haydarpaşa, Koşuyolu, Büyük Çamlıca semtlerinde yaptığı kısa ve renkli bir yolculuğu anlatıyor. Üsküdar-Kısıklı civârındaki hayat dolu koşuşturmayı dile getiriyor. Ve vurgun olduğu çiçekler: Leylâklar...

“Dört Kişi”de Seniha ve çevresindekilerin dramını anlatıyor. Seniha’yı seven Fahri’nin mektubunda, hayâtın anlamı üzerinde kı-sa felsefî yorumlar var ve elbette içli, hüzünlü bir hikâye...

“Gel Seninle Dertleşelim”de Handan’ın bir dış mâcerâsı anlatılırken kahramanın yaşadığı derin aşktan izlere tesâdüf ediyoruz. 25 sene süren bu aşkın nihâyetlenmesi bize Safiye Erol’un Almanya’da Hintli hürriyet mücâhidi ile yaşadıklarını hatırlatıyor.

Safiye Erol aslında hikâyelerinde, bâzı romanlarında olduğu gibi kendisini, çevresini, doğup büyüdüğü mekânları ve bu yerlerin kahramanlarını en iyi tasvirlerle anlatıyor. Durmuş oturmuş fikirle-rini paylaşıyor okuyucuyla. Muhteşem bir Türkçenin hâkim olduğu bu hikâyelerde üslûp nefis... Zâten Safiye Erol, gerek romanlarında, gerek makâlelerinde gerekse hikâyelerinde aynı duru, net, berrak ve sürükleyici üslûbu kullanıyor. Her kelime, her cümle yerli yerin-de... Bu konuda çok seçici olduğu açık. Öyle ki metinler arasında hiçbir zaman fazla bir kelime, gereksiz tek cümle bulamazsınız. Belli ki yazarın sınırlı bir ömre az eser sığdırmasının en güzel neticesi bu rafine olmuş, seviyeli fikir ve duyular, özel, derinlikli ve incelikli hayaller, Safiye Erol’un diğer eserlerini olduğu gibi Leylâk Mevsimi’-ni de seçkin, vasıflı ve farklı kılıyor. Biz edebiyatseverlere düşen, roman ve nesirlerini okuduğumuz Safiye Erol’un

bu sefer hikâyele-rine yönelmek. Bundan da çok kârlı çıkacağımız âşikâr.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemâl Y. Aren

Mânevî Arayış
2010, Kubbealtı Vakfı'nın kuruluşu-nun
40. , vakfın kurucusu Sâmiha Ayverdi
(anne)nin ebedî âleme göç edişinin 17. senesi! Bu münâsebetle, Nisan-
2010 Akademi yazı-mızı, onun aziz hâtırasını yâderek mânevîyatından
hayırlar niyâzı-na vesîle olur ümidiyle, çok sevdikleri ve yeri geldikçe sık
sık tek-raradıkları Mesnevî hikâyelerinden bir 'Ayaz' hikâyesi ile tatlandır-
mak istedim.

.....
"Sultan Mahmut, bir av partisi sırasında kâfileden ayrı düşer. Yanında
sâdece veziri vardır. Yorulmuş ve susamışlar. O esnâda önlerine çıkan bir
kulübenin kapısını çalarlar. Güleç ve güzel yüzlü bir oğlan çocuğu kapıyı
açar. Sultan Mahmut:

- Evlâdım, bize bir tas su verir misin? der.

Çocuk onları içeri buyur ederken:

- Tabî efendim! Siz şöyle içeri buyurun, biraz istirahat edin. Ba-bam
pınardan su almaya gitti, neredeyse gelir. Size o tâze ve soğuk sudan
vereyim, der.

Misâfirler minderlerine otururlar. O da kapı yanına.

Sultan:

- Çocuğum burada senden başka kimse yok mu?

Çocuk:

- Babamla ikimiz burada yaşıyoruz. Annem ben küçükken vefat etmiş.
Babam ormana gider; odun keser, şehre götürür, satar. İhti-yaçlarımızı
böyle karşılar. Ben evde kalırım, temizlik, yemek yap-mak benim
işim...vb. anlatır, anlatır. Sesi su gibi âhenkli, hâli tavrı göz okşayıcıdır.
Sultan ve vezir susuzluklarını unuturlar. Bir uzunca zaman sonra çocuk
usulca odadan çıkar, akabinde elinde bir tepsi içinde, kalaylı taslara konmuş
buz gibi su ile döner, misâfirlere ikram eder. Sultan ve vezirin terleri
kurumuş, yorgunlukları geçmiştir.

Sultan:

- Baban gelmedi; ama sen bize buz gibi su verdin. Hani....

Çocuk tatlı tatlı gülerek:

- Efendim, geldiğinizde öylesine terliydim ki, o haldeyken size su
verseydim hasta olabilirdiniz. Terinizin kuruması, yorgunluğu-nuzun
geçmesi için o küçük bahâneyi söyledim. Babamın suya gitti-ği doğru; ama
akşamüstü odundan dönerken getirecek. Biraz farklı söylediğim için beni
bağışlayın.

Bu tavır ve özür dileyişteki incelik ve güzellik, Sultân'ın çok hoşuna gider.

- Oğlum, adın ne senin?

- Ayaz, efendim!

- Ayaz, ben bu ülkenin hükümdârı Sultan Mahmut'um. Seni çok beğendim. Saraya alıp akrânın çocuklarla berâber yetişip iler-de devlete yararlı bir insan olmanı arzu ederim. Bizimle gelir misin?

- Teşekkür ederim Efendim; ama bu karârı babam verir, ben bilemem.

- Baban ne zaman gelir?

- Gün ikindiye döndüğünde burada olur. Karanlığa kalmaz.

- Eh, çok bir zaman kalmamış. Biraz bekleyebiliriz.

Uzatmayalım, Ayaz saraya alınır. Yıllar geçer, çok iyi yetişmiş bir devlet adamı ve Sultan'ın has nedfîmi olur. Öyle ki, Sultan için varsa yoksa Ayaz!.. Her şeyini ona danışıyor, Ayaz'dan bir an için bile ayrı kalmak istemiyor.

Yüksek yerler çok rüzgâr tutar.

Diğer devletliler gitgide kenara itilirler. Ne ki, bu hâlin sorum-lusu olarak Ayaz'ı görürler. Onu gözden düşürüp eski itibarlı du-rumlarına gelebilmek için dedikodu çarkını döndürmeye başlarlar.

Ayaz, her gün öğleden sonra dâiresine çekiliyor, orada devamlı kilit altında bulundurduğu bir iç oda var, oraya giriyor, bir zaman oyalanıyor, sonra çıkıyor. Odada ne var? Orada ne yapıyor? Allah bilir!.. Ama muhtemeldir ki, hazineden aldığı – zîra hazînenin anah-tarları da onda – evet, oradan aldığı kıymetli mücevherleri saklıyor. Kendince uygun gördüğü bir zamanda da toparlanıp saraydan ka-çacak, bir başka diyarda keyfince yaşayacak.

Bu söylentiler Sultan'ın kulağına kadar ulaşır. Ayaz'ın şehir dı-şında olduğu bir gün Sultan, bu dedikoduları çıkaranların elebaşla-rını toplar ve:

- Ayaz sizin dediğiniz gibi olamaz. Ama mâdem sizler böyle düşünüyorsunuz, şimdi benimle berâber gelin, onun dâiresine gide-lim ve o odayı görelim, der.

Adamlar, sevinç içinde koşarlar. Çünkü Sultan “ Odanın kapı-sını kırım, içerde bulduğunuz her şey sizin olsun.” demiştir.

Kapı kırılır, gelenler birbirlerini ezip çiğneyerek içeri dalarlar. Ama o ne? Altınlar, gümüşler, mücevherler bulacaklarını umdukları oda bomboştur. Yerde eski bir hasır, yine eski bir pösteği, duvara asılmış köylü giyecekleri... O kadar! İnanamazlar. Yeri kazmaya, duvara vurup ses dinlemeye başlarlar. Ama faydasız! Görülenler-den başka bir şey bulamazlar. O sırada Ayaz çıkagelir. Sultan olan-ları anlatır ve sorar:

- Ayaz, sen her gün öğleden sonra buraya girip ne yapıyordun?

- Sultânım, bu gördüğünüz giyecekler ve pösteği beni saraya getirdiğiniz ilk gün sırtımda ve yanımda olan şeylerdi. Ne var ki siz zaman içinde bana öyle büyük lûtuflarda bulundunuz, beni lâyük olmadığım öyle mevkilere getirdiniz ki, kim olsa kendini kaybeder-di. İşte her gün buraya gelip şu pöstekiye oturuyor ve kendi kendi-me diyorum ki:

“ Ey Ayaz! Sen bir oduncu çocuğu idin! Sultânın lûtfu keremiy-le bak

nerelere geldin? Devlete erdin. Ama aslını unutma!..”

Sultânım, bu da dışarıda benim kendimi başkalarından büyük görmemi engelliyor.” der.

.....
Aklıma geliverdi: Bir köşe yazarımız, bir müddet evvel yazısın-da ‘tasavvufa yönelen modern ilgi ‘yi konu edinerek, bilhassa var-lıklı zümrelerde son zamanlarda artan bu ‘tasavvuf merâkı ‘na işâ-ret ediyor ve yazısını şöyle bağlıyordu.: “Kalbimizin kapısı açılsın; ama konforumuza dokunulmasın!..”

Olur mu?.. Olur mu?..

Sâmiha Ayverdi, çok kısıtlı olan imkân ile kırk sene evvel Kub-bealtı Kültür ve Sanat Vakfı’nı kurdu. Öyle konforlu sayılabilecek bir hayâtı olmadı. Modaya bakmaz, kendine yakışanı bulur, giyer; dâima bakımlı bir münevver hanım intibânı verir; ama kuaföre en-der gider, lüzumlu olanı evinde halleder; az yer, elindekini büyük ölçüde ihtiyaç sâhipleriyle paylaşırdı. Babasından bağlanan emekli maaşı ve ağabeyi ile ortak olduğu Mercan’daki küçük bir hanın îcârı ile geçinirdi.

O, bir mutasavvıf idi.

Rûhu şad, mekânı cennet olsun!..

Elma

A. Şerif İzgören’in kurduğu; son zamanlarda pek rağbet gören ‘Kişisel Gelişim’ konulu neşriyat yapan bir yayınevi.

A. Şerif İzgören, rahmetli emekli öğretmen albay Erdoğan İzgö-ren’in oğlu. Erdoğan benim çok yakın dostumdu. Otuz seneyi aşkın bir süre bâzen rû be rû, bâzen mektuplarla halleştik, dertleştik; ama esasta muhabbet pekiştirdik. Erdoğan, güzel bir insandı; onunla ge-çen zamanlar, güzel zamanlardı. Rahmet olsun!..

Şerif’i ilkokul çağından hatırlıyorum. Sonra askeri mekteplere gitti. Evlendi, askeriyeden ayrıldı. Bu devrelerini hep Erdoğan’dan dinledim. Sonra Bursa’ya yerleştiğini, kişisel gelişim kursları düze-nlediğini, yayınlar çıkardığını, kardeşlerinden ve müşterek dostları-mızdan duydum. Bu arada Elma Yayınevi’ni kurduğunu, kitapları-nı oradan neşrettiğini öğrendim.

Bütün bunları niçin anlatıyorum?

Şunun için: Son çıkardığı kitap Süpermen Türk Olsaydı Pelerinini Annesi Bağlardı”³³ adını taşıyor.

Kitabın adı çok ilgimi çekti. Ben de bir eğitimci olarak senelerce annelerin evlatlarına karşı gösterdikleri hastalıklı sevgiye dikkat çektim, velilerle bu konuda çok şiddetli çekişmelerim oldu. Aldığım cevap hemen her zaman “Ne yapayım, elimde değil!..” şeklinde ol-du. Hatta bu konuları işleyen bir kitap da yayımladım: “Anneler Uyanın!”³⁴ Demem o ki, bu konuda Şerif Bey’e bir değil, binlerce defâ hak veriyorum ve görüşlerine

³³ Süpermen Türk , A. Şerif İzgören, Elma Yayıncılık.

³⁴ Anneler Uyanın, Kemal Y. Aren – Kubbealtı Yayınevi, 1997.

katılıyorum.

Katılmadığım, başlıktaki genelleyici ifade!..

Her Türk annesi değil, bazı anneler bu hastalıklı sevginin mağ-duru. Buna nasıl mı karar veriyorum? Şerif Bey'in kitabına aldığı bü-tün örnekler topluma faydalı olmuş kimseler. Kütüphaneye memuru genç Mustafa, Başkomiser Akif, Şerif İzgören'in bizzat kendisi, LÖSEV'i kuran Dr. Üstün Ezer, Mardin'in Bilge köyü katliamında vefat eden İmam Kâzım Ozan (rûhu şâd olsun) daha pek çokları... Bunları da yetiştirenler Türk anneleri değil miydi? Elbette onlar hâlis muhlis "Türk Anneleri"... Kimi, âlî mekteplerde okumuş, tahsilli, kültürlü; kimi Allah vergisi iz'an, idrak ve suurla mücehhez, hanım hanımcık!..

Kitapta anlatım, bu olumlu örnekler üzerinden yürütülmüş. Bu da doğru bir bakış. Mühim olan dürbünün neresinden baktığımız!..

Bunları yazmaktan maksadım, başlıkla konuların işlenişi arasın-da var olan çelişkiyi işâret ederken kitaptan bahsetmeye vesîle ol-sun istedim.

"Bu kadarlık kusur, kadı kızında da olur." derler. Kitap çok güzel.

Anneler – babalar – eğitimciler, hâsılı çocuk yetiştirmek, insan yetiştirmekle uğraşanlar, mutlaka okuyun.

Ben inanıyorum ki, bunu okuduktan sonra Şerif İzgören'in diğer eserlerini de okumak isteyeceksiniz. Onları da bulun, adresten getir-tin. İçlerinde beğenmedikleriniz olursa yayınevi îade kabul garantisi vermiş, geri gönderirsiniz.

İyi, sağlıklı okumalar diliyorum, aziz dostlarım.